

Bilim Tutkusu

Prof. Dr. Onur Güntürkün'ün Yaşamöyküsü

Kemal Yalçın

BİLİM TUTKUSU

Prof. Dr. Onur Güntürkün'ün Yaşamöyküsü

Yazan: Kemal YALÇIN

Türkiye için yayın hakları: © AD Kitapçılık AŞ
1. baskı / aralık 1998 / ISBN 975-313-057-0

Kapak tasarımı: İnci BATUK

Baskı: Şefik Matbaası

AD Kitapçılık AŞ Doğan Medya Center, 34554 Bağcılar-İSTANBUL
Tel. (212) 505 61 06 - 505 64 16 Faks (212) 505 64 13

Bu kitabımı, **Sahavet Güntürkün** ile
Monika Güntürkün'e sonsuz teşekkür
ve derin saygılarımla sunuyorum.
K.Y.

Koşan yıllar

**Gözlerime baktı,
içimi okudu sanki, korktum!**

Şafak sökerken başlayan sancı gidip gidip geliyordu. Sancılar alıp götürdü tatlı sabah uykularını denize doğru. Kıvranyor, evin içinde dört dönüyordu. Balkona çıktı. Kuş civıltıları dolu-verdi yüreğine. Gülümsedi. Eli karnına gitti. Uzaklarda horozlar öttü. Tek tük köpekler havlıyordu tütün tarlalarında. Talvar-dan balkon demirine sarmış güz üzümünün dalındaki kumru yuvasına baktı. Uyanmıştı yavrusuyla birlikte. Kumruyla göz göze geldi. “Sen yavrunu çıkardın yumurtadan a kumru! Sıra bana geldi a kumru!” dedi içinden. Balkondaki fesleğen yapraklarına sürdü ince uzun parmaklarını. Bir yaprakcığı bile koparmaya kıyamadı. Parmaklarını kokladı. Kokunun ta elinin altında sabırsızlanan yavrusuna kadar gittiğini hissetti. İçeri girdi, derinden derinden ağrılar geliyordu gene. Kimseyi uyandırmak, ortalığı telaşa vermek istemedi.

Güneş yeni doğmuştu. Kızılığ sabah serinliğinde gülümseyen zeytin yeşiline ayrı bir güzellik vermişti gene. Bayılırdı çocukluğundan beri zeytin dallarında ısıldayan sabah güneşini seyretmeye. Kumru öttü üç kez. Kumrunun ve kuşların dilin-

den anlardı. Balkona çıktı yeniden. Kumrunun gözlerinde umut aradı. Umut kumrunun gözünde kırmızı yuvarlak bir çizgiydi o an... Avludaki zeytin, karaselvi, asma, nar, erik, dut dalları arasında ötüşen, uçuşan kuşların sesi renk renk yayılıyordu etrafa. Kuşların hep uçuşmasını isterdi. Uçamayan kuşun düşü bile ürktürdü onu. Denizi martısız, ağacı kuşsuz düşleyemezdi. Denizin çakır gözlerinde uçuşan martıların beyazlığı alıp giderdi onu gökyüzüne...

Balkondaki kanepeye oturdu. Yüzünü çam ve zeytin yeşili örtmüş Karafatma Dağı'na doğru, uçup gitti kuşlarla birlikte. Sancı bırakmıyordu peşini. Yavrucuğu duramıyordu yerinde. Elini sancının geldiği yere koydu sevgiyle. Kimsenin bilemeyeceği derinliklerde, sevgisinin sıcaklığını duydu. Bir yalın estiğinde. Tüyleri diken diken oldu. Dudağını ısırdı. Gözleri kapandı. Başını ardındaki beyaz badanalı duvara dayadı.

İçindeki esinti, yaşadığı günlerin sayfalarını hızla çeviriyordu.

Çocukluğu... Buca'daki ilkokula giden dar yol... Hay Allah! Dar yolda önüne geçip korkutan Deli Ramazan vardı titreyen bir sayfanın içinde... Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu... Bir bahar günü... Mayıs mıydı ne? Çaykovski'nin "Fındık Kıran"ından bir ezgi... Sonra Korsakov'un "Anıların Dansı"nda sarı ipek içinde uçuyordu... İlk çocuğunu düşürmesi... Hızla çevirdi o sayfayı! Eşi Doktor Hulusi Bey'in Ankara'dan, öğretmenlik yaptığı Kastamonu'ya gönderdiği ilk şiiri gördü. Tarihi bile okunuyordu: 30 aralık 1945. Yedi dizelik bir şiir. "Saadet gönülleri büyüleyen haz mıdır?" diye başlıyordu... Sonraki bir sayfa... 13 nisan 1946, H.G. imzalı şiirden bir dize: "Ümid, içinde seni bulacağım bir yarın."

Sayfalar geri çevrildi... Nişanlılık öncesi... Açamadan solan
10 bir badem çiçeği düştü sayfanın ortasından... Kapalı gözlerini

sıktı görmemek için... Doğumda ölen oğlu Uğur, kıpırtısız duruyordu başka bir sayfada. Çabucak çevirdi, yumdu gözünü. Evlendiği gün... Kızı Nur'un sekiz saat süren zor doğumu... İrkildi birden. Oturduğu kanepeden düşeyazdı... Yerindeydi... Baş duvara dayalıydı hâlâ... Kumru yuvasındaydı. Fesleğini kokladı parmak uçlarından.

Annesi Hürmet Hanım'ın sesi geldi. Ardından Babası Derviş Bey'in sesi. Baba evi uyanıyordu bir bir... Odaya döndü. Nur koşup geldi arka odadan. Hürmet Hanım sıcak bir gülümsemeyle gelip öptü kızını. Sancılandığını görünce, gülümsemenin yerini tedirgin bir heyecan aldı. "Niye uyandırmadın bizi?" diye söylendi. Nur bir şeyleri sezinlemişçesine anasının eteğini çekştirmeye başladı. Derviş Bey geldi odaya. "Günaydın kızım" dedi baba şefkatiyle... Her şey açıktı. Sormaya kalmadan Hürmet Hanım anlattı şafaktan beri olmuşları... Matematik öğretmeni Derviş Bey, zor problemlerin çözümünü düşünürken diline dolanan iki sözcüğü Boşnak şivesiyle tekrarladı: "Dur bakalım!"

En son uyanan Doktor Hulusi Bey oldu. Yüzünü yıkadıktan sonra Sahavet Hanım'ın yanına geldi. Hem kendisinin hem de "şimdi ne yapacağız?" sorusuyla bakan evdekilerin heyecanını, yatıştırmak için: "Durun bakalım! Hemen doğmaz bu çocuk. Kahvaltıdan sonra Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi'ne götürürüm. Başhekim Orhan Eroğlu sınıf arkadaşım. Yardımcı olur. Kadın doğum uzman doktor arkadaşım var. Bilir onun ne zaman doğuracağını!" dedi.

Sahavet Hanım'ın boğazından lokma geçmedi. Meraktan, kaygıdan yenip içilen belli değildi. Ağrılar kapıyı çalıyor, "Hazırlan, elini çabuk tut Sahavet Hanım!" diyordu.

Temmuz sıcaklığı sabahtan bastırdı. Yaprak kımıldamıyor dallarda. Ağustosböcekleri cır cır inletiyor ortalığı... Evlerin içinde 11

durulacak gibi değil. Zeytinliklerde, bahçelerde, yollarda hava kıpır kıpır kaynamaya başladı. Uzaklara bakılamıyor. İzmir'in güneşi insanın gözünü alıyor.

Sahavet Hanım hazırlandı. Hulusi Bey bir taksi çağırdı. Derviş Bey ile Hürmet Hanım onları avlu kapısına kadar uğurladı. Nur annesiyle gitmek istedi. Ağladı. Anneanesi onu kucığına alıp talvarın altındaki serinliğe getirdi.

Sahibi, Mübadele'de Yunanistan'a giden evin avlu düzeni henüz bozulmamıştı. Avlu kapısının sağında tulumba, tulumba-nın önünde de avludaki çiçekleri, birkaç karık sebzeyi sulama-ya yeten havuz vardı.

Hürmet Hanım, gamsız, neşeli, yaşam dolu, yüzünden gülümseme, gözünden aydınlık eksik olmayan Hürmet Hanım durgunlaştı. Bakışları donuklaştı. Gitti havuzun yanındaki sandalyeye oturdu. Nur'u kucığına aldı. Sonra koyverdi çocuğu. Havuzdaki suya baktı. Kendini görür gibi oldu. Böyle bir havuz, böyle bir tulumba 1925'te arkalarına baka baka, gözyaşları döke döke ayrılmak zorunda kaldıkları Makedonya'da Radoviç'teki evlerinin avlusunda da vardı... Tüm havuzların en güzeliydi o. Tüm suların en seriniydi o tulumbanın suyu!

Hürmet Hanım'ın ilk eşi Çanakkale Savaşı'ndan dönmemişti. Derviş Bey'le Radoviç'te evlendi. Hem de yüzünü bir kez bile göstermeden! Ne günlerdi o günler! Sudaki yankısı gülümse-di bir an... Sağ olsun, Derviş Bey hiçbir zaman kırmadı onu. İlk eşinden olan kızı yedi yaşındaydı evlendiklerinde. Kızına baba-sını aratmadı. Kendi evladiymiş gibi bastı bağrına onu.

Bir gün mübadele gelip çattı. Sahavet karnındaydı. Dokuzuncu ayın içindeydi. Karnı burnunda yola çıkmıştı. Ne zor yolculuktu o Yarabbi! Beş gün mü, beş yıl mı sürmüştü! Önce Selanik'e gelmişler, oradan vapurla İstanbul'a ulaşmışlardı. İstanbul'daki zor günler... Derviş Bey'in Çanakkale'nin Bayramiç il-

çesine atanmasına ne kadar sevinmişlerdi. İstanbul'dan vapurla Çanakkale'ye gidişleri. Çanakkale'de iki gün kaldıkları temiz otel... Bir arabayla Bayramiç'e gidişleri. Yeşil bir avlu içindeki evi kiralayıp yerleşmeleri... Hürmet Hanım'ın, Sahavet'ini, çıra kokulu bu evde, iki gün sonra dünyaya getirişi ...

Şükürler etti. Mutlandı. Sevindi kendi kendine... Yolda belde doğsa ne yapardı?

Sahavet'i, dünya güzeli, ay yüzlü biricik kızı; bu sabah şafak sökerken sancılanmış, az önce doğuma gitmişti. Doğum, en güzel, en sancılı mutluluktur. Her doğumda bu acı, bu sancı son olsun demiş, doğumun mutluluğu dört kere yenmişti acılarını... Şimdi sıra Sahavet'indeydi. Hayırlısıyla bir kurtulsaydı... Güllere, çiçeklere, tomurcuklara baktı. Yanıt aradı kaygılarına. Hepsi gülümsüyordu bu kez. Burnuna sıcacık bir gül kokusu geldi. Ağustosböceği yeniden başladı cırcırına. Sonra bir serçe kondu dut dalına...

Kalktı, tulumbadan su çekti. İki avuç suyla serinletti yüzünü. Nur'unu da serinletti. Sıkıca bağrına bastı; kokladı öptü lüle lüle saçlarını.

Sahavet Hanım'ı muayene eden kadın doğum uzmanı doktor: "Doğum yapmak üzere. Bu akşam eve gitmesin. Hastanede kalsın. Siz eşyalarını getirin!" dedi.

Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi'nde oda bulundu. Sahavet Hanım doğumda gerekli olanları, çocuğun giyeceklerini hazırlamış, bavula yerleştirmişti. Hulusi Bey, Küçükalya'daki eve döndü. Sahavet Hanım'ın bavulunu getirdi. Evdekileri de "Merak edilecek bir durum yok!" diye yatıştırdı.

İkinci sularıydı. Hulusi Bey, akşama kadar yanı başında oturdu karısının... Duygusal, şiirsel konuşuyordu. Eşine güç vermeye çalıştı. Güneş batarken: "Ben" dedi "Eve gideyim; sen zaten kolay doğum yapmıyorsun! Bu gece olacağını hiç zan-

netmiyorum! Kızımız yalnız kalmasın. Biliyorsun o çok hassas; ilk yalnız gecesi olacak!" "Peki!" dedi. Başka söz çıkamadı ağzından. Ama içinden bir dal kırılmıştı. "Güle güle!" bile diyemedi. Hulusi Bey karısının en nazik yarasına basmıştı giderakyak. Sahavet Hanım, kolay doğum yapamadığı için; kolay doğum yapamayacağını düşündüğü için; eşinin yanında kalmasını istemişti.

Yapayalnız kalıverdi odada! Bir süre tavandaki tahtalara baktı. Tahtalar öyle uzun, öyle çok; tavan öyle yüksekti ki! Kör bir kuyunun dibinde hissetti kendini. Sonra bir gariplik çıktı üstüne. Gözündeki yaşları sildi. "Ağlama" dedi içindeki Sahavet, "Ana olacak olan sensin!"

Akşam yemeği boğazından geçmedi. Hemşireler gelip gitti yanına. Sancılanır gibi oldu. Hafifleyince kalktı, bir kaç adım attı odanın içinde. Penceden dışarı baktı. Yemyeşil, çiçekli bir bahçe ayaklarının altındaydı. Hafif bir umut yayılır gibi oldu damarlarına...

Deniz kokulu bir İzmir meltemi Konak taraflarından geldi. Yüzündeki teri kuruladı. Bir yerlerinde hiç solmadan duran bahar çiçeklerini okşayıp gitti.

Sahavet Hanım, o geceyi anımsadı... Hulusi Bey coşmuş, içinden şiir okumak gelmişti. Üzerinde yazan adı ve soyadı, numarası, okulu, sınıfının karşısındaki nokta noktalı yerleri boş bırakılmış çizgisiz şiir defterini, başucundaki küçük dolaptan çıkardı. Defter, Sahavet Hanım'ın evliliklerinin ikinci yılında eliyle diktiği özel cilt içinde dururdu. Cilt mor ipektendi. Çatal bir bahar dalının bir koluna kırmızı ibikli; sarı, mavi kanatlı erkek kuş; ötekine dişi kuş işlenmişti. Birbirlerine bakıyorlardı. Gergefte bu nakışı işlediği günler geldi gözünün önüne. Gökyüzü nasıl masmaviydi o günlerde! Bu nakış, içindeki tüm şiirlerin, yaşanmış ve yaşanacak günlerinin özetiydi sanki.

Hulusi Bey, şiirleri kadar, belkide şiirlerinden daha çok bu nakışa değer verir, bazı anlar dalıp giderdi mor ipek üstündeki bahar renklerine. O gece çatal daldaki kuşlar gibi bakışmak değil, konuşmak istiyordu. Konuşmak yetmiyordu, içinde arıla durula akan nehirleri dillendirmeliydi... Şiir okumalıydı. Okudu... okudu... Okumuyor uçuyordu! Sahavet Hanım havalandı ardından! "Gözüme mehtap değse, seni gördüm sanırım!" şiiri geceyi aydınlattı. Sonra... sonra gecenin karanlığında güneş topladı elleri! Bin bir güneşten birinde yaşamı yeniden var ettiler...

Sahavet Hanım'ın içinde bir oğlan çocuğu özlemi alevleniyordu. Hulusi Bey ise aslında Nur'dan başka çocuk istemiyordu. İkinci ayın içinde düşün diye bir iğne yapmış; Sahavet Hanım zehirlenmiş, orası burası morarmış; ama çocuk yaşamı seçmişti kendisine... Bütün kaygılarını artıran aslında buydu. Doktorlar her şey normal demişlerdi. Hamileliği güzel, huzurlu, mutlu geçmiş; karnında taşıdığı yaşamla başbaşa çok konuşmuştu. Görmemişlerdi birbirlerini. Görmüş gibi olmuşlardı.

Yatağına uzandı yeniden. Hava ne kadar sıcaktı bugün. Ortalık karardığı halde odanın içi hâlâ yanıyordu. Yüzünün terini sildi. Yalnızlık yeniden gelip oturmuştu yanı başına. Yalnızlığı kovmak için iyi, güzel, umutlu düşlere dalmak istedi. Ama gele gele hep önceki doğumları geliyordu gözlerinin önüne.

Ne kadar zor doğurmuştu Nur'u. Çocuk dünyaya gelmek istemiş ama gelememişti. Sekiz saat korkunç acılar içinde kıvrılmıştı. Doğum doktorunun yardımcı aleti, bebeğin başını kanatmış, yüzünü morartmıştı. İyi şeyler düşüneyim dedikçe, gözünün önüne Nur'un kanayan yaraları geliyordu. İnşallah bu kez böyle olmaz dilekleriyle tavana, duvarlara ve kapıya bakıyordu.

Bir ara uykuya dalar gibi oldu. Korkunç bir sancıyla açtı 15

gözüni. Yok bu sancı başkaydı. Tanıyordu onu. Hemşireye haber verdi. Doğruydu tahmini. Derhal doğumhaneye aldılar. Doktora bile haber vermeye fırsat kalmadı. Bir hemşire ile iki stajyer hemşirelik okulu öğrencisinin elinde nur topu gibi, 4,5 kilo ağırlığında bir oğlan doğuruverdi. Her şey 1,5 saat içinde olup bitmişti. Çok kolay bir doğumla kafasını günlerdir allak bullak eden korkular uçup gitmişti. Dünyanın en mutlu anasıydı o an.

Kaldığı oda bir kat yukarıdaydı. Asansör yoktu. İki hastabakıcı Sahavet Hanım'ı sedyeye taşıyordu. Oğlu hemşirenin kucagındaydı. Merdiven dönemecindeki düzlüğe gelince:

"Aa! Niye biz taşıyoruz? Alın çocuğunuzu yanınıza!" dedi gülümseyerek. Sahavet Hanım'ın gülecek hali yoktu. Sessizce sağ yanına aldı yavrusunu. Sedyede, birlikte odaya geldiler. Hemşireler onları dikkatle yatağa yatırdılar. Sahavet Hanım oğluyla başbaşa kaldı odada. Yavrusunu kucagina aldı.

Çocuk bir baktı anasına, bir baktı! Merdiveni çıkarken de tavana, duvarlara bakmıştı. Şimdi bir damla çocuk, çakır gözlerini anasının gözlerine dikmiş, anasının içini okuyordu sanki! Ürperdi, tüyleri diken diken oldu... Korktu çakır gözlerdeki ışıltıdan! Bakışından "Ben kimim, sen kimsin, ben nereye geldim?" soruları yayılıyordu.

Anağın o en eşsiz sevgisiyle okşadı oğlunun başını:

"Ben senin ananım! Sen de benim oğlumsun! Bu dünyaya hoş geldin yavrum! Arlı nurlu; akıllı uslu ol! Analı babalı büyü yavrum! Sana ad bulmak için babanla düşündük taşındık. Senin bir ablan var. Adı Nur. Nur'la uyaklı olsun; yaşamda da hep onurlu olsun diye, Onur adını uygun bulduk. Sen bizim Onurumuzsun, canımın içi, yavrum benim! Haydi em ananı. Sütüm sana helal olsun!

16 Emerken uyudu kaldı anasının bağrında. Rahatladı...

Zonguldak'ta koşan dört yıl

Üç gün sonra Onur babasının kucagında Derviş Bey'in avlu kapısından girdi. Annesi yanı başındaydı. Hürmet Hanım, Derviş Bey mutluluktan duramıyorlardı yerlerinde. Büyük oğulları Doktor Ziya'nın iki kızı, Sahavetlerinin bir kızı olmuştu. İlk erkek torunları sağ salim kapıdan girendi! Nur koştu annesine. Kendisini unutulmuş gibi hissetti. Ağlasa mıydı? Annesine sarıldı. Öpüp koklaştılar ana kız... Öğle sularıydı. Sıcaktı. Ortalık cayır cayır yanıyordu gene. Talvarın altı serindi. Derviş Bey sabahleyin çiçekleri sulamış, evin önünü tavlammıştı. Çiçekler, ağaçlar, kuşlar, toprak, ev "Hoş geldin! Geçmiş olsun! Yaşı uzun olsun!" dedi. Kumru yuvasındaydı. Uzata uzata öttü...

Kırkı çıktıktan sonra Zonguldak yolu göründü. Sahavet Hanım iki çocuğu ve annesiyle birlikte İzmir'den ayrıldı. Hulusi Bey izni biter bitmez çoktan gelip işinin başına geçmişti.

Onur eve ayrı bir mutluluk getirdi. Hulusi Bey gençleşmiş; nazik, bakımlı, alımlı Sahavet Hanım daha da güzelleşmişti... Yaş günleri, evlilik yıldönümleri birbirinden güzel geçen mevsimlerin adıydı...

Onur büyüyor, kendisinden üç yaş büyük olan ablasıyla hiç hır gür etmeden oynuyordu. Saçları dalgalı, buğday sarısı; gözleri bir yudum bulutsuz gökyüzüydü. Herşeyi hak ediyordu bu çocuk. Büyümüş de küçülmüş gibi sorular soruyordu annesine, babasına, ablasına... Duyduğunu işitmeye, baktığını görmeye, söyleneni anlamaya çalışıyordu...

Onur Güntürkün'ün yaşı kırka gelip şöyle arkasına baktığında, en uzaklarda görebildikleri Zonguldak'ta yürüyüp koşarak geçen çocukluk günlerinin bir kaç resmiydi...

"Biz sanki tepedeki bir evde kalıyorduk... bungalov gibi bir ev bu...

Ama aynı zamanda o kadar tepede, yeşillik içinde olmaması gerek. Çok iyi anımsıyorum, bir gün arkadaşlar gelip beni aldı. Koşuyoruz bir yerlere doğru... Tozlu yollar içinden geçiyoruz... Çok eski bir araba duruyor orda...O zaman bile bana çok çok eski gözüküyordu. Üç yaşındaysam, bu 1961 yılı demek. Düşünebiliriz arabanın yaşını.

Aramızdaki büyükler, bunlar yedi yaşında falan olabilir, 'haydi binelim şu arabaya' dedi. Ben en küçüklerindim. Açtılar arabayı. Ben arkaya oturdum. Öbürleri öne oturdu. Sonra birden bire arabanın motoru çalışır gibi oldu. 'ıhnn, ıhnn ıhnn' diye sesler çıkardı. Nasıl yaptılar bilemiyorum. Çok korktum. Ağlamaya başladım. Bunlar arkaya baktılar büyük havalarda... Ama onlar da korkmuşlardı. Benim korktuğumu neden göstererek 'haydi çıkalım' dediler. Hep beraber çıktık o arabanın içinden...

Sonra, şimdi önemsiz gözüken şeyler geliyor gözümün önüne. Pencereden dışarıya bir bakış...

Annem bir gün bana bir plastik kamyon hediye etmişti. Kamyon birden bire kayboldu. Aradık taradık bulamadık. Nereye giderdi bu kamyon? Bir gün bir arkadaş beni oynamaya çağırdı. Bir oyundu... uzunlamasına yere yatmışım. Yatağının altına bakıyordum. Bir anda benim kamyonu yatağın altında gördüm! 'A kamyonumu bu çalmış! Hiç beklemezdim ondan!' gibi düşünceleri anımsıyorum Zonguldak'tan.

Bir başka anı, acıklı bir resim... Annemin bize aldığı bir çocuk kitabı vardı. Bir sürü resimli öykü vardı içinde. Bir resim gördüm. Çok ürperdim: bir Kızılderili kadın bağırmış. Tam o an ağzına bir ok girmiş. Kan akıyor... Şimdi bile aynen gözümün önünde o resim! Çok üzülmişim. Ne zaman annem o öyküyü okusa sorardım: 'Acımaz mı bu anne? Kimbilir ne kadar acı-
18

yabildiklerim. 3-4 yaşlarında olmalıyım."

Zaman su gibi akıp gidiyordu. Nur Zonguldak'ta ilkokula başladı. Dersleri iyiydi. Bahar aylarında su çiçeği salgını kırıp geçiriyordu çocukları. Nur da yakalandı, su çiçeği çıkardı. Nisan ya da mayıs ayları olacak. İyileştiğinde yaz tatili başlamıştı. Ailecek İzmir'e gelindi. Hulusi Bey'in okul arkadaşlarının çoğu İzmir'de çalışıyordu. Herkes evlenmiş, çocuk sahibi olmuştu. Okul arkadaşlığı, hele yatılı okul arkadaşlığı başka arkadaşlıklara benzemez. Kardeşten öte olur insan birbiriyle... Yıllar geçse de okul anılarındaki gençlik durur öyle. Hulusi Bey ve üç okul arkadaşı çocuk evde bırakarak, hanımlarıyla birlikte şöyle bir kafa dinlemek için Ayvalık'ta bir hafta geçirelim, dediler. Otelde yer ayrıldı, işler yoluna kondu. İzinler ayarlandı. Bir pazar sabahı yola çıktılar. Öğleden sonra otele varıp yerleştiler. Yolculuk çok neşeli geçmiş, birer fıkra haline gelen okul anıları; doktorluk yaşamında başlarından geçen tipik olaylar kırıp geçirmişti taksinin içindekileri. Akşama doğru koyverdiler kendilerini denizin kollarına...

Salı günü Hulusi Bey'e telefon geldi. Derviş Bey'di konuşan: "Çok üzülüyoruz, burnunuzdan getirmek istemezdik tatilinizi. Fakat Onur çok ağır bir su çiçeği çıkıyor. Ağzının içinde bile yaralar var. Salyasını yutamıyor. Ateşi çok yüksek... Korkuyoruz, hemen gelin!"

Tatili kesip hemen İzmir'e döndüler.

Onur su çiçeğini çok ağır geçirdi. Sanki bütün vücudu eridi gitti. İyileşince ailecek Zonguldak'a döndüler. Fakat çok zayıftı. İştahsızdı. Sahavet Hanım aldatmayla, yalvarmayla, oyunla yediriyor yemekleri...

18 temmuz 1962 günü Onur'un dördüncü yaş günü kutlandı. Hediyeler, hediyeler... Birini koyup birini alıyordu eline. Daha mevsim yaz. Havalar sıcak. Sahavet Hanım çocuklarını Zongul-
19

dak Kömür İşletmeleri'nin plajına götürüyor. Kum, deniz ve güneş çocuklar için iyi bir ilaç.

Bir gün denizden dönerken, gazete satış kulübesinin yanından geçiyorlardı. Onur koşturuyordu. Kulübenin arka tarafından geçip, annesinin önüne çıkıverecekti. Bir bastı, basmasıyla kapaklanıp düşmesi bir oldu. Tuvaletin lağını örten eski teneke sağ ayağını kesmişti. Kan akıyordu. Korktu! Ağlamaya başladı. Annesi geldiğinde olan olmuştu artık.

Sahavet Hanım çok üzüldü. Daha su çiçeğinin sarsıntısını atlatamadan bir de bu gelmişti başına. Teneke pash, pisti... Kana oldum olası bakamazdı. Kurban bayramlarında koyunun kesilişini görmemek için ta evin içine saklanırdı. Akan kanı görünce aklı başından gitti. Hemen Hulusi Bey'e telefon etti. Paslı teneke, akan kan... Hulusi Bey öğrenciliğinden beri çok kan, yara bere görmüştü. Acil serviste çalışırken kaza geçirmiş kan revan içinde çok insan; anasının babasının kucağında getirilen çok yaralı çocuk görmüştü. Telaşlı, çırpınan insanları çok yatıştırmıştı. Ama şimdi kendi canıydı kaza geçirip yaralanan. Kanatlanıp uçtu evine. Aldı götürdü oğlunu hastaneye. Hariciyeci operatör arkadaşına gösterdiler. Yara o kadar önemli değildi. Temizledi, bakımını yaptı, sardı özene özene.

"Tetanos iğnesi yapsak da olur, yapmasak da. Siz karar verin!" dedi.

Onur babasının kucağında, annesi yanı başında dışarı çıktılar. Sahavet Hanım "Keşke iğne yaptırsaydık!" diye söyleniyor. Hulusi Bey, "Dur bakalım, bu tür vakalarda 24 saat bekleme süresi vardır. Bekleyelim, herhangi bir belirti görürsek yarın getiririz!" yanıtıyla eşinin telaşını yatıştırmaya çalışıyordu.

Ama Sahavet Hanım bunca maceralı doğumlardan sonra bir oğlan sahibi olmuştu. Direniyordu. Kesip attı:

"Ben 24 saat dayanamam!"

Hastane avlusundan geri döndüler. Doktor, Onur'a karnından bir tetanos iğnesi vurdu.

Su çiçeği solgun bir güle çevirmişti çocuğu. Ardından bu olay başına geldi. Sahavet Hanım akşam Küçükalya'ya telefon açtı. Heyecanını, üzüntüsünü annesiyle paylaşmak istedi. Çünkü Hürmet Hanım, telaşı yatıştırmayı, üzüntüyü paylaşmayı iyi bilirdi. Radoviç şivesiyle konuşmaya başladı:

"Sahavet, çok dıgzlanıyorsun gene!"

Kızcağızı üzüntülere kapılmış, anlatıyordu. Sözüünü kesti, ses şefkatliydi. Karşısında kız enstitüsü öğrencisi Sahavet vardı. Hiç büyümemişti.

"Kızım be, kurutma canını! Kurutma kanını!" diye diye kızının yangınına su serpti. Kendi üzüntüsünü sezdirmede. Şöyle yap, böyle et diye, analık deneyimleriyle yol gösterdi.

Telefonu kapatınca, üzüldüğü, kaygılandığı anlarda tekrarladığı Bulgarca'dan gelen meşhur sözünü söyledi birkaç kez:

"Puştina vişne, nerde patladî!..." (Körolası vişne, yuvarlanıp geldi de başımızda patladı!)

Onur'un ateşi bir türlü düzene girmiyordu. Bir gün normalse, iki gün yüksekti. Ayağı kesileli 14 gün olmuş, yara kapanmıştı. Hulusi Bey akşam ateşini ölçtü. Biraz yüksekti. "Sahavet, çocuğun ateşi biraz yüksek. Sen bu gece Nur'la yat, ben de Onur'la yatayım."

"İyi geceler!" "İyi geceler!"

Onur gelip annesini öptü. Nur gidip babasını öptü.

O gece Sahavet Hanım kızını bağrına daha sıkı bastı. Okşadı, okşadı... Elleri kızının ipek gibi saçlarında. Aklıysa hep oğlundaydı. Bir zaman uyku girmedi gözüne.. Uzaklara, gelmişlere geçmişlere gidip geldi. Bir ara İzmir'deydi... Hastane...deniz...doğum odası...Onur'un bakışı...deniz...su... İzmir...

Kız Sanat Enstitüsü 3. sınıf... Arkadaşları hep orada... En ön 21

sıradaki yerinde...Sınıfa Mustafa Kemal Atatürk giriyor... Ayağa kalkıyorlar... “Oturun” diyor... Oturuyorlar... Onca kızın içinde gelip Sahavet’i dudaklarından öpüyor... Kapıdan çıkarken hepsi ayağa kalkıyor...

Hulusi Bey’in “Uyan, kalk Sahavet! Onur hasta olmuş!” sesiyle fırlayıp, koştu oğlunun yatağına!

Onur pelte gibi, hiç hareketsiz yatıyor, ağzından tıslar gibi sesler geliyordu. Sadece gözleri hareket ediyordu. Çakır gözlerinin derinlerinde sanki bir gülümseme görölüyordu.

Sahavet topla kendini !

Günlerden 18 ağustos 1962. Tam bir ay önce Onur’un dördüncü yaş gününü kutlamışlardı. Çocuk felci Türkiye’nin her yanında birçok çocuğu perişan etmişti. Çocuk felci aşısı bulunmuyordu. Hulusi Bey çocukları için gerekli aşıları, İstanbul’dan getirtmişti. Belli aralıklarla dört kez iğneyle aşı yapılması gerekiyordu. Çocuklarının ikisini de aynı anda aşılamayı düşünmüştü. Ama Onur nezleliydi. Ateşi vardı. Ateşli çocuğa iğne ve aşı yapılamayacağını biliyordu. Önce Nur’u aşıladı. Bir ay sonra da Onur’u. Nur’un dördüncü aşısı yapılmıştı. Onur’unkine henüz 15 gün vardı.

Üç kez aşı olmasına karşın felç, Onur’u çok kötü vurmuştu.

Hulusi Bey ağlıyor, Sahavet Hanım ağlıyor, Nur ağlıyordu! Yalnızca Onur ağlamıyor; gözleri gülümsüyordu!

Hulusi Bey yan odaya geçmiş, başını ellerinin arasına almış; koyvermişti kendini.

Sahavet Hanım önce kendini balkondan atacak oldu! Balkonla oğlu arasında gidip geldi. Onur ağzını açmış, bir fısıltı çıkarıyordu.

“Ne istiyorsun oğlum? Neyin var yavrum?”

Fısıltıyı duyamadı. Eğildi; kulağını oğlunun ağzına dayadı.

“Su! Su! Su!”

Koştı mutfığa. Bir bardak su getirdi. Çay kaşığıyla yudum yudum içirdi. Göz göze geldiler ana oğul. Gözlerindeki gülümseme güç verdi anaya. Eğildi öptü gözlerinden. İçinden bir ses geldi:

“Sahavet topla kendini! At kafandan ölümü! İki çocuğun vardı. Şimdi üç oluyor. Yüklen bakalım!”

Umutluluktan umudu yaratma

Hastalıkla savaş başlıyor

Sahavet Hanım hemen giyindi. Hulusi Bey'e "Topla kendini! Ağlamakla hasta iyi olmaz!" dedi. Hastaneye haber verdi. Duyan doktor arkadaşları geldi.

Ne yapılabilirdi?

Neresine dokunulsa, acı değil ama, dayanılmaz şiddette bir uyarı etkisi yapıyordu. Yerinden kıpırdatmak, uzaklara götürmek olanaksızdı. Doktorlar aspirinle acıyı kesmeyi ve sıcak havlu pansumanıyla sinirlerdeki aşırı uyarım etkisini azaltmayı uygun buldular.

Havlular 37°C sıcaklıktaki suya batırılıyor, iyice sıkıldıktan sonra vücudun her yerine sarılıyordu. Aşırı uyarımın dayanılmazlığını hissediyor ama en küçük bir tepkide bulunamıyordu. Dün koşan ayakları bu gün hiçbir dediğini yapamıyordu.

Hastalık çok bulaşıcıydı. Hemen ablasından ayrıldı. Oysa ne kadar çok severdi onu. Hatta son zamanlarda sokakta oynarken, ablasına kötü davrananlara karşı gelir; ablasını korurdu. Sahavet Hanım bir keresinde balkondan Onur'un bu davranışını görmüş, kendi kendine çok mutlu olmuştu. Oysa şimdi derhal ablasından ayrılması gerekiyordu.

Bir hafta içinde Hacettepe Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Felci Bölümü'nde yer ayırıldı. Onur, şişme bir yatağın içine kondu. Bir haftalık sıcak havlu tedavisi aşırı uyarımın ilk günkü şiddetini biraz azaltmıştı. Ama gene de çok acı duyuyordu. Şişme yatağın üstüne örtülen ince örtü bile tüylerine, derisine değer değmez aşırı uyarım veriyordu.

Zonguldak'tan Ankara'ya trenle gidilecekti. Şişme yatağa dikkatle yatırıldı. Zonguldak İstasyonu'nda yataklı vagonun penceresinden sarımsıdan içeriye aldılar. Ankara Garı'nda aynı pencereden indirip ambulansa koydular. Başında Sahavet Hanım vardı.

Nur babasıyla kalmıştı. İlkokula gidiyordu. Ayşe Hanım adlı bir hizmetçi tutuldu. Ev işlerini o yapıyor, sabahları Nur'un saçlarını tarayıp, kurdelesini bağlıyor; okuldan sonra Nur'a göz kulak oluyordu. Hulusi Bey hastaneye gidip geliyor; kendini dik tutmaya çalışıyordu.

Hacettepe'de derhal tedaviye başlandı. Günde iki kez havalı sıcak su banyosu yapılıyor. Kurulanıp özel bir masa üstünde pudralanıyor. Vücudun her yerine masaj yapılıyordu. Sonra yorganı vücuduna değmesin diye yarım boru şeklinde bir yatağa yatırılıyordu.

Onur her seferinde çok yorgun düşüyordu. Başını tutamıyor, oturamıyordu. Sol kolu hiç kalkmıyordu. Başını tutamayınca öne düşüyor; "Beynim ağrıyor, beynim ağrıyor, yatır beni!" diyordu annesine... İnce bir sesle konuşmaya başlamıştı.

Ana oğul aynı odada kalıyordu. Onur'un çevresi parmaklıklı bir yatağı vardı. Sahavet Hanım, açılır kapanır bir karyolada yatıp kalkıyordu. Temiz, bakımlı bir hastaneydi. Tedaviler planlanan şekilde titizlikle uygulanıyordu.

Yemek yiyebiliyordu artık. Sorun tuvaletinin temposuna kendini alıştırmışındaydı. Sahavet Hanım doktorların bir dedi-

ğini iki etmiyor; Onur'u belirtilen zamanda mutlaka tuvalet sandalyesine oturtuyordu.

Bir ay kadar sonra tedaviler daha da sistemleşti. Yavaş yavaş sonuç veriyordu emekler.

Tedavilerden artan zamanlarda ana oğul konuşmaya başladı. Sahavet Hanım bol bol çocuk kitapları okuyordu oğluna. Onur, Tom Miks gibi resimli kitaplara bayılıyordu. Annesi okurken, o da resimlere bakıyor; komik yerler gelince kıkır kıkır gülüyor, gülüşüyorlardı. Her şey verilirdi bu kıkır kıkır gülüşlere!

İşte bu kıkır kıkır gülmeye başladığı günlerde İzmir'den Derviş Bey ile Hürmet Hanım, Zonguldak'tan da Hulusi Bey geldi Onur'u görmeye. Onur'u ilk kez hastaneden çıkardılar. Bir taksiyle hep birlikte Ankara'yı gezdiler. Herkes birbirine güç vermeye, umut vermeye çalışıyordu. Sadece Nur yoktu aralarında. Hâlâ kardeşinden ayrı tutuluyordu.

Halbuki ne kadar çok özlemişti ablasını. Ablasının elbiselemini istedi babasından. Koklamak istiyordu. Bu özlem o günlerin anıları içinde en canlı izlerdendir.

Gelenler ertesi gün geri döndü.

Hulusi Bey ne kadar çok seviyordu oğlunu. Ama doktor olmasına karşın elinden bir şey gelmiyordu. Oğlu ilk günlere göre daha iyiydi. İnce de olsa sesi çıkıyor, gülüyor ve gözleri hiçbir şey olmamış gibi mavi ışıklar saçıyordu etrafa.

Tren tekerlerinin birbiri ardına gelen tıkırtıları Hulusi Bey'i anıdan anıya, düşünceden düşünceye götürüyordu. Bir ara Faruk Nafiz'in "Han Duvarları" şiiri geldi aklına. Sonra Cahit Sıtkı Tarancı'nın o yıllarda dillerden düşmeyen "Otuz Beş Yaş" şiirinin dizeleri arasına daldı. "*Su insanı boğar, ateş yakarmış / Geç farkettim taşın sert olduğunu*" dizeleri takıldı nedense diline.

Sonra çocukluk günlerine gitti. Onur kadar ya var ya yoktu. Evlerinin bahçesinde oynarken arkadaşları koşup gelmiş "Hu-

lusi, annen öldü!” demişlerdi. Hiç silinmedi o an gözünün önünden. Annesiz büyümüştü. Babası beş defa evlenmişti. Ne babasıyla, ne de üvey anneleriyle anlaşabilmişti. Kardeşleriyle anlaşamıyordu. Okumak istediğinde ilk taşı babası koymuştu önüne. “Okuyup da ne olacaksın! Bahçemizde çalış!” demişti. Akralarından istediği harçlıklarla; yokluk, yoksulluk içinde geçmişti gençliği, o güzelim okul yılları... Sahavet Hanım dünya güzeliydi. Anlayışlıydı. İnsanın gözünden okurdu içini. İlk gördüğünde içine bir ateş düşmüş ve bu güne kadar bu ateş hiç sönmemişti. Bunca yazdığı aşk şiirleri onun güzelliğini anlatmaya yetmiyordu sanki.

Evleneli 15 yıl oluyordu. Acı tatlı günleri de olmuştu. Sahavet’in doğum maceraları herkesin yüreğini ağzına getirmişti. Şimdi de biricik oğlunun başına bu hastalık belası gelmişti. Bir kere olsun öz babasından, öz kardeşlerinden arayıp soran olmamıştı... Dün Ankara’da gezerken taksinin içinde annesinin de olması ne güzel bir düşü. Çok cana yakın, sıcacık bir insandı. Çok dostu, arkadaşı vardı. Ama kardeşin, ananın, babanın yeri başkaydı. Bazen kendini kimsesiz, yapayalnız hissediyordu şu koskoca dünyada.

Hulusi Bey, tren bir istasyonda durunca kendine geldi. Kızı evde bekliyordu. Ankara’dan aldığı bebek çantadaydı.

Hastaneye geleli 8 - 9 hafta oldu. Sahavet Hanım, oğlunun sabah banyosunu ve masajını bitirmişti. Hemşire de gitti. Oda da başbaşa kaldılar. Onur yatağındaydı. Gözlerinin içi bulutsuz bir gökyüzü gibi ferahtı. Annesinin eli elindeydi. Sahavet Hanım o an Güzelyalı’dan İzmir Körfezi’nin mavisine; dalgaların beyaz köpükleriyle oynaşan martılara bakıyordu...

“Anneciğim!” dedi Onur, “Ben yürümeyi unuttum herhalde. Bana gösterir misin?”

İrkildiğini sezdirmeden:

“Tabii yavrucuğum, tabii! Gösteririm!” dedi Sahavet Hanım.

Kalktı, odanın içinde, kapıdan duvara kadar “İşte böyle yavrucuğum! İşte böyle Onurcuğum!” diye diye dört kez gidip geldi.

Onur sessizleşir gibi oldu. Duyulur duyulmaz bir sesle annesine teşekkür etti. Sahavet Hanım’ın içi içine sığmaz oldu. Bir kaç damla gözyaşı aktı yüreğine! Onur’dan kaçırdı gözlerini. Sonra oğlunun bacaklarını, ellerini, başını okşadı. “Yürüteceğim seni canım!” dedi sessizce.

Hacettepe’deki tedaviler tam üç ay sürdü. Hastalığın çarpıp yok ettiği sağlık çok zor da olsa damla damla geri alınıyordu. Üç ay önceki dayanılmaz acılar, aşırı uyarımlar dinmişti. Felç olan ses telleri yavaş da olsa çalışmaya başlamıştı. Sualtı cimmastikleri ve masajlarla vücutta kan deveranı hızlandırıldı.

Tedavi planına göre üç ay hastanede, üç ay evde kalınacaktı. Zonguldak’a döndüler

Doktorlar, evde yapılacak tedavileri anlattılar. Günde üç kez 37°C sıcaklıktaki suda, su altı cimmastikleri yapılacak, ayakların, kolların hareket etmesi sağlanacaktı. Sonra bütün vücudu, elleri, kolları, ayakları, parmakları pudralandıktan sonra masaj yapılacaktı.

Hizmetçi Ayşe Hanım’la birlikte on beşer dakikalık sürelerle hiç aksatmadan üç ay devam etti evdeki tedavi.

Onur her şeyi anlıyor, düşünüyor, konuşuyor; ama hiç hareket edemiyordu. Anası babası ona umut vereceğine; o anasına babasına umut veriyordu. Hastalığını geçici kabul ediyor “Ben iyi olacağım!” derken gözlerinin içinden yıldızlar saçılıyordu.

Sahavet Hanım’ın tek uğraşı oğluydu. Onur hastalanır hastalanmaz, katıldığı kabul günlerini, çay toplantılarını iptal ettiğini bildirdi arkadaşlarına. Evine bir daha kimseyi kabul etmedi. Kendini tamamen Onur’a adadı. Kendine bakacak zamanı bile yoktu!

Aradan altı ay geçmesine rağmen bekledikleri iyileşme olmadı. Hulusi Bey'le oturup konuştular:

"Tekrar Hacettepe Hastanesi'ne mi gitsek? Yoksa başka bir yere mi?"

Araştırıp soruştururken, İstanbul Gureba Hastanesi'ne Amerika'dan bir çocuk felci uzmanının geldiğini öğrendiler. "Şansımızı bir de orada deneyelim" dediler.

Gureba'da da üç ay kaldılar. Fakat bakım iyi değildi. Çocuk Felci Bölümü, felçli çocuk doluydu. Yemekler iyi değildi. Hem Onur, hem de Sahavet Hanım zayıflayarak döndüler Zonguldak'a.

Evde masajlara düzenli devam edilmesine rağmen Onur'un kalçaları kapanmaya, beslenen adalelerle, beslenemeyenler arasında farklar oluşmaya başladı. Vücut simetrisi bozuluyordu.

Dokuz ay doldu. Bir yıl oldu! Türkiye'de sonuç alınamıyordu. Derman nerdeyse oraya gidilecekti... Derman nerde olabilirdi?

Sahavet Hanım, Almanya'da Hamburg şehrindeki bir mimarlık bürosunda çalışan kardeşi Erdem'e mektup yazdı. Almanya'da Onur için bir درمان var mıydı?

Bir umut ışığı

Erdem İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nü başarıyla bitirdi. Babası Derviş Bey'in ufku genişti. Oğlunun diplomasını eline alıp; "Bu diplomaya ve bu kafaya Türkiye dar gelir! Günümüzde bilim ve tekniğin merkezi Avrupa. Seni Almanya'ya göndereyim. Görgünü, bilgini, deneyimini daha da geliştir" dedi.

30 Erdem babasına saygılıydı. Matematik sevgisini, mantıklı

düşünmeyi ve soru sormayı ondan öğrenmişti. Annesi Hürmet Hanım'dan da neşeli olmayı, yaşama umutla sarılmayı kapmıştı. Hem babası, hem annesi "Git oğlum Almanya'ya!" diyordu. Ölçtü biçti, kendi aklına sordu, gönlünün sesini dinledi. Hepsinin dediği aynıydı: "Durma git!"

Hamburg'daki mimarlık bürosunda işe başlayalı iki yıl oluyordu. Almanca'yı Türkiye'de okulda öğrenmişti. Daha da geliştirdi. Girgindi. Dost canlısıydı. İşinde ciddiydi. O yıllarda Almanlar Türklere olumlu bakıyorlardı. Alman işverenler Türkiye'den trenler, uçaklar dolusu işçi getirmeye başlamıştı. Türkler çalışkan insanlardı.

Erdem, mimarlık bürosu sahibi Herr Schubert ve eşi Frau Schubert ile çabuk kaynaştı. Schubert ailesi iki katlı binanın alt katını büro; üstünü de ev olarak kullanıyordu. Erdem, sadece bir mimar değildi artık. O, Schubert ailesinin bir ferdi olmuştu.

Erdem'in dalgınlığı Frau Schubert'in gözünden kaçmadı: "Erdem, neyin var senin? Son günlerde çok durgunsun?" dedi.

Kahvaltı yapıyorlardı. Kahvesini yeni yudumlamıştı, lokmalar zor geçiyordu boğazından. Elindeki kahve fincanını yerine koydu. Ablasının oğlunun başına gelenleri anlattı. Türkiye'deki tedaviler sonuç vermemişti. Acaba Almanya'da درمان bulabilir miydi?

Frau Schubert, oturup kalkamayan, başını tutamayan beş yaşındaki bir çocuğu gözünün önüne getirdi. Kendi çocuğuymuşçasına ürperdi, tüyleri diken diken oldu. "Araştıralım, sorup soruşturalım!" dedi. Herr Schubert hanımını onayladı.

Frau Schubert o günü çocuk felciyle uğraşan doktor araamakla geçirdi. Tanıdıklarına telefon etti. Yana yakıla anlatıyor, درمان arıyordu. Erdem de kendi olanaklarını zorlayarak Onur için bir tedavi kliniği aradı. Birlikte yaptıkları sabah kahvaltılarının konusu Onur'du.

Daha bir hafta bile olmamıştı. Frau Schubert, Bielefeld yakınlarındaki kaphıcalar y6resinde H6xter kasabasında Weserbergland Kliniği'nin ocuk felci tedavisinde 6zelleştiğini; yeni tedavi y6ntemleri geliştirdiğini ayrıntılarıyla 6đrendi. Sabah kahvaltısını bekleyecek durumda değildi. Telefonu kapatır kapatmaz aşağıya, b6roya indi. Eşine ve Erdem'e 6đrendiklerini sevinerek anlattı. Hepsi Onur'u y6r6rken g6rm6şesine sevin-diler. Erdem işten sonra Frau Schubert'in verdiği numaraya te-lefon etti. Bir de kendi kulaklarıyla duymak istedi. Klinik şefiy-le karşılıklı g6r6şebilmek için randevu rica etti. Bir hafta sonra m6mk6n olabilirdi. Kabul etti.

B6rodan izin alıp H6xter'e gitti. Weserbergland Klinik'in şe-fiyle g6r6řt6. Ayrıntılı bilgiler aldı. Tedavi masraflarını sordu. Erdem t6m g6r6p 6đrendiđi bilgileri hemen bir mektupla abla-sına bildirdi.

Sahavet Hanım Erdem'in mektubunu bir solukta okudu. Se-vinten utı. Bir daha okudu. Onur yerde oynuyordu. Annesi-nin sevincini g6r6nce o da sevindi. "Ne var anne?" diye sorma-sına kalmadı, Sahavet Hanım yanına oturdu. Dayısından gelen umutlu haberi anlattı. Sarıldı 6pt6, kokladı oğlunu:

"İyi olacaksın yavrum! İyi edeceğim seni. Bak g6receksın, Almanya'dan buraya koşar oynar d6neceksın!"

"Tabii anneciğim, iyi olacağım ben, sen hiç 6z6lme!"

Yarabbi, neler feda edilmezdi bu ocuk için...

Sahavet Hanım duramadı. Akşamı bekleyemezdi. Hastane-ye telefon etti. Neşe, sevinç, umut esintileri içinde kocasına an-lattı gelen haberi.

Evin içinde başka bir konu konuşulmaz oldu. Mektuplar ya-zılıyor, mektuplar geliyordu. Almanya'yla telefonlaşmak çok zordu o g6nlerde

Onur'a Erdem Dayı'sından bir hediye paketi geldi. Açıp bak-

tlar. İçinden elektrikli bir oyuncak; M6rklin treni ıktı.

Hemen raylar d6şendi odasına. Tren rayların 6st6nde kendi gidiyordu.

Hiç unutmadığı bir andır o, trenin raylar 6st6nde hareket edişi. Gureba Hastanesi'den d6neli arkadaşları gelip gidiyor, birlikte oynuyorlardı. Y6r6yemiyor, ama bir anormallik hisset-miyordu.

Elektrikli trenine arkadaşlarıyla hayran hayran bakışları, çok anlıyorlarmış gibi birbirlerine, "Ooo şuna bak, burası moto-ru! Yoo şurası motoru!" deyişleri. O g6nlerin en canlı anlarıdır.

Elektrikli tren anlarıyla, Almanya hakkında konuşmalar Onur'un hafızasında i içedir.

Annesiyle babasının baş başa verip konuşmaları. Konuşma-larda sık sık Almanya'dan s6z edilmesi... Neler olup bitiyordu? Onur t6m dikkatiyle evin içinde olanları, konuşmaları izliyordu...

Sonra annesi, "Oğlum on g6n sonra seninle Almanya'ya gi-deceğiz!" diye d6ř6nd6klerini anlattı. Ama Onur daha Alman-ya'nun ne olduğunu anlayacak durumda değildi.

Hulusi Bey lisede biraz Almanca 6đrenmiřti. Oğlunu kucağı-na alıp birkaç Almanca c6mle sıraladı.. Ardından "Bak Onur, ben Almanca bir şarkı da biliyorum. Dinle, s6yleyeyim senin için: Die Gedanken sind frei!" Ayy, ne acayip bir dildi bu! Yıllar geçti hiç unutmadı babasından duyduğu Almanca şarkının ilk dizesini. O g6ne dek yabancı bir dil duymuş değildi Onur. Ama fazla kaygılanmadı. Kendisine sorun yaratır mı, yaratmaz mı? D6ř6nmedi bile... Onun d6ř6nd6đu, anlamaya çalıştığı elek-trikli trenin nasıl çalıştığı, g6r6nmeyen elektriğin tekerleri na-sıl d6nd6rd6đuyd6.

Bavul hazırlandı. Hulusi Bey elinde avcunda ne kadar para varsa hanımına verdi. Oğlunu ve eşini İstanbula kadar getirdi. Uak g6zden kayboluncaya kadar kıpırtısız g6ky6z6ne baktı.

Merhaba Almanya!

Günlerden 4 ocak 1964. Lufthansa uçağı Hamburg Havaalanı'na indi. Schubert ailesi ve Erdem karşıladı Sahavet Hanım'la oğlunu. Havaalanından Erdem'in evine dönerken, Onur, dayısının kucagındaydı. Yolculuğun nasıl geçtiğinden, geride kalanlardan söz ettiler.

Onur'un kafasında uçak yolculuğundan kalan tek iz, içtiği sodalı suyun tadıydı. Susamış, annesine söylemişti. Annesi de hostese söyledi. Ayy, nasıl bir şeydi bu! Ayy ne kadar korkunç bu suyun tadı! Yutamadı.

Annesi:

– Ya oğlum! dedi. Bundan sonra bu suyu içeceksin, bu suyu içeceğiz!

– Ayy, nasıl içilir bu?

Daha ayak basmadan, Almanya'nın üzerinde yarattığı en büyük sorun su oldu.

Susuzluktan dili damağına yapışıyordu. Havaalanında yenden su istedi annesinden. Dayısı hemen bir bardak normal çeşme suyu getirdi. Nasıl sevindi bu suya. Sevine sevine, “Ömrümün son normal suyunu içiyorum!” diye diye içti.

Annesi ile dayısı uzun uzun konuştular. Onur'un aklında bu konuşmalardan hiçbir iz kalmadı. Yalnızca bir bardak suyun serinliği hiç gitmedi dilinden.

Onur'u uyuttuktan sonra iki kardeş saatlerce konuştu. Sahavet Hanım başlarına gelen felaketi, 1,5 yıldır uyguladıkları tedavileri bazen sakın, bazen gözyaşlarını sile sile ayrıntılarıyla anlattı.

Erdem ablasına güç vermeye çalışıyordu. Tedavi masraflarını karşılamak için Frau Schubert'in yaptıklarından söz etti.

Frau Schubert tedavi masraflarının çok olacağını öğrenin-

ce, bir yardım kampanyası açmayı düşünmüş ve bu düşüncesini eşine, Erdem'e ve Hamburg Eyalet Parlamentosu'nda milletvekili olan Frau Staudinger'e açmıştı. Elbirliğiyle yardım kampanyasını örgütlemişler, *Bild* gazetesine Onur'un resminin olduğu bir yardım çağrısı yayımlatmışlardı. İsteyen yardımını, “Onur'un tedavisi için” şifresiyle açılan banka hesabına gönderebilirdi.

Bu hesapta iki ay içinde on bin mark birikmişti. Erdem, banka cüzdanını, *Bild* gazetesine verilen ilanı gösterdi.

“Abla” dedi, “Yanında getirdiğin para dursun. Şimdilik buna hiç dokunmayalım. İlerki günlerin ne getireceğini bilemeyiz. Biz klinikte yer ayırttık. Tedavi giderlerinin güvencesi olarak bu on bin markı klinik hesabına yatırdık. Endişelenme. Yarın sabah birlikte Höxter'e gideceğiz. Haydi, yatıp uyuyalım. Yorgunsun.”

Dünyalar Sahavet Hanım'ın oldu. Hiç tanımadığı, hiç görüşmediği Almanların davranışlarıyla çok mutlu oldu, güçlendi. İnsanlık buydu demek!

Weserbergland Klinik'te bir hafta

5 ocak 1964 günü kahvaltıdan sonra Frau Schubert'in arabasıyla Höxter'e hareket ettiler. Arabayı Frau Schubert kullanıyordu. Onur'u annesinin yanına yatırdılar. Erdem ön koltukta oturuyordu. Sahavet Hanım tek kelime Almanca bilmiyordu. Yol boyunca birkaç kez benzinliklerde durdular. Onur canı sıkıldıkça annesine “Beni kaldır” diyordu. Birlikte yol kenarındaki tarlalara, yanından, içinden geçtikleri kentlere, köylere bakıyorlardı.

Frau Schubert ile konuşmalarını Erdem çeviriyordu. Ne iyi 35

bir insandı bu Frau Schubert! Daha görüşmeden yardım toplamış, doktor, hastane bulmuş; şimdi de kendi arabasıyla onları hastaneye götürüyordu. "Frau Schubert'in çocuğu hastalansa, tedavi için Zonguldak'a, İzmir'e gelse aynı ilgiyi gösterebilir miyim?" diye sordu kendine. Yanıt "Evet!"ti. Gururlandı, sevindi bu "evet"le...

Çok şükür mutlu bir ailede yetişmişti. Öğretmen Derviş Bey ile Hürmet Hanım evlatlarını gözleri tok, gönülleri yüksek yetiştirmişti. Bazı sonradan görme doktor hanımlarının boş kurntularından, ne oldum delisi hallerinden hiçbir iz yoktu Sahavet Hanım'da. İçi dışı birdi... Şu güne kadar hep olduğu gibi göründü, görüldüğü gibi oldu. Çok şükür helal süt emmişti ana-sından...

Höxter'e vardıklarında öğleyi geçiyordu. Hamburg taraflarında kar yoktu ama Höxter taraflarında tepeler karla kaphydı. Yol ve cadde kenarlarında kar yığıntıları vardı. Klinik bir tepenin bağrındaydı. Hava güneşli olmasına karşın, ayazdı.

Weserbergland Klinik'te işlemler uzun sürmedi. Onur, ayırılan odaya yatırıldı. Hamburg'dan getirdiği çeşit çeşit oyuncak dolaba yerleştirildi. Odalar felçli çocuklarla doluydu. Muayene-ye ertesi günü başlanacaktı. Onur'dan, umutlu sözler, acil şifa dilekleriyle ayrıldılar. Sahavet Hanım oğlunu öptü, başını okşadı. "Yarın sabah erkenden geleceğim evladım. Hiç merak etme!" diyerek ayrıldı.

Weserbergland Klinik ne Hacettepe'ye, ne de Gureba'ya benziyordu. Her yer pırıl pırıl, yataklar tertemizdi. Etrafta hastanelere özgü ilaç kokusu yoktu. Doktorlar, hemşireler, hasta-bakıcılar insana saygılı davranıyordu. Ama refakatçi kabul etmiyorlardı.

Klinikten ayrılırlarken "İnşallah yürüyerek çıkar Onurum buradan!" dedi kardeşine.

Önce klinik yakınında bir pansiyon odası tutuldu. Sahavet Hanım yerleştirildi. Birlikte bir yemek yediler. Hava kararırken Erdem ile Frau Schubert Hamburg'a döndüler. Vedalaşırken, Sahavet Hanım Frau Schubert'e kardeş gibi sarıldı. Çok çok teşekkür etti. Gösterdiği insanlığın kendisine güç ve umut verdiğini söyledi.

Erdem bir hafta sonra gelecek, muayene sonuçlarını, tedavi programını öğrenecekti.

Hafta muayeneler ve testlerle geçti. Sahavet Hanım her gün sabahтан oğlunun yanına gidiyor, akşam ziyaret saati bitinceye dek Onur'un yanında kalıyordu. Ana oğul başbaşa verip konuşuyor; Onur gene yeri geldiğinde kıkır kıkır gülüyordu.

Hafta sonunda Erdem geldi. Ablasıyla birlikte klinik şefi profesörün yanına gittiler. Onur tekerlekli sandalyeye oturtulmuştu. Profesör konuşuyor, Erdem ablasına çeviriyordu:

"Çok ağır bir felç durumu var. Felç olduğu günden bu yana geçen bir buçuk yılda Türkiye'de çok iyi bakılmış. Adalelerdeki gelişme bizi şaşırttı. Bu iyi gelişmeler buradaki tedavileri kolaylaştıracak. Tedavi dokuz on yıl sürecek. İlk yoğun tedavi sekiz ay sürecek. Yürüyüp yürümeyeceği ya üç, ya da on yılda belli olacak. Tedavilerin başarılı olması için çocuğun Almanca öğrenmesi şart. Almanca öğrenmesini istediğim için de annesini bir daha kesinlikle burada görmek istemiyorum. Bölümde temizlik işçisi olan Türk bayanın da yeri değiştirilecek. Çocuk kimseyle kesinlikle Türkçe konuşmayacak!"

Onur annesini, dayısını, konuşan profesörü dikkatle izliyor; annesini kaybedeceğini sezince, durmadan "Anne, anne gitme! Anne, anne...!" diyerek annesinin eteğini çekiyordu.

Sahavet Hanım, oğlunun yanında ağlamamak için kendini sıkıyor; bir yandan kardeşinin çevirdiklerini anlamaya çalışıyor, bir yandan da yalvaran gözlerle bakan oğlunun başını ok-

şayarak, "Gitmeyeceğim, seni bırakır mıyım hiç?" diye söyleni-yordu.

Görüşme bitti. Onur'u yatağına yatırdılar. O yıllarda dokto-run sözüne; hele hele bir şef profesörün dediğine kimse karşı gelemezdi. Bir profesör Allah gibiydi! Onun buyruğuna sadece harfiyen uymak gerekirdi.

Erdem, Onur'a duyurmamaya çalışarak ablasını ikna etme-ye çalışıyordu: "Abla başka çare yok! Onur'un tedavisi için şe-fin dediğini yapmak zorundasın!"

Onur'un iyiliği, sağlığına kavuşması için çok acılara katlan-mıştı. Ama bu ayrılık hiçbir acıya benzemiyordu. Demek bu da vardı. Demek bu acı da çekilecekti!

Onur'un yanbaşıma oturdu. Elini eline aldı. Sesine inandırıcı bir ton vererek, tane tane konuştu: "Bak yavrum, bak canım. Profesör söyledi. Üç gün senin yanına gelmeyeceğim. Üç gün sonra geleceğim... Üç gün sonra... Üç gün... üç...!"

Sekiz ay mı, sekiz yıl mı?

Onur beklemeye başladı. Bir gün, iki gün, üç gün... Sabah ol-du, öğle oldu. Gözü kapıda kaldı! Ne gelen vardı ne giden! Hiç gelmeyecekti annesi! Yapayalnız kalmanın çaresizliği çocuk yüreğini isyan ettirdi. Başladı ağlamaya...

Hemşireler geldi. Dediklerini anlamıyordu. Odada sekiz on felçli çocuktular. Ağlıyordu, ama nasıl ağlama! Nasıl bir yalnızlık! Nasıl bir çaresizlikti bu!

Doktorlar "Birkaç gün ağlar susar!" dediler. Bir kaç gün geç-ti. Ağlıyordu. Beş gün geçti, ağlıyordu! Hiçbir şey yemeden, iç-mededen ağlıyordu.

Bazı doktorlar, "Olmaz bu" dediler. Hemşireler hiç böyle ağ-

lama görmemişlerdi. "Olmaz bu!" dediler. Kimi hemşireler oda-ya giremez; kapısının önünden geçemez oldu. Ağlıyordu! Gece gündüz ağlıyordu... Yürek dayanır gibi değildi. Hemşireler kapı-nın önünden geçerken kulaklarını kapıyordu.

Ağlıyordu, ağlıyordu!.. Dudakları uçukladı, yara oldu. On gün mü, on beş gün mü ağladı! Sonra sustu kendiliğinden. Eri-miştii bir damlacık vücudu.

Sustuğu gün, ilk kez, çocuklar için özel olarak yapılmış te-kerlekli sandalye verdiler. Kullanmasını öğrettiler. Ayakları istediği an hareket etmiyor, istediği yere götürmüyordu. Ama te-kerlekli sandalyenin tekerleri onu dinliyor, istediği yere götürü-yordu. Sevindi, çok sevindi! Odanın içinde, koridorda koştur-maya başladı. Anıları yürüdüğü ve yürüyemediği dönemdekiler diye yer etmişti belleğine. Felç oluşunu, hareketsiz kaldığı gü-nü çok silik izler içinde anımsayabiliyordu. Anımsıyor muydu, yoksa sonradan anlatılanlardan ötürü mü böyle düşünüyordu bu öyküyü, bilmiyordu. Sanki şöyle sendeleyerek yürümüş, dü-şeyazmıştı evin içinde. Annesini çağırdı, düşmüştü... Düşüş o düşüştü! Kalkamadı bir daha ayakları üstüne. Ama gerçekten felç olayını böyle mi yaşadı, yoksa yıllar sonra, böyle mi felç olunduğunu düşündü? Bilemiyordu.

Felç olduğu günden sonra aralıksız tedavi içindeydi. "İyi olacağım!" diyordu kendi kendine. Bir çocuğun olabilecek en kesin kararlılığıydı bu.

Getirdiği oyuncaklarla oynamaya başladı. Zamanla herkesin oyuncuğu birbirine karıştı. Bu oyuncaklar içinde küçük bir zen-ci bebek de vardı: Marianne! Marianne, hem kardeş, hem arka-daş, hem de yalnızlığını paylaştığı dert ortağı oldu. Onunla ya-tıp kalkmaya başladı.

Tekerlekli sandalyeyle dolaşmaya başladığı güne kadar de-vamlı taşınmıştı. Bir koltuktan bir koltuğa taşınmasını beklemiş-

ti. Evde sık sık yerde minderin üstünde oturur, orada oynardı.

Oysa şimdi istediği yere kendisi gidebiliyordu. Mutlu oldu. Gözleri gene gülüyordu. Arkadaşlarıyla oynamaya başladı. Oyuncak dolabında bir sürü oyuncak vardı. Annesinin yerini hemşireler tutmaya başladı. Onlara yakınlık duydu. Bazı hemşireler kötü davranıyordu. Hemşire Ursula ise çocukları çok seviyor, ana şefkatiyle yaklaşıyordu. Tüm çocukların annesiydi o. Bir gün tatile ayrıldı. Çocuklar üzüldüler. Dört gözle gelmesini beklediler. Bir sabah elinde bir paketle giriverdi odaya. Çocuklar sevinç çığlığı attı. Elindeki paket şeffaftı. İçindekiler görülü-yordu. Yarı şeffaf birçok çubuk. Çubukların içinde renk renk şeker. Hepsi yan yan bakıyor şekerlere. İçlerinden biri:

– Hoş geldin! Hediye de getirmiştin! dedi.

– Evet, hediye getirdim size! Haydi alın bakalım!

Hepsini ayrı ayrı okşayıp hediyelerini verdi. Ne mutlu bir andı o...

Kısa zamanda Almanca öğrenmeye başladı. Cümleleri kalıp halinde öğreniyordu. Almanca öğrendikçe Türkçeyi unuttu. Yoğun tedaviler başladı. Banyolar, masajlar, cimmastikler, yürüme ekzersizleri, adale geliştirici hareketler ve tüm çocuklara uygulan elektrik şoku tedavisi. En sıkıcı tedavi buydu. Felçli çocuklar yatırılır; ayaklara, bacaklara, ellere, kollara elektrotlar bağlanır ve belli bir şiddette elektrik şokları verilir. Her seans yarım ya da bir saat sürerdi.

1964'lerde uygulanan bu elektrik şoku tedavisinin dayandığı mantık şöyleydi: felç virüsü, adaleye giden ve uyarıyı ileten sinirlerin miyelinlerinde, kabuğunda iltihap yapıp, sinirleri ve bütün nöronu öldürüyor. Adale uyarımsız kalıyor. Uyarımsız kalan adalede süper sensivite denen aşırı algı meydana geliyor. Hareketsiz kalan adaleler giderek sönüp kaybolmaya başlıyor. Eğer adaleye dıştan bir elektrik akımı verilirse bu adale geliş-

meye başlar. Adale gelişmeye başladığı zaman sağlam kalan bir iki sinir lifi öbür adaleleri de etkiler. Sonuçta uyarım ve hareket başlar.

1980'lerde bu mantık ve tedavi yönteminin tamamen yanlış ve saçma olduğu anlaşıldı. Ama uzun yıllar felçlilere elektrik şoku tedavisi uygulandı.

Onur'a bir saat kadar elektrik veriliyordu. Bu bir saat geçmek bilmiyordu. Hemşirenin ne yaptığını, aleti nasıl ayarladığını, nasıl çalıştığını defalarca izleyerek iyice öğrendi. Bir keresinde hemşire gidince, tedavim daha iyi olsun düşüncesiyle, alete yaklaştı, ayar düğmesini çevirdi. Alet birden bire ızzt ızztt ızztt diye sesler çıkararak şiddetli elektro şoklar vermeye başladı. Alete uzanıp düğmesini çevirmek istedi. Bu kez uzanamadı. Acı dayanılmazdı. Ağlamaya başladı. Hemşire koşup geldi. Şokun şiddetini düşürdü. "Bir daha dokunma!" diye uyarıp gitti.

Günler aylar böyle geçip gidiyordu. Annesini, babasını neredeyse unutmuştu. Odada yabancı olarak bir Onur, bir de Mısırlı bir çocuk vardı. Alman arkadaşlarının annesi babası, yakınları ziyarete gelirdi. Doğum günlerinde anneleri babaları hediyeler getirirdi. Başkalarının annesi babası geldiğinde silik bir resim gibi anımsardı kendisinin de annesi, babası olduğunu.

Aranıp sorulmayan bir kendisi, bir de Mısırlı arkadaşındı. Yalnızlık yaklaştırdı onları birbirine. Ona da gelen yoktu, kendisine de!

Derken Mısırlı arkadaşının doğum günü geldi. O gün bir hediye paketi geldi ona! Pakete hüznün ve imrenmeyle baktı. Kendi kendine sessizce konuştu:

"Ya Onur gördün mü? Mısırlıyla yine de tam eşit değilmişsin. Bana da gelen yok, ona da! Ama bak ona yine de bir paket hediye geldi!"

Kendini odadakilerin en yalnızı olarak gördüğü günlerden

sonra, sıra kendi doğum gününe geldi. Hemşireler kutlama hazırlığı yaptı. Hemşire Ursula bir hediye paketi getirdi! Birlikte açtılar. İçinden Steif marka oyuncak bir tilkiyle annesinin büyük bir resmi çıktı!... Hemen annesini hatırladı... O zamana kadar annesini babasını unutmuş durumdaydı. Fotoğrafi görünce unutulmaya başlayan anne baba varlığı ateşli bir heyecanla canlanıverdi kafasında. "Aaa! İşte annem! İşte bu! İşte bu benim annem!"

Birdenbire annesini babasını unutmuş olduğunu hissetti.

"Aaa! Nerdeyse bunları unutmuştum!" Bu hissi duyumsadığı o an hep canlı kalacaktı benliğinin ta derinlerinde.

Annesinin babasının bir fotoğrafını başucuna koymasına bile izin verilmemişti. Çocuk ne bilsin böyle şeyleri mi demişlerdi. Bilmiyordu! Her şey; haberleşme, Erdem Dayısı'nın ziyareti, telefonda bir "Yavrum nasılsın?" sesinin gelmesi bile yastıktı, yasak! Bir gün sevdiği hemşire elinde Türkçe Almanca bir sözlükle geldi. Onur'un yanına oturup sordu:

– Apfel ne demektir Türkçe?

Aklına gelmedi Türkçe'si.

– Bilmiyorum! yanıtını verdi Almanca.

Yanındaki hemşirelere döndü. Gördünüz mü yediğimiz nane? Anladınız mı şimdi uyguladığımız yöntemin yanlışlığını dercesine:

– Hier haben wir Problem! Problem işte bu! dedi.

Her şey Onur için, Onur'a göre

Sahavet Hanım bu sekiz aylık ayrılığa nasıl dayandı. Hulusi Bey neler çekti? Bunu yaşayan bilir ancak.

"Üç gün sonra geleceğim!" dediği an, ancak iki kapı ötede-

ki merdiven başına kadar dayanabilmişti. Erdem tutmasa atılıp gidecekti. Sicim gibi yaş boşandı gözlerinden. Ana yüreği çırpıyordu yerinde. "Erdem'in ağlama Abla!" sözlerini bile duymuyordu.

Pansiyona geldiler. Eşyaları Erdem topladı. Arabayla Hamburg yoluna düştüler. Yol boyu ağladı, üzüldü. Ağlaması biraz geçiyor, Onur'un eteğini çekmesi gözünün önüne geliyor. "Gitme anne!" sesi kulağında çınlıyor. Gene başlıyordu yaşlar akmaya. Ne çok yaş varmış göz pınarlarında!

Sabah nasıl oldu? Dünya nasıl döndü? Bunu ancak Sahavet Hanım bilebilirdi o gün. Sabahleyin uçak bileti bulundu. Frau Schubert ve Erdem'le birlikte gittiler havaalanına. Frau Schubert, sakinleştirmek, acısını yatıştırmak düşüncesiyle:

"Sizin sadece bir oğlunuz yok. Bir de kızınız var. Onu da düşünmelisiniz. Onun da anneye ihtiyacı olduğunu unutmayın!" dedi.

Çok sevdiği Frau Schubert'e yanıt veremedi. İçin için kızdı. Gözü arkada ayrıldı Almanya'dan.

Günler geçmek bilmiyordu. Habersizlik kahrediyordu Sahavet Hanım'la Hulusi Bey'i. Taşan acı selleri, bir ay kadar sonra durulur gibi oldu. Nur, annesinin ağladığını gördüğünde gelip boynuna sarılıyor. "Anneler hep ağlar mı anne?" diye soruyordu. O da yemeden içmeden kesildi.

Sahavet Hanım acıları bağına basarak kendi kendine derman oldu:

"Topla kendini Sahavet! Ağlamakla, üzümekle sorun çözülüyor. Üzüntü, can sıkıntısı iyileşecek yarayı kanatır... Topla kendini!"

Topladı. Hulusi Bey'e moral verdi. Nur'a can verdi.

Ne yapacaklardı? Karı koca oturup başbaşa konuştu. Profesör tedavinin dokuz on yıl süreceğini söylemişti. Onurları Zon-

guldak'a gelemeyeceğine göre, aile gitmeliydi Almanya'ya. Uzun uzun düşünüp taşındılar. Atacakları adımları, yürüyecekleri yolu, geçecekleri köprüleri bir bir planladılar:

Hulusi Bey, röntgen uzmanı olarak Almanya'daki fizik tedavi kliniklerine başvuracak, özel durumlarını belirtecek, eğer çalışabileceği bir hastane bulursa, "çocuğumu görmeye gidiyorum" gerekçesiyle izin alacaktı. Ordaki koşullara bakacak, işine yerleşecekti. İzini biteceğine yakın rapor alıp Zonguldak'taki hastaneye gönderecek; art arda aralıksız 40 günlük raporlu süresi dolunca malulen emekli olacaktı. Emeklilik işleri biter bitmez de, Sahavet Hanım evi barkı satıp, kızıyla Almanya'ya gidecekti.

Planlarını adım adım uyguladılar. Başvuru dilekçeleri gönderildi. Almanca bilmesi, özel durumu onun için avantajdı. O yıllarda doktor gereksinimi olduğundan iki ay içinde Baden Baden'daki bir klinikten olumlu yanıt geldi: "Derhal işbaşı yapabilirsiniz!"

Zonguldak'taki işleri yoluna koydu. Onur'dan ayrılığın altıncı ayında Baden Baden'a uçtu. Düşündüklerini bir bir gerçekleştirdi. Malulen emekli oldu. Nur ilkokul üçüncü sınıftaydı. Okulların kapanmasına iki ay vardı. Bu iki ayda Sahavet Hanım satılacakları sattı. Evi dağıttı. Çeyizini, kıymetli sandık eşyalarını annesine gönderdi. Geri kalan ev eşyalarını duyan gelip aldı. Büyük ev eşyalarından satılan satıldı; satılmayanları isteye-ne verdi! Sahavet Hanım'ın gözü hiçbir şey görmedi.

Okullar kapanır kapanmaz, kızıyla birlikte, dört bavulla Türkiye'den ayrıldı.

Baden Baden'da, Zeppelin Caddesi, beş numaralı evin çatı katında mobilyalı bir ev kiraladılar.

Hâlâ oğullarıyla görüşmeleri yasaktı. Bin bir ricayla doğum günü hediyesini ulaştırabildiler yavrularına.

Ağustos başlarında, Sahavet Hanım, Hulusi Bey ve Nur hep birlikte Höxter'e gitti. Sekiz aylık ilk tedavi süresi dolmuş, Weserbergland Klinik'ten "çocuğunuzu alabilirsiniz" diye mektup gelmişti. Onur annesini, babasını, kardeşini görür görmez şaşırıp kaldı. Sevincini Almanca dillendiriyor, tek kelime Türkçe konuşamıyordu. Hepsisi şaşkınlık içindeydi. Oğulları sekiz ayda büyümüş, tekerlekli sandalyesiyle ordan oraya koşuşturuyordu.

Ayrılırken oyuncaklarını orada bıraktı. Sekiz ay önce girdiği Weserbergland Klinik'ten çıkarken kucığında sadece Marianne vardı...

Wenn du pamuk koyst...

Baden Baden'da, Zeppelin Caddesi'ndeki çatı katına geldikten sonraki günlerde asıl sorun, unuttuğu Türkçe'yi yeniden öğrenmek oldu. Hulusi Bey evde olduğu zamanlarda oğluyla Almanca konuşmayı deniyordu. Ama Sahavet Hanım gün boyu oğluyla nasıl konuşacaktı?

Weserbergland Klinik Şefi on yıllık bir tedavi planı vermişti ellerine. Onur düzenli olarak her gün yürüme alıştırmaları yapacak; haftada üç gün yüzmeye, sualtı ve salon cimmastiklerine gidecekti. Çocuk on bir yaşına kadar fizik tedaviyle ne kadar iyileştirilebilirse iyileştirilecek; buluş dönemi öncesinde düzeltme ameliyatları yapılacaktı.

Sahavet Hanım, Hulusi Bey kolları sıvadılar. Her gün korse ve ateller yardımıyla 1 - 1,5 saatlik yürüme alıştırmalarına başlandı. Dışarıda koltuk değnekleriyle yarımşar saatlik yürüme ekzersizleri hiç aksatılmıyordu. Çatı katına kucakta indirilip çıkarılıyordu. Zordu. Giriş katında, bahçeli, geniş bir ev bulundu. Havanın durumuna göre yürüme alıştırmaları bazen içerde, ba-

zen dışarda yapılıyordu. Sahavet Hanım ve Hulusi Bey dört yıl uğraşacaktı Onur'un kendi başına iki adım yürüyebilmesi için.

"Agustobad" denilen fizik tedavi merkezi yeni açılmıştı. Burası Baden Baden'in en düzenli fizik tedavi kliniği idi. Büyük bir şanstı Onur için. Haftada üç kez Agustobad'a sualtı cimmastığıne gidiliyor, yüzme egzersizleri yapıyor. Ayrıca haftada bir salon cimmastığını aksatmıyordu.

Bütün bu tedaviler hiç Türkçe bilmeyen Onur'la nasıl yapılacaktı? Çocuk derdini anlatamayınca sinirleniyor, üzülüyordu.

Onur, Marianne'sini yanından ayırmıyor; onunla yatıp, onunla kalkıyordu! Eve ilk geldiği gün, annesine "Waschbecken!" dedi. Sahavet Hanım anlamadı. Şu mu, bu mu? Bir bir gösterdi. Hayır! "Waschbecken!" diyor başka bir şey demiyordu. Babasına sordu. Babası da anlamadı. Başladı ağlamaya. Hulusi Bey, Onur'u kucığına aldı, bütün evi dolaştırdı. "Bu mu, şu mu?" Hayır! Ağlıyor... Bütün odalar dolaşıldı. Sıra banyoya geldi:

"Das ist Waschbecken!" deyip, eliyle gösterdi. Sonra gidip Marianne'yi getirdi. Sabunlaya sabunlaya güzelce yıkadı, kuruladı. Meğer Onur, sabahtan beri Marianne'yi yıkamak için lavabo arıyormuş. Marianneli yıllar unutulmadı. Marianne en değerli bir dost olarak hâlâ Onur'un dolabında durur.

"Das ist Waschbecken!" olayı günlerce güldürdü aile bireylerini. Sonradan yavaş yavaş unutulur gibi oldu.

Yürüme alıştırmalarında korseler ve koltuk değnekleri vücudun bazı yerlerini ve özellikle çok yüklendiği için koltuk altlarını acıtiyordu. Annesinin aklına gelmedi. Onur acıyan yerlerine annesinin pamuk koymasını istiyordu. Bunu düşünüyor, ama Türkçe anlatamıyordu. Bir gün şu kadarını diyebildi:

"Wenn du pamuk koyst!" (Eğer pamuk koyarsan acımaz!)

"Wenn du pamuk koyst!" sözüne de gülündü epeyce.

Zamanla unuttuğu anadilini hatırladı. Hiç bilmeyen bir çocuğa göre çok daha hızlı öğrendi günlük Türkçe'yi.

Sahavet Hanım, korse ve atelle yürüme alıştırmalarında oğlunun başında oluyordu. Konuşuyorlar, kitap okuyorlar, birbirlerine öyküler anlatıyorlardı. Zamanın nasıl geçtiği belli olmuyordu.

Sonra sonra Onur arkadaş edinmeye başladı. Jürgen adlı Alman çocuğu anımsayabildiği ilk arkadaşdır Baden Baden'da.

Beş altı ay içinde Onur eve alıştı. Bahçeli bir eve taşınmışlar. Aileye yeniden huzur gelmişti. Mutluluğu yakalamaya çalışıyorlardı. Hulusi Bey, yeniden şiir yazmaya ve okumaya başladı. Sahavet Hanım kendine geldi. Almanca öğrenmeye başladı. Yüzü gülüyordu...

Onur, yerinde duramıyor; tekerlekli sandalyesi ile kendi işini kendisi görmek istiyordu. Yere düşeni alabilmesi, uzanamadığı yerlere erişebilmesi için uzun saplı bir tutacı vardı. Bazen ablası, Onur'un düşürdüğünü koşup kaldırıyor; eline veriyordu. Kızıyordu ablasına. Bazen annesi, bazen babası tekrarlıyordu aynı sevecen yardımları. Onur böylesi yardımlara kızıyor: "Bırakın, ben kendim alabilirim!" "Dokunmayın, ben yapabilirim!" diye yardım sevenleri uyarıyordu.

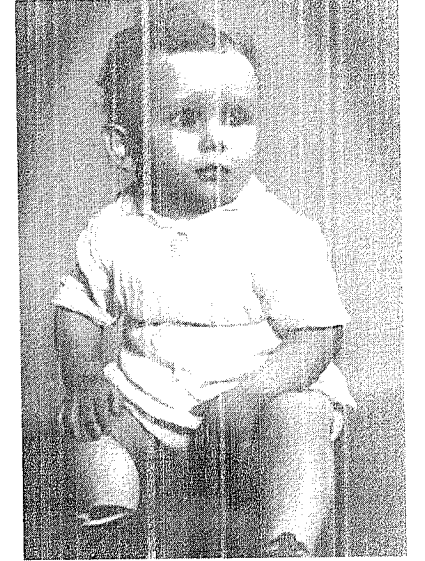
Her zaman arabaya kendi binmek istiyordu. Hulusi Bey, bazen aceleden; bazen yardımcı olmak istediğinden, kucakladığı gibi Onur'u arabanın koltuğına oturtuveriyordu. Onur kızıyor, "Dokunmayın, ben kendim binerim, kendim inerim!" diye babasıyla tartışıyordu.

Almanya'da az bulunan güneşli bir günde Onur ile Nur bahçede oynuyordu. Hulusi Bey hanımını çağırdı. Mutluluk içinde oynayıp gülüşen çocuklarını gösterdi:

"Bundan sonra bu evde hastalık konuşulmayacak" dedi. "Bu evde hasta yok artık!"

Onur Güntürk'ün 5 aylıkken ablası
Nur ile birlikte.

Onur Güntürk'ün 1 yaşında
(1959).

Onur
Güntürk'ün
3 yaşındayken
Zonguldak'taki
evlerinin
balkonunda.

Onur Almanya'daki Höxter-Weserbergland Kliniği'nde (mart 1974).

Almanya'da Höxter -
Weserbergland
Kliniği'nde (1964).

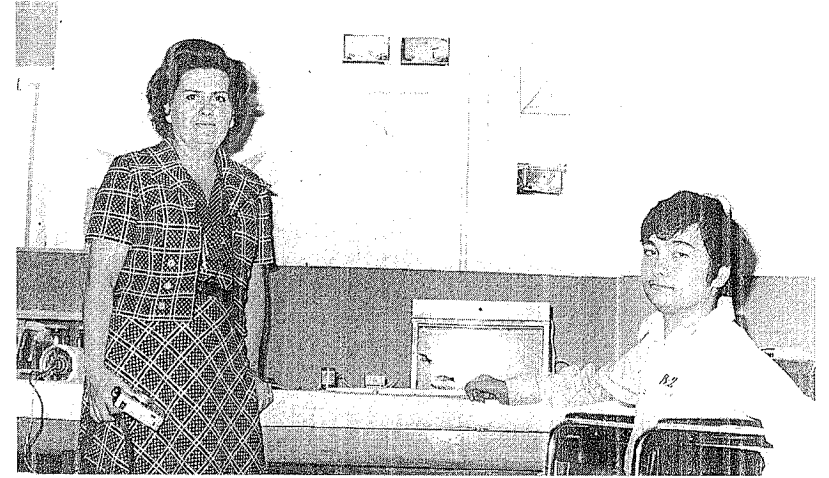
Höxter-
Weserbergland
Kliniği'ndeki
zorlu tedavi
günlerinde.

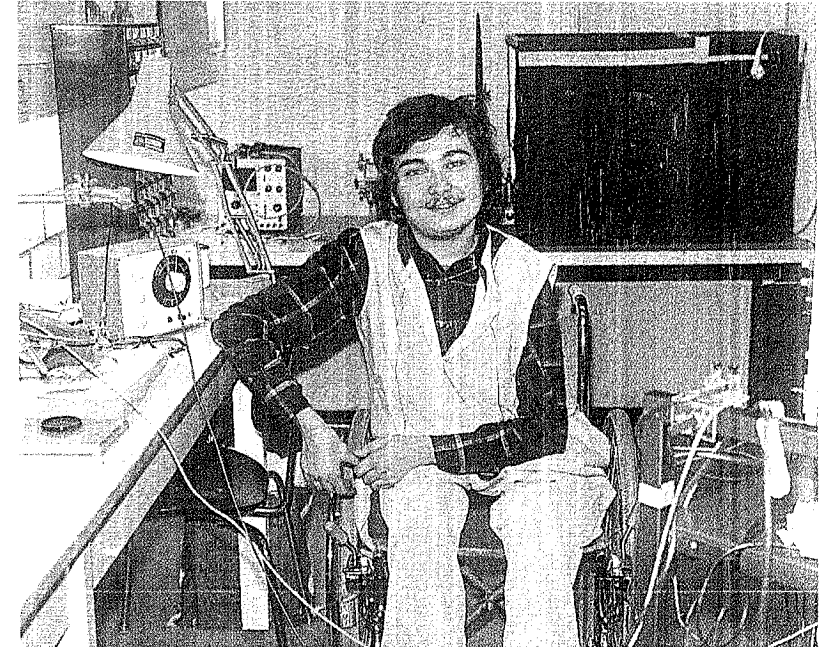
Onur okuldaki ilk
gününde ğretmeni ile
birlikte.

Onur Mannheim'da Ortopedi Kliniği'nde ayarlanabilen masada ödevlerini yaparken.

Onur, 1975 TÜBİTAK Uluslararası Bilim Yarışması'nın Ankara yarıfinalinde annesi ve balıklarıyla birlikte.

Onur, Bochum Ruhr Üniversitesi Psikoloji Bölümü Laboratuvarı'nda (1980).

Prof. Dr. Onur
Güntürk, Krupp Bilim
Ödülü töreninde,
Kuzey Ren
Westfalya Eyaleti
Başbakanı
Johanna Rau ve
Krupp Vakfı
Başkanı
Prof. Dr. Bertholt
Beitz ile birlikte.

Onur Güntürk, Krupp Bilim
Ödülü töreninde,
eşi Monika,
oğulları Pascal,
Levent ve annesi
Sahavet Hanım'la
birlikte.

Okul ne kadar sıkıcı böyle?

Okul başlıyor

Bu evde hasta yok! Onur iyileşti artık. Günlerini daha iyi olmak için alıştırma, cımnastikler ve oyunlarla dolduruyordu. Odası oyuncak doluydu. Oyuncak denizinde yüziyordu sanki. Ama o sadece hazır oyuncaklarla değil; kendi yaptığı modellerle de oynuyordu. Hatta bunları daha çok seviyordu. Oyuncaklarını canlandırıyor, konuşturuyordu. Resim çiziyor, konuşturuyordu. Kovboy modelleri ölü değil canlı. Birbirleriyle saatlerce savaşıyorlardı. Dinlediği bir öyküyü, teyp gibi kafasına alıyordu. Olayların çok ince ayrıntılarına iniyordu. Ve en önemlisi mantıklı, sistemli sorular soruyordu. Sahavet Hanım oğlunun bu özelliklerini gördükçe kendi kendine, ya da Hulusi Bey'le konuşuyor:

“Yok, yok! Bu çocuk başka çocuklara hiç benzemiyor!” diyor.

Nur okula başladı. Onur da gelecek sene yaz tatilinden sonra başlatacaktı. Pek aldındıkları yoktu. 1965 yılının ilk haftalarında Hulusi Bey, Nur'un öğretmeniyle görüşmek için okula gitti. Müdürle görüşti. Derken Onur'dan söz etti. Onur'un derhal okula başlaması gerekiyordu. Bu durumda yarım ders yılını

kaybetmiş oluyordu. Öğretim yılının Türkiye’de olduğu gibi sonbaharda başlayacağını sanıyorlardı.

1960’larda Almanya’da ilkokullar karma değildi. Kız ve erkek çocuklar ayrı okullara gidiyordu. Yeni ders yılı Paskalya Yortusu’ndan sonra başlıyor, ilk yarı yaz tatiline kadar sürüyordu. İkinci dönem sonbaharda başlıyordu.

Okul müdürü “Özel öğretmen tutun. Kaçırıldığı dersleri öğreysin, ikinci dönemde okula başlasın” dedi.

Yaşlı bir rahibe eve gelip okuma yazma derslerine başladı. Onur’a oyun gibi geliyordu okuma yazma kursu. Ciddiye almıyordu. Yaşlı rahibe deneyimliydi. Sertçeydi.

“Kalem öyle değil böyle tutulur!” diyerek tuttu parmaklarını bastırı bastırıverdi.

Onur: “Ayy acıdı!” diye mızıklandı. Bu mızıklamaları duymazlıktan geldi rahibe. “Ayy acıdı!”ları annesine duyurmak istedi. Yan gözle annesine baktı. Annesinin kılı kıpırdamıyordu. Onur’un annesine “Yetiş anne” dercesine baktığını gören Rahibe: “Ödevlerini yapmazsan öğrenemezsin! Kalem öyle değil, böyle tutulur! A, işte böyle yazılır!” diyerek parmaklarını daha da acıttı. Sahavet Hanım’a da “Siz karışmayın” dercesine göz etti.

Hay Allah! Ne güzel oynayıp giderken bu öğretmen de nereden çıktı! Annesi de hiç aldırılmıyordu. Babası iş dönüşlerinde “Oğlum ne öğrendin bu gün? Haydi anlat bakayım” diye soruyordu.

Okuma yazma oyun oynamak değildi. Bunu anlar anlamaz daha dikkatli oldu. Hızla kavıyor, tez öğreniyordu. Paskalya yaklaşırken rahibe:

“Siz bu çocuğu doğrudan ikinci sınıfa verin!” tavsiyesiyle derslerine son verdi.

Hulusi Bey, evlerine en yakın okul olan Knaben İlkokulu’na

50 kayıt yaptırmak için gittiğinde, özel ders veren rahibenin tavsi-

yesini okul müdürüne söyledi. “Bir deneyelim o zaman!” dedi müdür.

İkinci sınıfa gidip geldi bir hafta. Okul dönüşü annesine babasına yakınıyor, derslerin zorluğundan söz ediyordu.

Sahavet Hanım’la Hulusi Bey başbaşa verip konuştular:

“Nedir bu saçmalık böyle? Çocuk zaten birinci dönemi kaçırdı, şimdi de ikinci sınıfa gönderiyoruz. En iyisi birinci sınıftan başlasın.”

Onur, 1965 yılı Paskalya Yortusu’ndan sonra okul yaşamına başlamış oldu.

İlkokulda özürlü bir çocuk

Knaben İlkokulu’nun ilk ve tek özürlü öğrencisi Onur oldu. O yıllarda henüz toplumda, okullarda özörlölere yer yoktu. İkinci Dünya Savaşı’ndan çıkmış Almanya’da çok sayıda özörlölü olmasına rağmen sokakta, günlük bunlar yaşamda görölmezlerdi. Okullar, iş yerleri, resmî kurum binaları, ulaşım araçları yapılırken özörlölüler için kolaylıklar düşünölmemişti.

Özürlölüler hareketi, Vietnam Savaşı sırasında Amerika’da başladı. Çünkü çok sayıda Amerikalı genç bu savaşta sakatlanmıştı. Bu hareket, 1968 öğrenci hareketiyle birlikte Almanya’ya da yayıldı. Özörlölüler toplumun her yerinde kendilerine yer açtılar.

Onur’un okulunda da Onur’a göre kolaylıklar yoktu. Her gün annesi ya da babasıyla okula gidip geliyor; ama okulun birinci katında olan derslere katılamıyordu.

Bir yıl boyunca Onur’u Sahavet Hanım okula götürdü. Te-neffüslerde okulda kahıyor; atellerle sınıfa girip çıkan oğöluna yardım ediyordu. Evden okula giden yol inışti. Sahavet Hanım

yürüyerek götürebiliyordu. Ama dönüşte yokuş yukarı çıkmak çok zordu. Bu nedenle Hulusi Bey, her gün oğlunu arabasıyla okuldan alıyordu.

Çocuklarla çabuk kaynaştı. O yıllardan birçok arkadaşı akında kaldı. Bir Jürgen Brenzinger vardı. Sonra sarışın, çakır gözlü Günter ve diğerleri. Okulda başka Türk çocuğu yoktu. Onur, okulun ilk ve tek Türk öğrencisi oldu.

Atellerle yürümek, hareket etmek zordu. İkinci sınıfta Onur'a tekerlekli sandalye verildi. Anası babası bunu zor kabul ettiler. Tüm çabaları evlatlarının kendi başına yürüyebilmesi içindi. Tekerlekli sandalyeyle Onur'a can geldi. Hayatın içine girdi.

Arkadaşları Onur'un tekerlekli sandalyesini, koridorun bir ucundan diğer ucuna hızla sürerdi. Yüzünde esen rüzgârın serinliğinde, koşmanın mutluluğunu yaşırdı. Akşamları eve geldiğinde, heyecanla koşmaca oynadıklarını anlatırdı anasına babasına.

Spor dersine özürlü olduğundan, din dersine Müslümanlığından, müzik dersine de birinci kattı olduğundan katılamıyordu. Okulda boş zamanı çoktu.

İlk dikkatini çeken, okulun girişindeki binlerce ölü kelebek ve böcekten yapılmış, Kayzer dönemini sembolize eden büyük kartal resmi oldu. Önünde duruyor ders boyu bu kelebeklere, böceklerle bakıyordu. Renk renk, boy boy binlerce kelebek. Tek tek iğneyle tık tık tık iğnelenmişti. Yalnız başına okulun bahçesinde dolaşüyor, koridorlarda koşturuyor; kartal resminin önünden ayrılamıyordu. Hem güzel, hem korkunçtu. Adları neydi bu kelebeklerin, böceklerin acaba? Kaç taneydi? Din dersi süresince saymayı denedi. O kadar çoktu ki; bildiği sayılar yetmedi! Ne yapsa, ne etse kartalın, kelebeklerin, böceklerin sırrını çözemiyordu.

Kartalın yanında bir kapı vardı. Buradan okulun arkasındaki dar toprak yola geçilirdi. Yolun bir yanı okul, bir yanı da sıvasız, taş bir duvardı. Taşların arasına kuşlar yuva yapar, bahar aylarında yuvalarda yavru kuşlar olurdu. Cık cık öterdi küçük küçük kuşlar.

Kartaldaki kelebekler cansızdı. Kuşlarsa canlı. Canlı kuşlar ilgisini daha çok çekti. Bütün boş dersleri bu yolda geçirmeye başladı. Taşların arasına bakıyor, kuş yuvalarını dikkatle inceliyor; yavruların büyüüşlerini gün gün, hafta hafta izliyordu. Taşların arasında, duvarın üstünden sarkan ağaç dallarında böcekleri gördü. Çeşit çeşit böcek. Böcek toplamaya başladı. Neydi bunlar? Nasıl uyuyor, nasıl besleniyorlardı? Ağızları nerdeydi? Derslerden çok bunlar meşgul ediyordu kafasını.

Evde hemen hemen hiç ders çalışmazdı. Hulusi Bey akşamları Onur'la konuşurdu:

- Oğlum dersini yaptın mı?
- Dersim yok baba.
- Ne yaptınız bu gün okulda?
- Oynadık baba!

Evde çeşit çeşit kitapları vardı. Bunların çoğunu annesiyle birlikte yürüme alıştırmaları yaparken okumuşlardı. Okula başladıktan sonra dinazorlarla ilgili kitaplara yöneldi. Annesiyle şehir kitaplığına gitmeye başladı. Çocuk kitapları bölümüne takılıp kalıyordu. Kelebeklerle, böceklerle, kuşlarla ilgili çocuk kitapları alıp getiriyordu eve. Toprak yolda topladığı böceklerle, kitaplardakileri karşılaştırıyordu.

Gene bir gün spor dersinde kartallı kapıdan geçerek arka yola çıktı. Yağmur yağıyordu. Yerler çamurdu. Kuşlar yağmura ne olmuştı acaba?

Bir de baktı ki, tekerinin önünde, çamurun içinde ölü bir 53

kuş yavrusu... Hemen eğilip aldı. Nerden düşmüş olabilir? Araştırdı. Duvardaki yuvasından düşmüştü. Ölü yavruyu eline aldı. Çamurlarını temizledi. Acaba bu kuş kitaplarda okuduğu kuşlardan mıydı? Ölmeseydi, nasıl bir kuş olurdu? Belkide bu henüz taşlaşmamış bir "Archaeopteryks"ti! Ölü kuşu evirip çeviriyor; önemli bir buluş olabileceğini devamlı aklından geçiriyordu. Eve getirdi onu. Annesine, ablasına gösterdi. "Bu bir 'Archaeopteryks' ölüsüdür" diye açıklamaya başladı. Sahavet Hanım, "O bir kırlangıç yavrusu ölüsüdür. At onu dışarıya!" diye çıktı. Onur, annesinin kızdığını görünce, kırlangıç ölüsünü küçük bir kutunun içine koyup evin bahçesine gömdü.

Yaz tatilinde okula, çok sevdiği toprak yola gidemiyordu. Okul arkadaşları geliyordu öğleden sonraları. Onlar gelinceye dek annesiyle birlikte yürüme alıştırmalarını bitirmiş oluyordu. Arkadaşları gelince Sahavet Hanım oyuncak silahları dağıtıyordu. Yoruluncaya kadar bahçede kovboyculuk oynuyorlardı.

Kovboyculuk en sevdiği oyunlardandı. Yalnız kaldığı saatlerde bahçedeki karıncalara yöneldi. Her karınca bir kovboydu gözünde. Karıncaların kovboyculuk oynamaları, düşler dünyasında tadına doyulmaz meraklar uyandırıyor.

Karıncalar renk renkti. Acaba hangi renk karınca bahçenin neresinde yaşıyordu? Neden sadece orada yaşıyordu? Sorular deli ediyordu onu. Ne yapmalıydı? Düşündü, taşındı kararını verdi:

"Bahçemizi eşit parçalara böleyim. Her parçadaki karıncaları sayayım! Karıncaların hâkimiyet alanlarının haritasını çıkarayım!"

Başladı düşüncesini uygulamaya. Günlerce karınca saydı. Saydıklarını defterine yazdı. Bu sayılara göre sarı karıncalarla, siyah karıncaların hâkim olduğu bölgelerin haritasını çizdi. Vardığı sonuç:

"Karıncaların da kovboylarda olduğu gibi bir hâkimiyet alanı vardır. Karıncalar da hâkimiyet kurmak için savaşır!"

Karınca savaşlarının sırrını çözünce çok çok mutlu oldu.

Bulaşık yıkama parasıyla alınan mikroskop

Böcek toplama ve karınca savaşlarından sonra böceklerin nasıl hareket ettiklerine merak sardı. Topladığı böcekleri renklerine, büyüklüklerine göre ayrı ayrı kutulara koyuyordu. Fakat bu ayırım giderek zevk vermemeye başladı. Bu küçücük böcekler nasıl hareket ediyordu? Kaç ayağı vardı? Ayakları ne biçimdi? Ne kadar dikkatli bakarsa baksın ayrıntıları göremiyordu.

İlkokul iki ya da üçüncü sınıfta olduğu yıllar... Bir gün annesi ile alışverişe gittiklerinde, Neckermann Mağazası'nda "Schüler Mikroskop" denilen öğrenci mikroskopunu gördü. Bayıldı mikroskopa! Satıcıya nasıl çalıştığını sordu. Eline alıp baktı. Fiyatı 36 marktı.

– Ayy ne güzel mikroskop! Anneciğim bunu bana alır mısın?

– Çok pahalı!

– Anneciğim biriktirdiğim paraları sana vereyim.

– Biriktirdiğin para yetmez.

– Ayy Anneciğim, çok sevdim bunu. Başka oyuncak alma bana...

– Bak Onurcuğum seninle anlaşalım. Bundan sonra sen evde bulaşıkları yıka, kurula, ev işlerinde bana yardım et. Bulaşık yıkama 20, kurulama 20, masaların tozunu alma 10 fenik olsun. Bu paraları biriktir. Kendi paranla bu mikroskopu al!

İçinden gelen acıma duygusuyla karışık bir ses:

"Sahavet niçin yalvartıyorsun çocukcağızı? 36 markı nerele-

re vermiyorsun? Kötü bir şey değil istediği, mikroskop... Haydi alıver..." diyordu.

"Sus!" dedi "Ben bilmiyor muyum ne iyi, ne kötü! Parasından değil. Aldığına kendisinden emek katsın ki kıymetini bilsin! Hem hasta değil ki o! Çalışsın alsın. Hazıra alışmasın!"

"Ayy anneciğim!" diye yalvaran gözlerle bakan Onur'a döndü. Daha kesin konuştu:

– Çalış, kazan, kendin al!

Annesiyle yaptığı anlaşmaya aynen uydu. Evin bulaşıkçısı, tozcusu oldu...

İki ay sonra kumbarasında biriktirdiği bulaşık paralarını saydı 30 mark olmuştu. Gerisini annesi verdi. Birlikte gidip o mikroskopy aldılar. Nasıl sevindi, nasıl sevindi!... Böyle bir sevinci yaşamında çok az duyacaktı.

Topladığı böceklerin çıplak gözle iyi göremediği yerlerini mikroskopla incelemeye başladı. Gördüklerini çiziyordu. Karınca kanatlarını, ayak şekillerini; her renk karıncanın yapısını inceledi. Yağmur suyu topluyor. İçine yaprakları atıp, iki üç hafta bekliyor; suyun içinde oluşan bin bir türlü canlıdan tek hücreli, çok hücreli olanları seçip inceliyor; sistematik çizimlerini yapıyordu.

Yaprak kesitlerini incelemeye başladı. Kesitlerin çizimlerini yaptı. Bitki yapraklarında dolaşan ve bitkinin kanını emen böceklerle, yaprak bitlerine merak sardı. Nasıl emiyordu? Nasıl hareket ediyordu? Bu bitleri topladı. Kendine özgü inceleme yöntemi geliştirdi. Biti iki tarafı yapışkan şeffaf bandla tutuyor, getirip mikroskobun altında inceliyordu. Bir inceleme sırasında, bitin arka kısmında, arabaların egzoz tüpüne benzeyen iki tane çıkıntı olduğunu fark etti.

Gördüklerini ayrıntılarıyla çizmeye başladı. Bu çizimler ka-

Ama kimse, ne öğretmen annesi, ne de doktor babası ona, günlerce uğraşarak kendi kendine bulduğu özelliklerin çok öncelerden bulunduğunu, bunların kitapları olduğunu hiç söylemedi.

Hulusi Bey ve Sahavet Hanım bilerek böyle davranıyor; hazıra konmasın, merakını kendi çabasıyla gidersin istiyorlardı. Düşünmenin, araştırmanın tadını kendi çabalarıyla bulsun, diye düşünüyorlardı.

Ameliyatlar... ameliyatlar...

Bir yandan okulun sıkıcılığı, bir yandan doyum olmaz oyunlar ve tüm dikkatini vererek sürdürdüğü böcek incelemeleri, yaprak kesitleri derken on yaşına bastı. Fizik tedaviler hiç aksatılmadan harfiyen yapılmasına rağmen felçli ve sağlam adaleler arasında eşitsiz gelişmeler önlenemiyordu. Kalçada çekilmeler oldu. Omurgalarda çarpıklıklar meydana geldi. Ergenlik dönemine girmeden düzeltme ameliyatlarının yapılması gerekiyordu. Onur için acılı günler yeniden başladı.

Önce Tübingen Üniversitesi Tıp Fakültesi Kliniği'nde kaldı. Ön tedaviler burada yapıldı. Tedavileri, çok nazık bir doktor olan Profesör von Andrean yürütüyordu.

Sahavet Hanım evladına yeni bir Höxter cehennemi yaşatırmak istemedi. Tedaviler süresince bir gün bile ayrılmadı Onurunun yanından.

Tam ameliyatlara başlanacağı zaman Profesör von Andrean Mannheim Üniversitesi'ne tayin oldu. Hulusi Bey ve Sahavet Hanım onun peşini bırakmadı. Onur, Mannheim Üniversite Kliniği'ne taşındı. Sahavet Hanım otele yerleşti. Fizik tedaviler yoğun bir şekilde devam ediyor, Onur ameliyata hazırlanıyordu.

Tedaviler dışındaki zamanlarda kitaplar okunuyor, Onur'un öğretmeninin gönderdiği ödevler yapılıyordu.

Düzeltilme ameliyatı, çok ağır ameliyatlardandı. Yeni tedavi yöntemleri uygulanıyordu. Ameliyat öncesi Profesör von Andrean yapılacak ameliyatı ayrıntılarıyla anlattı. Tehlikeleri, olası sonuçları açık açık söyledi:

– Omurga üç yerden hareket eder. Eğer üç hareket bölgesinden de ameliyat yaparsak, omurga, kazık gibi dimdik kalır. Vücut yana yöne ancak tek bir bütün olarak dönebilir. Eğer iki hareket bölgesinden ameliyat yaparsak vücutta hafif kamburluk kalır; ama hareket olanağı fazladır. Kararı siz verin. Onur “Ben daha çok hareket olanağı istiyorum” yanıtını verdi.

Profesör von Andrean sürdürdü açıklamalarını:

– Güzel. Bu durumda on iki kaburga iki ameliyatla, altışar altışar düzeltilecek. Önce Onur'un vücudunu çekerek alçıya alacağız. Sonra ameliyat edilecek bölgedeki alçıyı açacağız. Bu bölgedeki kaburgaların uçlarını kesip, çarpıklaşan kaburgalara mücadele edeceğiz. Ameliyat yüze vurabilir, yüzdeki bir şişme anında kullanmak için özel maske yapıp hazır edeceğiz. Hastaya ameliyattan sonra 15 gün kan verilecek.

Bu ilk ameliyat iyileşir iyileşmez; aynı yöntemle ikinci bir ameliyat daha yapılacak. Diğer altı kaburga düzeltilecek. Ameliyattan sonra Onur, ‘Milwaukee korse’ denilen, Amerika’dan getirilen özel bir korseye konacak. Bu korse kafayı dik ve yüksekte tutacak. Onur bir yıl bu Milwaukee korseyi kullanacak. Sonra esnek korseye geçilecek. Daha sonraki yıllarda tekrar çelik korse kullanacak. Vücudun dik durabilmesi, rahat oturabilmesi sağlanacak.

Sahavet Hanım ve Hulusi Bey uzun uzun anlatılan ameliyatı düşündüler. Onur’a güç verdiler. Okul ve tedavi paralel yürütülecekti. Bu tedaviler, ameliyatlar çeşitli aralıklarla üç yıl sürdü.

Profesör von Andrean, Onur’u yaz tatillerinde ikişer aylık fizik tedavilere aldı. Bu zamanlarda da Sahavet Hanım oğlunu yalnız bırakmıyor; bazen otelde, bazen Baden Baden’daki evlerinde kalıyordu. Okul dönemine rastlayan tedavilerde ödevler, hastane ile okul arasında postayla ya da elden alınıp verildi. Bazı testleri hastanede yaptı. Böyle böyle not alarak sınıfını geçti.

Gymnasium başlıyor

Sıkıcı gelen ilkokul yılları 1969’da bitti. Hem de iyi notlarla... Almanya’daki eğitim sisteminde, bir çocuğun ilkokuldan sonra hangi okula gideceğine karar verirken aldığı notlara bakılır. İlkokul öğretmeni veliye “çocuğunuz şu okula gidebilir” tavsiyesinde bulunur. Lise eğitimi ilkokuldan sonra başlar. Liseye ancak ilkokulda başarılı olan seçme çocuklar gidebilir.

Onur lisede okumayı hak etti. Ama hangi tür liseye gidecekti? Doğal bilimler lisesine mi, eski diller lisesine mi, yeni diller lisesine mi? Ablasının gittiği Richard Wagner yeni diller lisesine başladı. Okulda yabancı dil olarak İngilizce ve Fransızca öğretiliyordu.

Ders yılı başladığı gün Onur’u, okula babası götürdü. Derslerin çoğu birinci kattaydı. Asansör yoktu. Hulusi Bey tekerlekli sandalyeyi oğluyla birlikte kaldırıp birinci kata çıkardı. Başarılar dileyip işine gitti.

Bundan sonra her gün böyle olacaktı. Babası Onur’u kucaklayıp çıkaracak, kucaklayıp indirecekti.

Onur, bu okulda da tek özürlü ve tek Türk’tü. Birinci uzun teneffüste çocuklar başına toplandı. Kim olduğunu, nereden geldiğini sormaya başladılar.

– Adım Onur, Türküm.

Çocukların Türkiye’den haberleri yoktu. Türkleri sokaklarda görmeye alışmışlardı. Onur, “Bakın” dedi. “Ben yazın Türkiye’ye gittim. Orada çok ilginç bir hikâye okudum. İsterseniz size de anlatırım.”

“Anlat, anlat!”

Başladığı Karaoğlan’ın maceralarını ballandıra ballandıra anlatmaya... Çocuklar pür dikkat kesildi. Daha öykünün başlarından dayken ders zili çaldı. “Gerisini ikinci uzun teneffüste anlat” dediler.

İkinci teneffüste daha çok dinleyicisi vardı. Özetleyerek bitirdi hikâyeyi. Alman öğrenciler tekerlekli sandalyedeki bu Türk’ten çok hoşlandılar. İlk gün başlayan sıcak arkadaşlıklar yıldan yıla artacaktı.

İlkokulda olduğu gibi lisede de spor ve din derslerine katılmıyordu. Burada da kendini oyalayacak, ilginç yöntemler buldu.

Koridorun duvarlarına gezegenlerin, güneş sisteminin resimleri asılıydı. Bunları incelemeye başladı. Hayalinde gezegenleri, gezegenlerin hareketlerini, büyüklüklerini canlandırıyordu. Ayrıca özel bir bölmede, kavanozlar içinde alkole yatırılmış çeşit çeşit yılanlar vardı. Onlara bakıyordu.

Lisedeki dersler de çok can sıkıcıydı. Çok kolaydı. Hiç ders çalışmasına gerek yoktu. Öğretmenin anlatıkları, iyi notlar almaya yetiyordu. Giderek kendini tamamen oyunlara, kitap okumaya, mikroskopuna, çizimlere verdi. Gemi modelleri yapmaya başladı. Balıklara, balık tutmaya merak sardı. Balıkçılık kursuna gitti. Balık tutma belgesini aldı. Hafta sonları erkenden kalkıp babasıyla göle balık tutmaya gidiyordu. Okulla ilgili hiçbir iş yapmak istemiyordu. Bir böceğin ayak biçimini çizmek için saatlerce mikroskop başından kalkmayan çocuk, ders yapmaya gelince çok çok tembel oluyordu. Hulusi Bey arada sırada oğluyla konuşuyordu:

– Ya oğlum, ablan aynı okula gidiyor. Üç yıl önce aynı derslerde çok çalışırdı. Bak görüyorsun, her akşam ödev yapıyor, ders çalışıyor. Sen aynı öğretmenlerde okuduğun halde, eve gelip ‘çalışacak ders yok, ödev yok’ diyorsun. Olmaz böyle, çalış biraz.

Bir akşam gene mikroskopuna dalmışken babası yanına gelip biraz sertçe sordu:

– Onur, ödevlerini yaptın mı? Derslerine çalıştın mı?

– Evet, ödevimi yaptım, dersime çalıştım!

– Aferin oğlum, hep böyle ol!

Sonra annesi yanına geldi. Elini oğlunun başına koydu. Yavaş, sıcacık, sevgi dolu bir sesle:

– Oğlum, ödev yapmadın, ders çalışmadın! Niçin babana yalan söyledin?

Göz göze geldiler. Başka konuşmaya gerek yoktu.

Lisedeki dersler Onur’a göre değildi. Konuları derste anlıyordu. Çok kolay geliyordu konular. Kendisine çok kolay gelen konuları birçok öğrencinin anlamamasına şaşıyordu.

Bunun en canlı örneği geometri dersinde on haftadır devam eden üçgenle ilgili bir teoremdi: bir dik kenar üçgende, dik kenarların karelerinin toplamı, hipotenüsün karesine eşittir.

İyi niyetli, sosyal görüşlü bir bayandı geometri öğretmeni. Bir derste anlattı bu teoremi. Aslında Onur’a göre anlaşılacak bir şey yoktu. Bir dinleyişte kavradı. Çizimlerle anlatılınca hemen belli oluyordu sonuç. Ama sınıfın çoğu anlayamadı. Öğretmen ödev verdi. Başka bir derste yine anlattı. Anlamayanlar vardı. Bu kez başka kelimelerle anlattı. Ödev verdi. Ödevleri kontrol etti. Anlamayanlara başka kavramlarla bir daha anlattı. “Değişik açılardan bakın” dedi. Haftalardır aynı konu tekrarlanıyordu. Onur kendinden kuşkulandırmaya başladı. “Acaba başlangıçta benim anlayamadığım çok gizli noktalar mı vardı? Baş-

langıçta kolay görünüyordu. Ama nedir şimdi anlayamadığım? Yoksa ben anlayamadığımı şimdi mi anlıyorum?"

Kafası karışıp gitti. Geometriden iyice soğudu.

Öğretmenleri de pek çalışmayan, doğru dürüst ödev bile yapmayan bu Türk çocuğunun yazılarda aldığı notlara şaşıyordu. Hatta bazı öğretmenler "Şunun bir zayıf zamanını yakalasak da göstersek boyunun ölçüsünü!" diye iç geçiriyordu.

Bu fırsatı İngilizce öğretmeni yakaladı.

Babasının "Oğlum çalıştın mı?" sorularına "Çalıştım baba!" dediği günlerdi. İngilizce dersinde kelime bilgisi testi oldular. Kelime bilgisi tamamen ezbere dayanır. Düşünme, genel kültür, mantıksal akıl yürütme hiç işe yaramaz. Onur hiç ama hiç çalışmamıştı. Sorulan kelimelerin bir tekini bile yapamadı. İngilizce öğretmeni test sonuçlarını sınıfta açıklarken epeyce alay etti, ahını aldı: "Onur! Sonunda yakaladım seni! Altı aldın altı! Zayıfın da zayıfı! Çok güzel çok! Aferim sana, devam et yoluna!.." dedi.

"Boşuna bekleyeceksin Herr Müller! İlk ve son sevincin olacak bu!" dedi sessizce. İlk ve son zayıf aldığı test oldu bu... Karne notları bir iki "orta" dışında "iyi" yada "pekiyi" idi.

Sınıfındaki Almanların Türkler ve Türkiye hakkında hiç bilgileri yoktu. Türklerle Arapları aynı sanıyorlardı. Matematik öğretmeni cebir hakkında bilgi verirken: "Cebiri Araplar bulup geliştirmiştir" deyince bütün çocuklar Onur'a dönüp: "Demek sizin yüzünüzden bu başımıza gelenler. Siz cebiri bulmasanız, bu zorlukları çekmezdik! Kabahat sizde!" diye laf attılar.

Ne tarih dersinde, ne de coğrafya dersinde Türkiye'den hiç söz ediliyordu. Türkiye haritada yoktu, tarihte yoktu, hiçbir yerde yoktu!

Hulusi Bey, bu durumu bildiğinden, Osmanlı tarihini, Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı'nı çocuklarına anlatıyor: "Söyleyin siz

onlara bizim üç kıtayı aldığımızı, Avrupa'nın yarısını alarak Viyana önlerine kadar geldiğimizi!" diyordu.

Tarih dersinde Roma İmparatorluğu'nu öğreniyorlardı. Onur hevese geldi, söz isteyip başladı Osmanlı İmparatorluğu'nu anlatmaya. Şu tarihte kuruldu. Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'u Türkler aldı. Türkler üç kıtaya hâkim oldu... Asya'da biz vardık, Afrika'da biz vardık, Viyana önlerine geldik..." Kaptırmış gidiyordu. Alman arkadaşları sözünü kestiler, "Siz oraları rüyada aldınız!... Atma o kadar atma!.. Sen onu bize değil, git de başkalarına anlat!" Kimi gülüyor, kimi dalga geçiyor, kimi kızıyor...

O gün eve geldiğinde annesine babasına Osmanlı İmparatorluğu yüzünden başına gelenleri ağlayarak anlattı. "Siz bana böyle tarihî olayları anlatıyorsunuz. Ben de sınıfta anlatıyorum. Herkes bana gülüyor!"

Hulusi Bey sesini çıkarmadı. Ama evdeki tarih derslerine de son verdi.

Fakat Onur, kitaplıktan daha çok tarih kitapları alıp okumaya; biz nerden gelmişiz, biz kimiz gibi sorulara yanıt aramaya başladı.

Annette'nin sorusu

Richart Wagner Lisesi, sekizinci sınıfın ilk yarısındaki günler... Derslerin geçen yıllardan hiç farkı yok. Sıkıcı mı sıkıcı! Gene hiç ders çalışmak istemiyor Onur'un canı. Sıkıntısını ders dışı uğraşlarla gideriyor. Böcekleri, mikroskopu elinin altında. Bol bol okuyor. Baden Baden Halk Kitaplığı'nda bir köşesi var. Çocuk kitapları dolu. Annesiyle, babasıyla kitaplığa gidiyor; kapıdan girer girmez doğru köşesine koşturuyor.

Yaşı ve sınıflar ilerledikçe Onur'un ilgi alanları değişiyordu. Ama hep çocuk kitapları bölümünde kalıyor. Bitkiler, böcekler, balıklardan sonra dünyanın jeolojik tarihine ilgi duymaya başladı. Özellikle dinazorlarla ilgili okumadık kitap bırakmıyordu. Bu kez insanlık tarihine yöneldi. Eski Roma, Banibal, Keltler, Kızılderililer ve Arkeoloji ile ilgili kitaplar okuyordu. Son zamanlarda macera öykülerini, bilim kurgu kitaplarını az okusa da, elinin altında birkaç tane bulunduruyordu... Ama kimse çıkıp da "Bak Onur sen böcekleri, bitkileri araştırıyorsun; mikroskopla incelemeler, çizimler yapıyorsun. Her yeniliği kendin bulmak istiyorsun. İyi, güzel! Ama bu konuları senden önce, birçok insan araştırdı. Buluşlar yaptı. Araştırma, inceleme yöntemleri geliştirdi. Kitaplar yazdı. İstersen bir de o kitapları oku. Kitaplığa gidip bir bak" demedi. Kimse bu konuda bir cümle söylemedi.

Bir kişi hariç... Sınıf arkadaşı Annette. Saman sarısı, uzun, dümdüz saçları; yemyeşil gözleri olan Annette... O da Onur gibi çok okurdu. Birbirlerine okudukları kitapları anlatırlardı. Uzun bir teneffüste okulun bahçesinde gene birlikteydiler. Laf lafı açtı. Konu dönüp dolaştı, sevdikleri kitaplara geldi.

– Ben Max Frisch'in kitaplarını çok seviyorum. Sen ondan hiç kitap okudun mu?

Onur fena halde bozuldu. Max Frisch'in bir yazar olduğunu biliyordu. Ama kitaplarını alıp okumayı hiç düşünmemişti. Annette'nin sorusunu ezik bir sesle yanıtladı: "Hayır!" Kızın karşısında küçük düştüğünü hissetti. Yüzü kızarır gibi oldu. Kendi kendine alıp verdi için için: "Sen kovboyculuk kitapları okurken, bak Annette, Max Frisch'in kitaplarını okumuş. Sen de okumalısın" dedi.

O gün okuldan sonra babasına, "Halk Kitaplığı'na gidelim!" ricasında bulundu. Kapıdan girer girmez, ilk kez kitaplığın baş-

ka bölümlerine gitti. Max Frisch'in tüm kitaplarını aldı. Çocuk kitapları bölümüne hiç uğramadı. Kitapları damgalayıp kaydeden kitaplık memuru bayan, Onur'u iyi tanıyordu. Max Frisch'in kitaplarını görünce Onur'un yüzüne baktı. "Aaa hayret! Bunları sen mi aldın?" diye gülümsedi. Onur, Annette karşısında duyduğu ezikliğin acısını çıkaran ısıltı ısıltı bir gülüşle "Evet!" dedi.

Baden Baden Halk Kitaplığı'ndan aldığı son kitaplar olacaktı bunlar...

*H*aydi çocuklar, İzmir'e dönüyoruz!

Yolunuz açık olsun!

Sahavet Hanım'a Onur'un tedavisinden dolayı oturma izni verilmişti. Bu izin her yıl sonu bitiyor; yabancılar polisine gidip uzattırılıyordu. Son yıllarda işlemleri giderek zorlaştırdılar. Oturum süresinin sonu yaklaştıkça; verecekler mi vermeyecekler mi derdi başlıyor; Almanya günleri burunlarından geliyordu.

Onur'un ameliyatları çok şükür başarılı geçti. Dokuz yıl önce hedeflenen sağlık hedefine ulaşıldı. Yabancılar polisi artık oturum iznini uzatamayacağını bildirdi. Kesin dönüş için altı aylık ek bir süre verdi.

Sahavet Hanım ile Hulusi Bey başbaşa verip, yeniden uzun uzun konuştular. İşlerini planladılar. Yeni kararlar verdiler: önümüzdeki şubat ayında, Türkiye'de okullar sömestr tatilindeyken Sahavet Hanım Onur ve Nur ile birlikte Türkiye'ye dönecek; Hulusi Bey Almanya'da kalacaktı. Çocuklar Türkiye'de liseyi bitirecekti. Bu süre içinde Hulusi Bey yabancılarla daha iyi haklar verilen kuzey eyaletlerinde yeni bir işyeri arayıp bulacak tekrar Almanya'ya geri dönelecekti. Çocuklar yüksek öğrenimlerini Almanya'da yapacaktı.

Sahavet Hanım, karı koca arasındaki sıkıntıları çocuklarına; 67

sezdirmemeye çalışırdı. Çocuklar her koşulda mutlu bir yuva-
da; mutlu bir ana baba yanında yaşamanın sevincini tatmalıy-
dı. Annesi Hürmet Hanım'dan böyle almıştı terbiyesini.

Kararları kesinleşince rahatladılar. Sahavet Hanım dönme-
lerine bir ay kala yavaş yavaş, alıştırı alıştırı "Türkiye'ye dö-
neceğiz çocuklar!" dedi.

Demez olaydı! Bir yandan Onur, öte yandan Nur "Gitmeyiz
biz!" diyor başka birşey demiyorlardı.

Bir bakıma haklıydılar. Türkiye'yi tatilden tatile görmüş-
lerdi. Arkadaşları buradaydı. Türkçeleri kötüydü. Onur o gü-
ne kadar anneannesine ve dedesine dört satırlık bir bayram
tebriğini; babasının, annesinin; "Haydi bakayım! Yazar benim
oğlum! Kaçmak yok! Yazacaksın!" gibi yarı teşvik, yarı tehdit-
leriyle yazmıştı. Ayrıca yıllarca Onur'u ve Nur'u çalıştırmak
için Türkiye'deki okulların zorluğunu anlatmışlar; Alman ve
Türk eğitim sistemini karşılaştırmışlar sık sık "Siz ne biçim ta-
lebesiniz? Biz Türkiye'de okurken böyle diyebilir miydik?
Böyle konuşabilir miydik? Böyle kıyafetle okula gidebilir miy-
dik?" demişlerdi.

Hep kötülenen, öcü gibi gösterilen Türkiye'deki okullarda
nasıl okuyabilirlerdi? Onur ve Nur kıyameti kopardılar.

Biletler alındı, eşyalar bavullara yerleştirildi. Onur mikros-
kopunu ve Mariannesini dikkatle yerleştirdi valizine. Diğer eş-
yalarıyla ilgilenmedi. "Biz gitmeyeceğiz!" diye diye gidiyorlar-
dı. Hulusi Bey, eşini ve iki çocuğunu havaalanından yolcu etti.
Uak bulutların içinde kayboluncaya kadar arkalarından
öylece baktı.

"Yolunuz açık olsun! Sağ salim varın Türkiye'ye! Yolun
açık olsun Sahavet, yolunuz açık olsun evlatlarım!" diye diye,
kaç yıl süreceği belirsiz ayrılıklara, yalnızlıklara, özlemlere
daldı...

İzmir'de yaşam hızlı başladı

Ege'nin aydınlık bir kiş günüydü. Uak hızını kesti, inieşe
geçti. Körfez ve koskoca kent kanatlarının altındaydı. Sahavet
Hanım, dokuz yıl önce ayrıldıkları İzmir'e, 2 şubat 1973 günü
öğleden sonra, "merhaba" dedi.

Onur uçakta geçen saatlerde pek konuşmadı. Hiç istemiyor-
du bu dönüşü. Türkiye'den hiçbir şey beklemiyordu. Hatta ar-
kadaşlarına, Richart Wagner Lisesi sekizinci sınıf öğrencilerine
yazacağı mektubu düşündü. "Türkiye'de herşey gülünç!" diye-
cekti; Türkiye'yi küçük düşüren bir mektup olacaktı bu...

Dervieş Bey, Hürmet Hanım, Doktor Ziya onları karşılamaya
gelmişti.

Havaalanından doğruca Hatay semti, İnönü Caddesi'ndeki
Orkide Apartmanı'na gittiler. Anılarla yüklü evin sıcaklığı sarıp
sarmaladı hepsini. Onur bile uçakta tasarladığı mektubu unut-
tu. Bahçeye ıktı. Komşu çocukları koşup geldi. Onur'u hemen
aralarına aldılar. Geçen yazdan beri hepsi de büyümüşlerdi. Ne
zaman, nasıl geldiklerini, Almanya'da hangi okula gittiğini; bu-
rada ne kadar kalacaklarını sordular. Onur'un suskunluğu gitti.
Dili özüldü. Birlikte oyuna başladılar.

İzmir'in çocukları, Ege'nin güneşi gibi sıcacıktı...

Sahavet Hanım kolları sıvadı. Ziya Ağabeyi'nin bulduğu ki-
ralık evi görmeye gitti. Onur'un okuyacağı İzmir Atatürk Lise-
si'ne yakın, Alsancak semtinde, giriş katında, geniş bir evdi. Be-
ğendi. Hemen kiraladı.

Onur'la Nur'un okul denklik işlemleri Ankara'da, Millî Eği-
tim Bakanlığı'nda yapılıyordu. Ev işlerini yoluna koyar koymaz
uçakla Ankara'ya gitti. Elindeki evraklar, diplomalar, notlarla
daire daire, kapı kapı dolaştı. Onur'un notları "iyi" ve "pekiyi"
idi. Almanya'da sekizinci sınıfa, yani orta üçün birinci dönemi-

ne gitmişti. Türkiye’de lise birin ikinci dönemine başlaması uygun bulundu. Böylece Onur, tam bir yıl kazanmış oldu. Sonucu resmî bir yazıyla İzmir’deki okul müdürüne tebliğ ettirdi.

İzmir’e döndü. İzmir Atatürk Lisesi’ne gitti. Müdürle konuştu. Onur’un durumunu anlattı. Kayıt işlemleri tamamlandı.

Ertesi gün Nur’un kayıt işlemleri için Derviş Bey’in uzun yıllar öğretmenlik yaptığı İzmir Kız Lisesi’ne uğradı. Karnesini, notlarını gösterdi. Sorun vardı. Nur’un devam etmesi gereken lise son sınıfta klasik eğitim yapıyordu. Modern eğitim programı görmüş olan Nur’un doğrudan kaydı mümkün değildi. Müdürle oturup çözüm yolu araştırdılar. Nur ikinci dönem okula misafir öğrenci olarak devam edecek, kötü olan Türkçe’sini geliştirecekti. Okula, arkadaşlarına, öğretmenlerine ısınacak ve gelecek ders yılında modern eğitim yapacak olan lise üçüncü sınıflarla okuyacaktı.

Eve dönerken Onur’un ders kitaplarını bulup getirdi. “Oğlum” dedi “Bunlar ders kitapların. Okulun açılıncaya kadar biraz bak, birden bire liseye başlıyorsun, hazırlan!”

Onur henüz Almanya’nun havasını üzerinden atmış değildi. Kitaplara şöyle bir baktı. Acayip geldi. Doğru dürüst okuyamıyor. Okuduklarını anlayamıyordu. Korktuğu başına nı gelecekti?

1581 kalk ayağa!

Onur’a, Atatürk Lisesi öğrencilerinin giydiği takım elbise-den alındı. Sahavet Hanım oğlunu erkenden kaldırdı. Giydirdi. Kravatını bağlayıp taktı. Onur ilk kez kravatlı okula gidecekti. “Ayy Anneciğim bu ne böyle! Sıkıyor bu kravat boynumu! Ayy bu ceket ne böyle? Almanya ne iyiydi...”

Nazlanıyor; telaştan, heyecandan çeşitli bahaneler arıyordu.

Okul müdürü, Onur’un okuyacağı birinci kattaki sınıfı, giriş katındakiyle değiştirdi. Sahavet Hanım’a Onur’un okuyacağı sınıfı gösterdi. Sınıf öğretmenine önceden Onur hakkında bilgi verdi. Sınıf öğretmeni de öğrencilere tekerlekli sandalyede bir öğrencinin geleceğini anlattı. Sınıfı hazırladı. “Almanya’dan gelen bu arkadaşınızla yakından ilgileniniz” dedi.

İlk gün Onur’u okula annesi götürdü. Müdürle sınıf öğretmeni, Sahavet Hanımla oğlunu okulun giriş kapısında karşıladı. Halini hatırlı sordu. Onur’a başarılar diledi. Zil çalınca Sahavet Hanım Onur’u sınıfına götürdü. Sınıf kapısına vardıklarında onları, sınıf başkanıyla altı yedi öğrenci karşıladı. Sahavet Hanım’ın, Onur’un elini saygıyla sıktılar. “Hoş geldiniz” dediler. Tek tek kendilerini tanıttılar.

Sınıf başkanı: “Teyzeciğim” dedi, “bundan sonra Onur’u bize bırakınız! Sadece bu gün öğleyin geliniz. Sizinle birlikte evinize kadar gidelim. Bundan sonra her sabah evinize gelip Onur’u alacağız. Okula birlikte geleceğiz. Öğle ve akşamları tekrar eve getireceğiz.”

“Tamam Teyzeciğim!” “İlgileniriz Teyzeciğim!” “Rica ederiz Teyzeciğim!” “Merak etmeyiniz Teyzeciğim!” diyen öğrenciler hemen Onur’u aralarına aldılar. Herkes Onur’la konuşuyor. Herkes yardımcı olmaya çırpınıyordu. Sahavet Hanım, böylesine bir içtenlik karşısında duygulandı, gururlandı. Oğluna başarılar dileyip ayrıldı. Gözü arkada kalmadı. Onur’a arka sıralarda bir yer gösterdiler. Bu kadar ilgi, böylesine bir sıcaklık beklemiyordu. İlk günün ilk anında kendini iyi hissetti. Çok mutlu oldu.

Birinci ders boyunca sınıfı, arkadaşlarını, öğretmenin tutumunu inceledi. Büyük bir sınıf. Köşede bir soba. Sıralar tahtadan, üstlerinde küçük küçük oyuklar. Sınıf çok kalabalık. Saydı, tam 40 kişi. Kafasından Almanya’daki sınıfıyla karşılaştırdı. Ne kadar farklıydı herşey...

Zil aldı. Teneffüste hiç yalnız bırakmadılar... Sanki yıllardır birlikte okumuşlardı... İkinci ders... teneffüs... Üçüncü ders... teneffüs... dördüncü ders: Tarih. Öğretmen kapıdan girerken hep birlikte ayağı kalkıyor, “Oturun!” deyince oturuluyor. Öğretmen sessizce dinleniliyor. Öğretmenin sorularına cevap vermek isteyenler parmak kaldırıyor; sözü alan ayağı kalkıp, ceketini düğmeleyip saygıyla konuşuyor... Askerlik gibi bir hava... Demek böyleydi burası!

Tarih öğretmeni orta yaşlı bir bayandı. Bir soru sordu. “Haydi bir de ben parmak kaldırayım!” dedi Onur. Söz verdi öğretmen. Konuşmaya başladı. Öğrencinin oturarak konuştuğunu gören öğretmen öfkeyle bağırdı:

- 1581, kalk ayağı!
- Çocuklar, Onur’a duyurmamaya çalışarak:
- Hocam sakat o, kalkamaz!
- Hocam, hocam kızmayın hocam!
- Kalkamaz hocam!
- Haa sakat mı? Haa, otur o zaman, otur!

Oyuna, ocukluğı son!

Almanya’da oyun çocuğuydu. Atatürk Lisesi’ne başlar başlamaz bir günde, bir gece de değışti sanki. Birdenbire büyüdüğünü hissetti. Burada işler çok zor ve ciddiymiş! Sınıfındaki öğrenciler de ocuk değildi. Bunu anlamak çok sevindirdi Onur’u.

Almanya’da hiç fizik, kimya görmemişti. Matematikteki konuları bilmiyordu. Türkçesi çok kötüydü. Edebiyat, kompozisyon ve tarih derslerini anlamakta çok zorlanıyordu. İlk edebiyat yazılısı 10 üzerinden 2 geldi! Matematikten 3 aldı. İlk yazılı-

Burada çalışmadan sınıf geçmek, kolayından iyi not almak olanaksızdı. Bu düşünce korkutacağına, yıldıracağına sevindirdi. En önemlisi okulda ve derslerde hiç sıkılmıyordu.

Yaşamında ilk kez çalışmaya başladı. “Oyun oynamaya, ocukluğı son!” Bütün enerjisini, bütün dikkatini, aklını fikrini derslere verdi. Birdenbire radyo haberlerine ilgi duymaya başladı. Almanya’da hiç haber dinlemezdi. Politikaya ilgi duymaya başladı. Kendine çalışma planı yaptı. Okuldan döndüğünde bir çay içiyor. Derhal çalışmaya başlıyor. Saat 20.00’de akşam haberlerine bakarken yemeğini yiyor. 20.30’da tekrar derslerin başına geçiyor, gece 24.00’e kadar çalışıyordu. Yedi saat uykudan sonra erkenden kalkıyordu. Yazılı olacağı günler annesine “Lütfen beni saat 4.00’de uyandır!” diye ricada bulunuyordu.

Sahavet Hanım, Almanya’da oğlunu “alış, alış!” diye zorlayan, diller döken Sahavet Hanım, “Bir damlacık ocuk hasta olacak!” kaygısıyla üzölmeye başladı.

“Saat 4.00’de beni uyandır” diyen oğlunu frenlenmeye, “Aman yavrum bu kadar çalışma!” diye yalvarmaya başladı. Dizginden boşanmışçasına, kendini kaybedercesine çalışma da yetmedi.

Matematik öğretmeni Saffet Bey bir derste çalışma yöntemini ve sistemli öğrenmenin yolunu anlattı:

“alışmaya başladığınızda çalışma zamanını dakikası dakikasına yazın. Çalışmaya başladınız. Diyelim ki çalışırken tuvalete gittiniz, başka konuları düşünmeye başladınız. Bunları da yazın. Bu süreleri net çalışma süresinden çıkarın. Gerçek çalışma budur. Böyle bir yoğunlukta 14 saat çalışabilirsiniz. Buna ilk anda ulaşamazsınız. Bunun içinde tavla oynamak, çay içmek, sohbet etmek vardır. Ama 14 saat çalışmak mümkündür.”

Saffet Bey’in çalışma yöntemini uygulamaya başladı. Dakikası dakikasına yazıyordu çalışma süresini. Kendini hiç affet-

miyordu... Tuvalete gitti, beş dakika. Çalışırken dalıp gider ya insan. Buna bile izin vermiyordu. Bir bakardı, "Aha, sen çalışmuyorsun Onur! Kafan başka yere gitmiş!" Yakalardı hemen kendini, süresini yazardı. Bu süreleri toplam süreden çıkarır, o günkü net çalışmasını deftere yazardı. Kendi kendisiyle rekor denemesine başladı. Saffet Bey'in rekorunu kırmaya söz verdi kendine.

İlk çalışma denemelerinde 10 saati doldurunca ölmüş gibi atılıp gidiyordu. Sahavet Hanım "Az çalış!" yalvarmalarını artırırdı. Annesinin dediklerini duymuyordu bile. Yavaş yavaş net çalışma süresini artırdı. 14 saatlik Saffet Bey rekoruna ulaştı. Hayır bu yetmezdi. En son ulaştığı net çalışma süresi, bir günde 14 saat, 25 dakika oldu. Büyük bir rakamdı bu. Yaşamında en çok çalıştığı yıllar oldu lise dönemi. Saffet Bey'in verdiği çalışma azmi kişiliğini olumlu yönde değiştirdi. Çalışma ve araştırma sevgisini İzmir Atatürk Lisesi'nde öğrendi. Bu sevgiyle tüm engelleri aşacak, umutsuzluktan umudu yaratacak.

Lise ikiye teşekkürle geçti. Psikoloji okumayı kafasına koydu. Psikoloji bölümüne girebilmek için fen kolunu seçti.

Derviş Dede'nin hatıra defteri

Yaz tatilini hak etti. İzmir'in havası, deniz, kum ve güneş sağlığına çok iyi geldi. Yıllardır hiç çıkarmadığı çelik korseye gerek kalmadı. Vücudu gelişti. Yaşı 15 olmuştu. Politikaya, ülkenin sorunlarına ilgisi arttı. Dört ay içinde okul arkadaşlarıyla unutulmaz dostluklar kurdu. Çok çok mutluydu! Giderek Türkiye'ye aşık oldu!

Beş altı ay önceki Richart Wagner Lisesi'nin tembel çocuğu, Atatürk Lisesi'nin harikalar yaratan genci oldu. Tipik buluş ça-

ğı gençleriydi hepsi. Her şeyi daha iyi biliyorlardı! Her şeyi daha iyi yapabiliyorlardı! Anne ve babaların anlattıkları daima yanlıştı! Dünyanın ve Türkiye'nin sorunlarını en iyi onlar biliyordu! Böyle duygular içinde ta Almanya'da başlayan kendisinin, ailesinin gelmişini geçmişini öğrenme merakı da arttı. Dedesi Derviş Bey, anneannesi Hürmet Hanım yeri geldiğinde, kendiliklerinden, yaşamlarından kesitler anlatıyordu. Dedesinin yaşamöyküsü nefes kesici maceralarla doluydu. Torununun soruları, merakı; anlatılanları dikkatle dinleyişi; fen derslerine ilgisi emekli matematik öğretmeni Derviş Bey'in hoşuna gidiyordu. Birbirlerini daha çok sevdiler.

Bir gün "Onur" dedi, "İlgilendiğini biliyorum. Ben yaşamöykümü yazdım. Değerini anlayacak yaştasın. Sana vereyim, okuduktan sonra gene konuşuruz." Çok sevdi dedesinin inceliğini. Saygısı daha da derinleşti.

80 yapraklı, çizgili bir lise defterine el yazısıyla yazılmıştı. Annesine, ablasına gösterdi. Bazen annesiyle, bazen ablasıyla, bazen de hep birlikte okudular... Birçok yerde Sahavet Hanım açıklamalar yapıyor, kendi anılarını da ekliyordu.

Soyu, kökü, kendini var eden maya pırl pırlıdı.

Dedesi, annesinin babası Derviş Ersay Kosova vilayeti Taşlıca kasabasında doğmuş. Ailesi Boşnak'muş. Derviş Ersay'ın babası cami imamıymış. Babasının babası da Mısır'da yüksek imamlık okulunu bitiren bir Arap'muş. Mısır'dan Kosova'ya imam olarak gelmiş.

Derviş Ersay ve kardeşi Mustafa "idadi"yi bitirmiş.

Derviş Ersay'ın matematik ve Fransızca'sı çok iyi olduğundan öğretmeni babasına "Bu çocuğu okut!" demiş. Derviş Ersay da babasına "İzin ver de İstanbul'da Öğretmen Okulu'na gideyim!" diye yalvarmış. En sonunda her gün beş vakit namaz kılmak şartıyla okuma iznini koparmış.

Derviş Ersay, İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirmiş. İlkokul öğretmenini olarak Kastamonu'nun Daday kasabasına tayin edilmiş. Daday, o zamanlar tutucusu, gericisi bol olan bir yermiş. Halk, ilkokul öğretmenin çocuklara dünyanın yuvarlak olduğunu; ay ve güneş tutulmasının nedenlerini anlattığını duyunca "Zındık bu! Öldürelim!" diye ayaklanmış. Daday'daki öğretmenliği de böylece sona ermiş.

Derviş Bey askerliğe başlamış. Şam'a göndermişler. Dönem Birinci Dünya Savaşı'nın son yılları... Savaşta İngilizlere esir düşmüş. Esir kampında zaman çok. Günler alabildiğine sıkıcı. Ne yapsın öğretmen Derviş Bey? Tutkusu matematik, astronomi, edebiyat... Fransızca'yı da iyi biliyor. Kampın çadırdan bir kitaplığı varmış. Günlerini burada geçirmeye, harıl harıl Fransızca kitap okuma başlamış.

Fransızca matematik kitaplarına dalyormuş. Derken kitaplık görevlisiyle yakınlık kurmuş. Kitap sevenlerin de bir arkadaşlığı olur. Matematikten, astronomiden, Fransız edebiyatından konuşturlarmış... Kitaplık görevlisi komutanına, komutan doktora anlatmış durumu. Bir yolunu bulup bırakalım bunu demişler. Çağırılmışlar Derviş Ersay'ı; "Burada ziyan oluyorsun. Sen hasta olarak müracaat et. Seni hasta çıkaralım. Hastahane-den gidersin!" demişler.

Matematik sevgisi esir kampından kurtarmış Derviş Ersay'ı. Düşmüş yollara. Gemiyle, trenle, arabayla derken Edremit'e varmış. Parası da bitmiş. Kaymakam'a başvurup, öğretmenlik istemiş. Bir okulda iş vermişler. Yeniden ilkokul öğretmenliğine başlamış. Çevreyle tanışmış. Bir zaman sonra kaymakam kızını vermek istemiş. Ama Derviş Ersay'ın aklı fikri yedi yıl önce ayrıldığı Kosava'daki ailesinde. Evlenmemiş. Öğretmenliği bırakıp ailesinin yanına gitmek için yola çıkmış. Sofya'ya kadar varabilmiş. Ötesine geçiş yok. Sofya Türk Konsolosluğu'na baş-

vurmuş. Onlar da "Burdan oraya geçiş yok. Savaş günleri. Fakat ordan bu tarafa gelinebiliyor. Ailene haber gönderelim onlar buraya gelsin" demiş. Yol parası göndermiş ailesine. Savaş insanları perişan etmiş, çil yavrusu gibi savurmuş ordan oraya. Bütün bu maceralardan sonra Derviş Ersay yedi yıldır görmediği kardeşlerine, anasına kavuşmuş. Ailesini göçmen bir Boşnak ailenin evine yerleştirmiş.

İnsanlar büyük sıkıntılardan sonra birbirlerine kavuşup rahatlayınca evlenmeyi, evlendirmeyi düşünürler ya, Derviş Ersay için de öyle olmuş.

Annesi bir yandan, kardeşleri öte yandan başlamışlar söylemeye: "Evlen, yalnızlık bir Allah'a mahsus!" "Evlen, ölmeden torun yüzü görelim!" "Kimi istiyorsan, nasıl birini istiyorsan söyle, bulalım münasibini!". Başının etini yemişler. "Peki evleneyim!" demiş sonunda.

Onur, dedesi Derviş Bey'in nasıl evlendiğini önce defterden okudu. Sonra annesine anlattı dedesinin evliliğini... Komedi gibiydi! Güle güle gözlerinden yaş geldi! "Dur" dedi "Ben bu bölümü dedemle anneanneme anlatırayım: Derviş Bey'le Hürmet Hanım, yaptıklarını dillendirdi. Bu öykünün tadı damağında kaldı Onur'un.

Derviş Ersay evleneceği kadın tipini şöyle tanımlamış: "Akıllı olacak, zeki olacak, neşeli olacak. Gözleri yeşil ya da mavi, saçları uzun ve sarı olmalı!"

"Tamam, tam senin istediğin gibi biri var. İki sokak ötede yaşıyor!" diye suyun önünü açmışlar.

Hürmet Hanım'ın eşi Çanakkale Savaşı'nda toprağa düşmüş. Yedi yaşında bir kızı varmış. Deneyimli, attığı adımı, ne istediğini bilen biriymiş. "Bir daha evlenirsem, kadın kıymetini bilen, insaniyetli, okumuş biriyle evleneyim!" dermiş kendi kendine.

İşler o günlerin geleneklerine, göreneklerine, âdetine göre yoluna konmuş. Hürmet Hanım'a söylenmiş. Oluru alınmış.

Derviş Bey, "Evlenmeden önce, kiminle evlendiğimi bileyim. Bir kere yüzünü göreyim!" demiş. Onur, bundan sonrasını dedesine anlattı:

– Düşündük, taşındık bir plan kurduk: ben anneannenin evlerinin önündeki ağaçların arasına gizleneceğim, anneannen de yüzü peçesiz olarak pencereyi açacak, hava nasıl acaba bu gün dercesine şöyle bir görünecek.

Sonra sözü, anneanesi alıp gülerek anlattı:

– Haber bana gelmişti. Tamam demiştin. Derviş Bey'in gelip ağacın arkasına saklandığını pencereden gördüm. Düşündüm; şimdi ne yapayım? diye. Açar bakarsam yüzümü görür; beğenir herhalde. Ya bir de: "Aaa yüzünü gösterebilir der demez yüzünü gösteriyor. Ben böyle biriyle mi evleneceğim? Kimbilir daha kaç kişiye göstermiştir yüzünü!" diye düşünürse! Ayıpladım kendimi. "En iyisi yüzümü göstermeyeyim" dedim. Pencereyi açmadım. Göstermedim yüzümü. Deden bekledi, bekledi, çekip gitti sonra.

– O zaman ki âdet böyleydi, diyerek sürdürdü Derviş Ersay konuşmasını. Sonunda yine de hiç yüzünü görmeden evlendim. Sevdik birbirimizi. 1925'te, Mübadele Antlaşması yüzünden, Selanik'ten İstanbul'a geldik. Annen burada dünyaya geldi. Sel olup aktık; arındık durulduk... Ne yoklukla erindik, ne varlıkla öğündük... Cumhuriyet'in aydın öğretmenleri olarak çalıştık... Sevgiyle büyüttük hem ekmeğimizi, hem de çocuklarımızı!"

Onur daha çok sevdi dedesi Derviş Ersay'ı ve anneanesi Hürmet Ersay'ı... O da mutlu bir bahar gibi gülerek anlatılacak bir yaşam düşledi kendine. Evlenip çocukları olduğunda sevgiyle besleyecekti onları...

TÜBİTAK yarışması

Lise ikiye rahatlamış olarak başladı. Lise birin zorluklarını aşmış, kendine güveni artmış, çalışmanın zevkini tatmıştı. Sistemli ve bilinçli çalışıyordu. Mikroskopuna, böceklerle, ders dışı araştırmalara zaman ayırabilecek duruma gelmişti. Bir akvaryum aldı. Balıklarla ilgilenmeye başladı.

Psikoloji dersinde öğrenme metotlarını öğreniyorlardı. Sevdiği bir konuydu. Başka konulara geçildi. Fakat Onur, öğrenme metotlarıyla ilgisini sürdürdü. Deneylere başladı.

Bir böcek yakaladı. Haftalarca besledi. Müzik kaseti büyüklüğünde, kartondan bir labirent yaptı. Labirentin içine bir elma parçası koyuyor, aç bıraktığı böceğin bu elmaya nasıl gittiğini; en kestirme yolu nasıl bulduğunu inceliyordu.

Bu labirent deneyi yaşamundaki büyük deneylerin ilki oldu.

Arkadaşları Onur'u hiç yalnız bırakmıyordu. Gezilere gidiyor, gülüp oynuyor, bazen birlikte ders çalışıyorlardı. Ne olgun, ne görgülü gençlerdi bunlar! Sahavet Hanım Onur'u okula götürdüğü ilk gün, "Teyzeciğim siz hiç merak etmeyin, biz gerekeni yaparız, arkadaşımızı yalnız bırakmayız!" sözünü vermişlerdi. Verdikleri bu sözü hiç unutmadılar. Arkadaşlıkları gelişti, dallandı budaklandı. Onur'u her sabah eve gelip alıyorlar, tekerlekli sandalyesini kucaklayıp, yedi basamak merdivenden indiriyorlardı. Dersten sonra eve birlikte dönüyor; kucaklayıp çıkarıyorlardı.

Sahavet Hanım'a pek iş kalmıyordu. Öğretmenlik yapmak için Millî Eğitim Bakanlığı'na başvurdu. Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda birlikte okuduğu arkadaşlarından bazıları Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'nde önemli görevler üstlenmişlerdi. Sahavet Hanım'a yardımcı olmak için ellerinden geleni yaptılar. Atatürk Lisesi'ne yakın olan, İzmir Cumhuriyet

Kız Enstitüsü'ne tayinini çıkardılar. 17 yıl önce bıraktığı öğretmenliğe yeniden başladı. Okula girer girmez, yalnızca öğretmenlerin hissettiği okul kokusu burnunun direğini sızlattı. Özlediği, candan sevdiği öğretmenliğe, ellerinde açan tebeşir çiçeklerine ve her biri can parçası öğrencilerine "Günaydın!" dedi. Ders boyunca öğrencilerin ışıltılı gözlerinde kendi gençliğini; ideallerinin meşalesini seyretti. Çok çok mutlu oldu! İçindeki sıkıntıları bu mutlulukla sildi süpürdü. Kendini Karafatma Dağı'nı taşıyacak kadar güçlü ve genç hissetti.

Hulusi Bey, Almanya'da daha iyi koşullarla çalışabileceği yeni fizik tedavi klinikleri aramaya başladı. Tatiller ya hep birlikte Almanya'da, ya da İzmir'de geçiriliyordu.

Onur lisede harikalar yaratıyordu. Lise üçüncü sınıfta, biyoloji öğretmeni Türkiye Bilim ve Teknik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) lise çağı gençleri arasında düzenlediği uluslararası bilimsel deneyler yarışmasını anlattı. Yarışma kimya, fizik, biyoloji dallarında düzenlenmişti. "İlgi duyanlar bana gelsin" dedi. Onur'un arayıp da bulamadığı bir yarışmaydı bu. Yarışma koşullarını öğrendi. Adaylar kendi düşüncelerine göre bilimsel bir deney oluşturacak; deneylerini ve bulgularını TÜBİTAK Yarışma Kurulu'na yazılı olarak bildireceklerdi. İlk elemeyi kazananlar Ankara'da yapılacak ikincisine katılacak ve deneylerini Seçici Kurul'a sözlü olarak anlatacaklardı.

Onur dört elle sarıldı bu işe. Deney sistemini oluşturmak için tüm düşünsel, duygusal gücüyle yoğunlaştı. Uzun zamandır akvaryumdaki balıkları izlemekteydi zaten. Kafasında bazı sorular vardı. "Balıklar renkli mi görüyor, yoksa siyah beyaz bir dünyada mı yaşıyor?" Bu soru yarışma duyurusundan önce kafasını kurcalıyordu. Yarışma güçlü bir itilim verdi. Balıklar renkli mi görüyor, renksiz mi? sorusunu ispatlayacak deney sistemini düşünmeye başladı.

Şöyle bir deney tasarladı:

Üç tane eşit büyüklükte dörtgen yaptı. Bunlar kırmızı, mavi ve sarı renkliydiler. Bu renklerin siyah, beyaz, grilik derecelerini kontrol etti. Görebildiği kadarıyla mavi ve kırmızının grilik derecesi aynıydı. Sarının grilik derecesi çok daha açıktı. Yani bu renklerin siyah beyaz bir fotoğrafı çekildiğinde grilik dereceleri görülebilirdi. Çok ince, ip biçimindeki tubiteks kurtlarından aldı. Bir kutuda yüzlerce kurt vardı. Bunların arasından ölü bir tanesini alıp mavi dörtgenin altına asıyordu. Sonra kurt kalınlığında gördüğü iki ip alıyor, bunları tuzlu suyla ölü kurt rengine getirip, ölü kurt büyüklüğünde kesip kırmızı ve sarı dörtgenlerin altına asıyordu.

Deney düzeneğini akvaryuma daldırıp, balığının hareketini izliyordu. Balık kısa zaman sonra sarı dörtgenin altında asılı ipe hiç gitmemeye başladı. Ama mavi ve kırmızı dörtgen arasında yüzde 50 şansıyla gidip geliyordu. Balık ilk seçimini yaptıktan sonra, hemen düzeneğini sudan çıkarıyor, beş on dakika sonra yeniden ip ve ölü kurdu bağlayıp suya daldırıyordu. Her denemeyi sistematik olarak kaydediyordu. Vardığı düşünce şu oldu:

"Sarıyı ayırt edebiliyor ve gitmiyor, ama mavi kırmızı arasında yüzde 50 bocalıyorsa, bu demektir ki balık renkleri ayırt edemiyor. Sırf açık gri tonun altında kurt yoktur. Daha koyu iki griden birinin altında gerçek kurt vardır. Ama balık bunu ayırt edememektedir. Çünkü balık renkleri görememektedir. Benim balığım göremiyorsa, bütün balıklar da göremiyor demektir. Sonuç: balıklar siyah beyaz bir dünyada yaşar!"

Bu deney düzeneğini ve akıl yürütmeyi yaptığında henüz 17 yaşına girmemişti. Düzenek iyiydi. Deney sistemi açısından ve araştırma mantığı açısından ilginçti. Deney ve düşünce tümüyle kendisine aitti. Kendinden önce balıklarda görme sistemini araştıran var mıydı, yok muydu hiç bilmiyordu. Her şeyin

kendisinin olmasını; sadece kendi çabalarıyla, kendi başına yeni bir buluş yapmak istiyordu. Atatürk Lisesi'nde böyle bir araştırma yapılabilecek laboratuvar yoktu.

Deney sistemini oluşturup sonuç aldıktan sonra biyoloji öğretmenine gitti. Deneyini anlattı. Biyoloji öğretmeni TÜBİTAK Yarışması'na katılım formunu verdi. "İsmi şuraya, adresini buraya yazacaksın. Tasarladığın deneyi şöyle anlatacağın; sonra bu adrese postalayacaksın!" deyip vazifesini yapmış oldu. "Deneyini göster, şöyle yaparsan daha iyi olur!" gibi bir öneride bulunup dertsiz başına dert açmak istemedi.

Onur, katılım formunu doldurdu, deneyini güzelce anlattı. TÜBİTAK adresine gönderdi. Nisan ya da Mayıs ayında ilk elemeyi kazandığını bildiren mektup geldi. Belirtilen tarihte deneyiyle birlikte Ankara'ya gelmesi isteniyordu.

Aman nasıl sevindi! Öğretmenleri, arkadaşları kutladı başarısını. Sahavet Hanım, Derviş Bey, Hürmet Hanım gurur duyular. Haber telefonla ulaştırıldı Almanya'ya. Hulusi Bey'in gözlerinden yaş geldi. Bu günleri gördüğüne sevindi. İçi içine sığmadı.

Sahavet Hanım her zaman olduğu gibi oğlunun yanı başındaydı. Ankara'ya beraber gittiler. Onur, akvaryumunu, balığını, deney çizelgelerini götürdü. Ankara'da her yarışmacı, önce deneyini büyük bir karton üstüne çizip, yazıyla anlattı. Yarışma günü bu bilgilendirme kartonu duvara asıldı. Her yarışmacı deneyinin başında duruyor, profesörlerden oluşan bilirkişilere anlatıyor, soruları yanıtlıyordu.

Onur'un yanına bir profesör geldi. Ömründe ilk defa bir profesör görüyordu. Tam düşündüğü profesör tipindeydi. Çok kitap okumuş birine benzeyen, gerçekten saygıdeğer, ince sesli bir kişiydi. "Anlat bakalım oğlum!" dedi.

Güzel güzel, tane tane, kendine güvenli, bilgisinden emin bir

şekilde anlattı. Profesör, Onur'un hiç sözünü kesmedi. Karşısında konuşan bir bilim adamıymış gibi dikkatle dinledi dinledi:

– Bunu yapmak için hangi literatürü okudun oğlum?

– Hiç okumadım. Deneyin tümüyle kendimin olmasını istiyordum.

– Haa, sen öyle mi düşünüyorsun? Tamam o zaman, tamam! Saygıyla ayrıldı Onur'un yanından.

Gururla "Hiç okumadım!" demişti. Profesör yanından ayrılp gidince, kendi kendine düşündü. İşte tam o an, ilk defa aklına "Literatürü okumak gerekiyormuş" düşüncesi geldi. Profesör soruncaya kadar literatür okumak hiç mi hiç aklına gelmemişti.

Ankara elemelerinde "Düşünmek ve deney yapmak için literatürü okumak gerekir!" ilkesini öğrendi. Okuyacak, hem de çok okuyacaktı bundan sonra.

Onur bu ilkeyi öğrenmekle kalmadı. Eleme sınavını da kazandı. Elemeyi kazanan 15 genci Çanakkale'de 15 gün sürecek olan kursa çağırdılar. Ankara'dan Çanakkale'ye dayısı Doktor Ziya Bey'in arabasıyla gidiyorlardı. Akvaryumu bagaja yerleştirdiler. Onur, "Aman Anneciğim devrilmesin! Aman Dayıcığım balıklarına birşey olmasın!" diye uyarıyor, o an kendinden çok balıklarını düşünüyordu. Dayısının ve annesinin "Merak etme! Korkma, balıklara birşey olmaz! Akvaryumu iyi yerleştirdik. Etrafını bezlerle sıkıştırdık!" sözleriyle biraz rahatladı. Arabaya bindi. Aklı hep balıklarındaydı. Virajlı, inişli çıkışlı yolları geçerken içi gidiyordu. Düze indiklerinde:

"Dayıcığım dur lütfen!" dedi. "Balıklarına bakmak istiyorum."

Ziya Bey, yol kenarındaki bir söğüt ağacının gölgesinde durdu. İnip bagaj kapağını kaldırdı. Dayısından tıs çıkmıyordu! Onur'da indi. Korktuğu başına gelmişti. Akvaryumun suyu çal-

kantıyla dökülmüş, dibinde bir kaç litre su kalmıştı. Balıklar can çekişiyordu nerdeyse. Onur deli oldu üzüntüsünden. Sahavet Hanım da üzüldü. Ama üzüntüsünü belli etmeden, oğlunu sakinleştirmeye; kederini azaltmaya çalışıyordu: “Dur Onurcuğum! Üzülme yavrucuğum! Hemen su buluruz. Doldururuz akvaryumu yeniden; üzülme sen!” Ziya Bey “Çabuk olun! Sallanmayalım! Balıkları kurtaralım” diye diye çabucak yola koyuldu. Üç-dört kilometre kadar gitti gitmedi. Tarlasında çalışan bir köylü gördü. Hemen durdu. Hızlıca arabasından indi. Köylünün yanına gidip selam verdi:

– Kolay gelsin!

– Hoş geldiniz... Hoş geldiniz... Buyurun! Hayır mı şer mi?

– Hayır, hayır! Arabamdaki akvaryumun suyu akmış da...

Balıklar ölmek üzere. Suyunuz varsa biraz verir misin?

– Veririm, veririm... Çok şükür suyumuz bol.

Gitti. Ağacın gölgesindeki su fıçısından büyükçe bir tas su getirdi. Naylon bir kabın içine boşalttı. Balıkları bu soğuk suyun içine koydular.

Ziya Bey, köylüye teşekkür ede ede bastı gaza. Daha Çanakkale’ye üç saatlik yol vardı. Onur balık kabını yanına aldı. Dikkatle balıkların hareketlerini izliyordu. Önce küçük balık öldü. Ne yapacaktı şimdi? Sahavet Hanım bir yandan, dayısı bir yandan moral veriyordu. “Öbürleri ölmez, ötekiler ölmez!” derken, Çanakkale’ye varmadan balıkların üçü de öldü. Onur üzüntüsünden konuşmaz oldu. Sahavet Hanım, Çanakkale’ye varır varmaz oğluna balık almaya söz verdi.

Yeni aldıkları balıklarla birlikte, Çanakkale Boğazı’nın kıyısındaki kurs yerine vardıklarında akşam oluyordu nerdeyse. Boğazın güzelliği, efifil esen deniz ve çam kokulu yel alıp götürdü yol yorgunluğunu. Onur, daha önce gelmiş olan yarışmacı gençlerin neşesine katıldı. Rahatladı...

Çanakkale Kursu’na 1975 yılı üniversite giriş sınavının ilk 15 öğrencisi, İran ve Pakistan’ın sayılı en iyi öğrencileri de çağrılmıştı. Kurs uluslararasıydı. Konuşma dili İngilizce’ydi.

Almanya’dan iki profesör; Türkiye’den bilim adamları çağırılmıştı. Kursa katılan yarışmacılara çeşitli konularda ders verecekler, yol göstereceklerdi.

Biyoloji, kimya ve teknik dallarından toplam 40 kadar yarışmacı genç vardı. Her gün öğleden önce ders yapılıyordu. Her yarışmacı arkadaşlarının önüne çıkıp deneyini anlatıyor, soruları yanıtlıyordu. Bilim adamları bu derslere katılıyor, tartışmaları dinliyor bazende ders anlatıyorlardı. Her bilim adamı yarışmacılara “Sizler yarının bilim adamlarısınız!” diye hitap ediyordu.

Sıkıldılar bu “yarının bilim adamlığı”ndan. “Siz bize baskı yapıyorsunuz! Biz bunun altından nasıl kalkacağız? Bize bilim adamı gibi hitap ediyordunuz. Böyle bir şey yok daha!” diye protesto ettiler.

Bir gün, mühendislik dalından bir Türk profesör, “Haydi çocuklar! Gelin toplanın etrafıma. Size bir sorum var” dedi. Hemen toplandılar etrafına, dikkatle soruyu dinlediler.

– Düşünün ki siz bir psikologsunuz. Bir gün bir anne size gelip başındaki derdi anlatıyor: “Benim oğlum şöyle bir çocukluk geçirdi. Sonra okul zamanı şöyle şöyle geçti. Ama şimdi hırsızlığa başladı. Kendisine karşı çıktığım zaman beni dövüyor. Ne yapacağımı şaşırdım. Bana nasıl davranmam gerektiğini söyler misiniz?” Siz olsanız bu anneye ne derdiniz? Nasıl bir öğüt verirdiniz?

Hepsi düşündü. Sorunu kafalarında çözdü! Tek tek söz alıp anneye verecekleri yanıtı açıklıyorlardı:

“Ben olsam şöyle derdim.” “Yoo hayır, nedenler başka. Ben olsam şu öğüdü verirdim.”

“Bence anne şunu yapmalı.” “Onu yaparsa şöyle olur. Bence bunu yapmalı.”

Her konuşan başka bir çözüm öneriyordu. Şaşırp kaldılar. Oysa başlangıçta sorun hepsi için çok kolay görünüyordu. Sorunu çözemeyeceklerini anlayınca, soruyu soran profesöre “Siz olsanız ne yapardınız?” diye sordular.

“Ben olsam ne cevap verirdim biliyor musunuz? Sadece ‘bilmiyorum’ derdim. Çünkü bir bilim adamı için en önemlisi bilmediği şeye ‘bilmiyorum!’ diyebilmektir. Bilmediğin bir konu hakkında konuşmak, şöyledir, böyledir diye tahminlerde bulunmak doğru değildir. Bilimde ‘biliyorum’ demek kadar, ‘bilmiyorum’ demek de erdemli bir tutumdur.”

Çanak kale kursunda çok şeyler öğrendi. Ama bunlardan en önemlisi, “bilgisinin sınırlarını bilmek ve bilmediğine bilmiyorum diyebilmenin erdemini anlamak” oldu.

Yarışma finali, İstanbul’da yapıldı. Ankara’da olduğu gibi her yarışmacı deneyinin başına geçti. Bilirkişilere deneyini anlattı. Sorularını yanıtladı. İstanbul Üniversitesi’nden iki bayan profesör saygıyla Onur’u dinledi. Onur deneyini Ankara’da olduğu gibi, tane tane, bilgisinden emin ve gururla anlatmıştı.

– Sen bu dörtgenlerin siyah beyaz fotoğraflarını çekip, bu mavi ve kırmızı dörtgenlerin grilik derecelerinin gerçekten eşit olduğunu hesapladın mı?

– Hayır. Grilik derecelerinin eşit olduğunu görüyorum ama, tümüyle eşit olduklarını bilmiyorum!

– Sen bunların tümüyle, gerçekten eşit olduklarını ispatlayıp gösteremezsen, eşit olduklarını nasıl söyleyebilirsin?

– Haklısınız. Çok benziyor grilik dereceleri, o kadar! Ama başka birşey söyleyemem!

Başarılar dileyip ayrıldılar. İyi bir ders oldu Onur’a bu sorular. Kafasında şimşekler çaktı. Çakır gözleri yıldız yıldız ışılda-

dı! Hem düşünüyor, hem konuşuyordu:

“Anladın mı Onur? Bende bir deney yapayım. Bilime benim de bir katkı olsun demekle olmuyormuş bu işler! Bilimsel araştırma işi daha sistematik, daha dikkatli; olayın en dip ucunu düşünecek, hesaplayacak biçimde yapılmalıdır.”

Finali kaybetti. Ama İstanbul finalinde yaşamı boyunca kendisine yol gösterecek olan bilimsel araştırmaların altın ilkelerini yavaş yavaş anlamaya başladı.

TÜBİTAK Yarışması, katıldığı ilk uluslararası bilimsel toplantı oldu. İlkokuldan beri karıncaları sayan, böcek toplayan, bulaşık parasıyla aldığı mikroskopla böceklerin hareketlerini inceleyen bir lise öğrencisi finale kalmıştı.

Bu yarışma Onur’a çok büyük bir itilim ve güç verdi. Hiçbir engel doğanın sırlarını çözmek için yanıp tutuşan bu çocuğu durduramıyacaktı.

Bilim yolunda tutkulu yürüyüş

Yeniden Almanya'ya dönüş

İzmir Atatürk Lisesi'ni birincilikle bitirdi. Üniversite giriş sınavında Türkiye genelinde en yüksek puanlardan olan 630 fen puanı aldı. Hangi dalda yüksek öğrenim yapsaydı acaba? Tıp mı, psikoloji mi?

Babası öğlenleri eve tıp dergileri getirir, masanın üstüne koyar, yemek yemeğe otururdu. Bu dergilerin kapağında, iç sayfalarında yara, bere, iltihap, kesilmiş organ ve kanlı ameliyat resimleri olurdu. Bunlara bakamazdı. Kandan, hastalıktan, kesip biçmeden hiç hoşlanmıyordu.

Kesin kararını verdi. "Ben psikoloji okuyacağım. Beyinle ilgili bir şeyler yapacağım." Ama yapmayı düşündüğü şeyin ne olduğunu henüz bilemiyordu.

Türkiye'de siyasî çalkantılar her gün can almaya başlamıştı. Üniversiteler kavgâ alanına dönmüştü. Ayrıca toplum yaşamında özörlölere yer yoktu. Olanaklar çok sınırlıydı. Bu olanaklar, Onur'un kafasındaki büyük ve sonsuz merakı gidermeye yetmiyordu. Babası zaten Almanya'daydı. Bir yıl önce ilk tedavisinin yapıldığı acılı anılarla dolu Höxter yakınındaki Bad Pyrmont kentindeki bir fizik tedavi kliniğinde işe başlamıştı. İki buçuk

yıl önce geldiği İzmir'den ayrılacaktı.

Türkiye'ye alışmış, giderek Türkiye'ye aşık olmuştu. Sıcak arkadaşlıkları; Ege'nin güneşini, denizini, kumunu bırakıp Almanya'ya dönmek çok zor geldi.

Ama başka çare de yoktu. Sahavet Hanım emekli oldu. Nur zaten bir yıl önce babasının yanına dönmüştü. Kiraladıkları evin eşyaları ona buna dağıtıldı. Bavullar bağlandı. Onur kendi eliyle mikroskopunu ve Marianne'yi özenle valizine yerleştirdi. 1975 haziran ayı sonunda ana oğul Almanya'nın yolunu tuttular!

Almanya üniversitelerinde yabancı öğrenciler için yüzde 8'lik kontenjan vardır. Bu nedenle üniversite seçme hakkı doğdu. Psikoloji okuyabilmesi için Türkiye'de üniversiteye giriş sınavlarında psikoloji bölümünü kazanmış olması ve lise notlarının 7'nin üstünde olması gerekiyordu. Bu koşulları yerine getirdiğinden hemen Almanya'daki Üniversite Yerleştirme merkezi-ne başvurdu.

İlk kabul cevabı Marburg Üniversitesi'nden geldi. Ailecek Marburg'a gittiler. Üniversiteye, yurtlara baktılar. Marburg dağlık tepelik bir yer. Onur'a uymuyordu. Düz alana yerleşmiş bir şehir ve üniversite olmalıydı. Özel durumu ve isteklerini yeniden Üniversite Yerleştirme Merkezi'ne bildirdiler. Başka bir üniversite istediler. İkinci olumlu yanıt Bielefeld Üniversitesi'nden geldi. Yine ailecek görmeye gittiler. Üniversite düz bir alanda kurulmuştu. Ama Onur'a uygun yurt yoktu. Üçüncü kez başvurdular. Bochum Üniversitesi'nden yanıt geldi. O güne kadar Bochum'u hiç görmemişlerdi. Bu kez de ailecek Bochum'a gittiler. Üniversitenin konumu iyiydi. Yurt aradılar. Üniversitenin çok yakınında, Kolleg Sokağı 10 adresinde, Katolik Kilisesi'nin teoloji öğrencileri için yaptırdığı yurdu buldular. Burada özürlü öğrenciler için on özel oda vardı. Duş, tuvalet, mutfak, merdivensiz garaja girip çıkma olanağı; bir özürlü insanın ken-

di başına yaşayabilmesi için gereken her şey en ince ayrıntısına kadar düşünülp yapılmıştı. Onur çok beğendi. Sahavet Hanım da çok beğendi. Ama, "Burası bir Katolik öğrenci yurdu. Biz Müslümanız! Ya siz Müslümansınız deyip vermezlerse" diye içi içini yiyor; meraklan çatlıyordu. Yurt sorumlusu Katolik papazına sordu:

– Sayın Papaz, bilmem biliyor musunuz, biz Müslümanız. Acaba sizin için bir mahzuru var mı?

– Rica ederim Sayın Bayan. Sizin Müslüman olmanızın hiçbir sakıncası yoktur bizim için. Tam tersine, bir Müslüman'ın yurdumuzu seçmesi, bizi çok memnun eder. Hoş geldiniz Sevgili Bayan. Buyurun anahtarınızı. Oğlunuzu yerleştiriniz!

Sahavet Hanım papazın anlayışına teşekkür etti. Anahtar alıp dönerken, "Bunun tersi olsa, bir Katolik, Türkiye'ye okumaya gelse, İlahiyat Fakültesi yurduna başvurursa, yurt müdürü imam ne derdi acaba?" diye bir düşünce hızlıca aklından geçiverdi.

Onur'un istediği oldu. Bochum Üniversitesi'ne kaydoldu. 1975 ekiminde, 16 yaşında psikoloji öğrenimine başladı. Böylece babaevinden de ilk kez ayrılmış oldu.

İnsana verilen değer

Katolik yurdundan üniversiteye gitmek için yokuş bir yoldan geçmek gerekir. Bu yokuşu çıkmak Onur için çok zordu. Mutlaka bir arabası olmalıydı. Araba için ehliyet, ehliyet için de 18 yaşını doldurmuş olmak zorunluydu. Oysa Onur henüz 16 yaşını doldurmamıştı.

Özel durumunu ehliyetle ilgili resmî daireye bildirdi. Acaba kendisine bir olanak verilebilir, bir çözüm bulunabilir miydi?

Ehliyet Dairesi, Onur'un isteğini çözüm önerisiyle birlikte ilgili üst daireye bildirdi. Haklıydı bu öğrenci. Kolleg Sokağı yokuşu arabasız çıkamazdı. Onur için özel bir hak verildi: "17 yaşına basar basmaz ehliyet alabilir!"

Hemen ehliyet kursuna başladı. Birinci sömestrin sonuna doğru ehliyeti aldı.

Ehliyet Dairesi özel durumu, Landschaftsverband adlı Özürlülere Yardım Kurumu'na bildirdi. "Ehliyeti var ama arabası ve parası yok. Araba olmazsa üniversiteye gidemez. Lütfen gerekeni yapınız!" Landschaftsverband, derhal yepyeni bir Opel Kadet alıp Onur'a teslim etti. Ve öğrenimi bitinceye kadar her ay 70 mark benzin parası vermeye başladı. Ne güzel bir insanlık, nasıl bir anlayış, nasıl bir kültür düzeyiydi bu!

Almanya ve Almanlar hakkında çok eleştiriler, yakınmalar duymuştu. Kendisi de eleştirdi bazı uygulamaları. Ama kendisine gösterilen ilgi, yapılan yardımlar az şey miydi? Almanya'da tedavi gördü. Tedavi edilebilmesi için yardım verildi. Üniversitede okuyabilmesi için olanaklar verildi. Başka bir anlayış, başka bir kültür, başka bir insanlık düzeyiydi bu. Ancak böyle bir ortamda bilim yapılabilirdi.

Minnettar oldu. Kendisine bu olanakları verenlere borcunu bilim yaparak ödeyecekti.

Juan Delius adlı bir profesör

Birinci sömestr bölüme ısınmak, öğretim üyelerini tanımak, arkadaş çevresi edinmek, üniversitenin havasına girmekle geçti.

Bochum Ruhr Üniversitesi, Almanya'nın ve Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nin en büyük üniversitelerinden biridir. Birbirine benzeyen, 13 tane dev gibi bloktan oluşur. Ortada 16 köşe-

li, büyük bir kapalı salon, yemekhane, merkez kitaplık, rektörlük, öğrenci yönetimi binaları vardır. Altışarlı dev bloklar orta bahçedeki bu binalara simetrik yerleştirilmiştir. Kolay bulunsun, karıştırılmasın düşüncesiyle her blok ayrı bir renkle boyanmıştır. İnsan bilimleri sarı, tıp fakültesi bordo-kırmızı, mühendislik bilimleri mavi renkli bloktadır. Bochum Ruhr Üniversitesi, 1965'lerde kurulmuş, genç bir üniversitedir. Yeşillikler içinde, Bochum çevresinin yüksek bir tepesinde, Ruhr vadisine bakan yamaçtadır.

Yapılarda kullanılan kalın, ağır, heybetli beton sütunlar, kolonlar üniversiteye ilk adımını atan bir insanı ürpertir. Bazen insan kendini beton yapının altında ezilecekmiş gibi hisseder. 13 dev blok yeraltından, yerüstünden sayısız yol ve uzun koridorlarla birbirine bağlıdır. Başlangıçta insan sanki bir labirentin içindeymiş gibi ordan oraya gidip gelir. Asansörler vızır vızır iner çıkar.

Psikoloji bölümü, pedagoji, filoloji, felsefe bölümleriyle birlikte insan bilimleri bloğundadır. 12 katlı sarı binanın Ruhr Vadisi'ne bakan yüzünde, zemin katındadır. Asansöre binmeye, merdiven çıkmaya gerek kalmadan ağaç ve çiçeklerle dolu bahçeden geçilerek arka kapıdan girilebilir. İnsan masada çalışırken başını kaldırırsa, bahçedeki dalda öten kuşu; bir gün önce tomurcuk olan çiçeğin o an açtığını görebilir.

Onur, birinci sömestrde üniversite ve bölüm labirentini iyice çözdü. Kolleg Sokağı'ndaki yurt odasından ders gördüğü anfilere, sınıflara kadar en kestirme ve en kolay yolları kafasına yerleştirdi.

Zevkle, severek, anlayarak okuyor, dersleri aksatmıyordu. İlk dikkatini çeken Arjantinli profesör Juan Delius oldu. Şakacı, delimsek biriydi. Hani saçları darmadağınık, uzun zamandır berber yüzü görmemiş, üstüne başına hiç özenmeyen profesör

tipi vardır ya; aynen öyle... Hatta biraz fazlalıkları bile vardı. Üstü daima tebeşir tozu olurdu. Gömleğinin uçları kat kat düğüm-lü olur ve hep dışarı sarkardı.

Derste öğrenciler bir şey sorduğunda, ya da bir kitap istediğinde. “Haa evet, haklısınız. Yarın ben onu size getireyim. Önemli, unutmayayım. Durun gömleğimin ucuna bir düğüm a-tayım!” derdi. Her düğüm atışı, öğrencileri gülüp geçiren bir olaydı. Delius, bu gülmelere hiç aldırılmaz, işine bakardı. Akşam eve gidince düğümleri birer birer çözer, her düğümün gereğini yerine getirir ve öğrencilerin bir dediğini iki etmezdi. Kimse onun “yarın getireyim” düğümünü attıktan sonra, herhangi bir şeyi unuttuğunu görmedi.

Onur bu delimsek profesörün işlediği konuları, ilgi alanını sevdi. Derslerine seve seve gidiyor; anlattıklarına çok ilgi duyuyordu. Psikoloji bölümü öğrencilerinin ikinci ve üçüncü sö-mestrde Experimental Psychologisches Praktikum (Deneysel psikoloji uygulaması) adlı dersi almaları ve uygulama yapmaları zorunluydu.

İsteyen öğrenci bu uygulamayı ya Delius’un küçük kürsü-sünde, ya da sosyal psikoloji kürsüsünde başka profesörlerin yanında yapabiliirdi. Delius deneysel uygulamayı sıçanlar üze-rinde yapıyordu. Birçok öğrenci “Ben hayvanlarla niçin uğra-şayım? Benim işim insanlarla!” diyerek sosyal psikoloji kürsü-sünde insanlar üzerine uygulama yapmak istiyordu. Delius’un uygulamalarına az sayıda öğrenci katılıyordu. Onur gidip Deli-us’un deney uygulamalarını gördü. Hoşlandı. “Uygulamamı bu-rada yapacağım!” dedi.

İkinci sömestrde sıçanların öğrenme sistemleri üzerine grup halinde deneye başladı. Deneyi, grubundaki arkadaşlarıyla birlikte tasarladılar. “Fareler tek tek, izole edilmiş halde mi, grup halinde mi daha iyi öğrenirler?” sorusunu deneyle yanıt-

layacaklardı. Deneyde önce tek tek kafeslere konmuş farelere renkleri öğretiler. Sonra grup halinde kafeste yaşayanlara öğ-retiler. Sonuçları karşılaştırdılar. Basit bir deneydi. Ama ço-cukluk günlerinden beri karıncalarla, böceklerle; onların öğ-renme sistemleriyle haşır neşir olmuş; daha bir yıl önce balık-larda görme sistemi üzerine tasarladığı deneyle TÜBİTAK Ya-rışması’nda finale kalmış Onur’u sarıp sarmaladı bu sıçan de-neyi. Çok sevdiği işlerdi bunlar. Deneyi bitirdiklerinde “Tam benim dünyam!” dedi. Sevinçten uçuyordu akşam yurda dö-nerken.

Bir yıldız çarptı yüreğine !

Yaşam sadece fare deneyi, sadece ders, sadece okul değil ki! Yaşam, okuluyla, dersiyle; kederiyle sevinciyle, tutkusuyla eğ-lencesiyle bir bütün. Yaşam bütünlüğüyle güzel ve anlamlı.

Onur ilk felç olduğu sabah gülümsüyordu. On yıllık tedavi-lerle sağlığını doğanın elinden kopara kopara geri aldığı günler-de; “İşte bu benim dünyam!” dediği yıllardaysa çok daha mut-luydu. Hayat doluydu. Her gittiği yerde insanlarla kaynaştı; ar-kadaş oldu. İlkokul ve lise arkadaşları doğum günlerinde Onur-suz edemezlerdi. Gittiği yere neşe, mutluluk götürürdü. Üniver-site yılları da öyle oldu. Kalıcı dostluklar kurdu. Zorlamasız, za-manı gelen bir bahar dalının çiçeklenmesi gibi sessiz ve kendi-liğinden oluyordu bunlar. Güzellikleri artıran da buydu zaten. Eğlenmesini de çalışmasını da ihmal etmiyordu. Doğum günü kutlamalarına, üniversitede sık sık düzenlenen “fete” dedikleri eğlence akşamlarına katılıyordu. 1978 yılı başlarında psikoloji bölümü öğrencileri bir “fete” düzenledi. İsteyen tanıdığını, ar-kadaşını da getirebilir; diğer bölümlerden öğrenciler de katıla-

bilirdi. Fare deneyinin zevkli günleriydi. Onur'un gülleri beş yaprak açıyor, gözlerindeki deniz mutluluktan dalgalanıyordu.

Eğlencenin ilerlediği bir andı. Renkli ışıkların hareketinde dönüyordu dünya! Gökyüzünde miydi, yeryüzünde mi? Bir ışık yalımı aldı gözünü. Bir ışık yalımı yansıdı sol tarafında! Karşısındaki bir yıldız mıydı, yoksa bir kadın mı? Bir ürperti, bir elektriklenme oluverdi tüylerinin dibinde. Dönüp duran dünya sanki durdu bir an! Konuşamadı. Karşısındaki de kıpırtısız kaldı. Gözleri konuştu önce. "Merhaba, sen hangi dünyanın yıldızı-sın, sen hangi baharın çiçeğisin?" Sonra dilleriyle konuştular.

– Merhaba, ben Onur!

– Ben de Monika!

Onur ve Monika! Monika ve Onur! Adlarının sesleri de ne kadar uydu birbirine! Onur, Monika!

Uğura, kadere pek inanmazdı ama, bu "M" harfinde bir uğur mu vardı ne! İlk ve tek sevdiği bebeğin adı da Marianne değil miydi? İşte bir gece evrende uçarken bir yıldız çarpmıştı yüreğine. Onur ve Monika! Bir bahar dalında açan iki çiçek...

Bu iki çiçek ilk anki rengini, sevisini, sevincini hiç kaybetmedi. Daha da renklendi, güzelleşti, meyveler verdi.

Aman Allahım! Psikolog olmak bu mu?

Onur, dördüncü sömestre sonunda öndiplomayı Juan Delius'un kürsüsünde aldı. Çok başarılıydı. Hauptstudium denilen ana öğrenime başladı. Artık atacağı adımlar kafasında netleşiyordu. Araştırmacı yönünü biliyordu. Ama neyi, nasıl araştıracağını, ne yapacağını hiç bilmiyordu. Bilim adamı olmak iyiydi. Fakat bilim adamı olmanın çok olağanüstü olduğunu düşünüyordu; "Katiyyen başaramam, yapamam!" diyordu.

Kafasının bu konularda açılabilmesi için "Außenpraktikum" denilen, okul dışında, iki iş yerinde altışar hafta süreli uygulama çalışmasını yapması gerekiyordu. Her yüksek sömestr öğrencisi için zorunluydu bu uygulamalar.

Onur, ilk altı haftalık uygulamayı, kolaylık olsun diye ailesinin bulunduğu Bad Pyrmont'da, Berufförderungsanstalt kurumunda yapmayı kararlaştırdı.

Bu kurumda özürlülere, alkoliklere, ruh hastalarına, uzun süreden beri işsiz olanlara ya da buna benzer problemi olanlara meslek eğitimi veriliyordu. Çok güzel bir amaç. Onur, bu kurumdaki psikoloğun yanında uygulama yapacaktı.

Dayalı döşeli bir oda verdiler. İlk gün sevinerek gitti. Saha-vet Hanım, Hulusi Bey oğullarının Bad Pyrmont'da uygulama yapmasından çok memnundu. Onur ilk kez çalışma yaşamına başlıyordu.

Uygulamanın birinci günü, yanında çalışacağı psikologla tanıştı. Yapılan işler hakkında bilgi aldı. Psikoloğun tek işi zekâ testleri yapmaktır. Kendisine gönderilen kişilere test yapıyor; aldıkları zekâ puanlarına göre, hangi işlerde çalışıp çalışmama-yağı hakkında rapor yazıyordu. Rapor yazmak önemli bir işti herhalde.

Daha ilk hafta bu adamın ne olduğunu anladı. Kendini beğenmiş, havalı biriydi. Aslında pek işi yoktu. Arada sırada birisi geliyordu. Haydi ona bir test yapıyor, çok büyük bir iş becermiş, yeni bir keşif yapmış havasıyla rapor yazıyor; yazdığını Onur'a gösteriyordu. Havasından yanına yaklaşılmıyordu!

İki hafta sonra testleri Onur'a yaptırmaya başladı. Onur gelince boş zamanı daha da arttı. İş gücü, çalıştığı yerde entrika çevirmek, üç dört arkadaşıyla buluşup kahve içmek, onun bunun arkasından konuşmaktır! Kantine gidiyor, ilişki kurmak istediği bir bayan doktorla saatlerce sulu sulu konuşuyordu.

Onur'a ırağıymış gibi davranıyordu: "Haydi sen büroya git de, işlere bir bak bakalım! Yarın saat 11.00'de bir öğrenci gelecek. Ona şu şu testleri uygula. Bir rapor yaz hakkında!"

Rapor yazmayı çok büyük bir sorumluluk sanırdı. Meğer her uygulanan testin hazır bir değerlendirme defteri varmış. Biri geliyor, testler uygulanıyor. Sonra değerlendirme defterine göre sayılar toplanıyor; aldığı toplam puana uyan değerlendirme defterindeki sayfanın kopyası çıkarılıp "Bu kişi şu şu işleri yapabilir!" raporu yazılıp, damgalanıyordu. Hiç yaratıcılığı, nesnelliği olmayan ilkel, basit bir iş!

Altı hafta sıkıntıdan patlayayazdı. Odasına oturup durmadan sıkıntıdan kurtulacağı saate bakardı. Psikolog olmak bu muydu?

İkinci uygulama yeri Dortmund'daki Hoesch Çelik İşletmesi Psikoloji Merkezi'ydi. "Koskoca çelik fabrikasının psikoloji merkezi elbette Bad Pymont'dakine benzemez. İnşallah orada psikolog olmanın tadına varırım. Her yer aynı olacak değil ya. Bir olumsuzluğu büyütmek, bütün işletmelere genelleştirmek gerekir!" diye düşündü.

Bu düşüncelerle kendini rahatlatarak gitti Hoesch'e! Gerçekte durum Berufförderungsanstalt'takinden farklıydı. Büyük bir büro. Bir başpsikolog, bir psikolog, bir teknik psikoloji asistanı ve bir sekreter hanım! Psikologların altında büyük işletme arabaları. Etkilenmemek elde değil! Görkemli bir yer. Eee, büyük başın derdi büyük olur! Koskoca Hoesch'ün de psikoloji merkezi böyle olur işte!

İş beklemeye başladı. Bir gün, iki gün, üç gün! İş yok! Bad Pymont'da gene arada sırada test yapıp rapor yazıyordu. Burada o da yok, hiç iş yoktu! Perşembe sabahı 8.30'da sekreter hemen *Die Zeit* gazetesinin bulmaca sayfasını fotokopiyle çoğaltıp herkese dağıttı. Birlikte kantine gittiler. Kahveler geldi. Kar-

şıklı konuşmalarla bulmaca çözüldü. O gün de öyle geçti. Hafta sonunda eve dönerken sıkıntıdan patlayacaktı.

Artık yurttan ayrılmış, bir ev tutmuştu. Monika ile beraber kalıyordu. Sabahları kalkmak, işe gitmek istemiyordu. Kurduğu saat çalışıyor ama o duymazlıktan geliyordu; Monika Onur'u uyandırmak, Hoesch'e göndermek için diller döküyordu.

Bir gün işletme şefinin oğluna test uygulandı. Testi teknik sekreter yaptı. Başpsikolog Onur'a "Sen de bak!" dedi. Sonuç bildirildi. Ertesi gün elinde iki şişe kaliteli şarapla geldi. O gün şaraplar üzerine konuşuldu.

Ertesi hafta başında baş psikolog Onur'u yanına çağırdı. "Şu benim odadaki kitaplığı düzene koy!" dedi. O hafta öyle geçti. Sonra işletmeye alınacak vinç şoförlerinin testten geçirilmesi gündeme geldi. Başvuran 90 kişiden 15'i test sonuçlarına göre işe alınacakmış. Testleri ne baş ne de alt psikolog uyguladı. Adaylar sabahleyin bir odaya alındı. Teknik asistan önce bunların ağızlarını kokladı:

- Siz içmişsiniz!
- Hayır içmedim!
- Haydi, haydi çek git bakalım!

Böyle böyle yüzde 30'u elendi. Kalanlara Onur'la birlikte test yaptılar. Testleri değerlendirme defterine göre değerlendirdiler. En yüksek puan alan 15 kişiyi belirleyip işe aldılar. Onur bu işe de şaşırıp kaldı. Bu muydu psikoloji testi? Başpsikolog bir kaç gün sonra Onur'u yanına çağırıp "Yaptığınız vinç şoförleri testinin araştırmasını yap!" dedi. Vinç şoförü olanlar gerçekten en iyi vinç şoförleri mi; yoksa şans eseri mi yüksek puan almışlar? Araştırılacak soru buydu.

Onur, günlerce öğrendiği değerlendirme yöntemlerine göre testleri inceledi. Sonuç: bu testlerin ölçme değeri sıfırdı! Test yapılacağına zar atıp seçilse sonuç aynı olurdu! Testlerin hiç-

bir nesnel ölçme değeri yoktu! Ne yapacağını şaşırdı. Acaba kendisi mi bir değerlendirme hatası yaptı? Yeniden inceledi. Sonuç gene sıfırdı! Biraz çekinerek başpsikoloğun yanına gitti. Yazdığı inceleme sonucunu verdi.

Şef koltuğuna yaslandı, Onur'a yer gösterdi. Yazıya baktı baktı... Hiçbir şey olmamış gibi: "Aaa, bir yıl önce de bir stajyer vardı. Ona da bu testlerin ölçme değerini araştırttık. Sonuç hiç değişmemiş. Hâlâ sıfır. Tamam, bunu *Hoesch Dergisi*'nde yayımlayalım!"

Bu kadarını beklemiyordu. O zaman bu şefin, bu başpsikolog diye gerinen adamın uygulanan testlerin hiçbir anlamı olmadığını; yaptığı işin aslında bir hiç önemi olmadığını bildiğini anladı. Sonuçları hiç umursamamış; hatta alay edercesine "*Hoesch Dergisi*'nde yayımlayalım!" demişti. Yayınlansa da kimse bir şey anlamayacak; yazıyı görenler "Ooo, bizim psikologlar büyük işler yapıyor, test ölçme değerinin 0,08 olduğunu görmüşler!" diyeceklerdi.

Baş psikolog övünerek, "Gelecek hafta Mannesman'ın başpsikologunu davet ettim, burada bir konuşma yapacak!" diye haber verdi. Konuşmayı dinledi, adama 2000 mark verdi. Dört hafta sonra Hoesch'un başpsikologu Mannesman'a davet edildi. Bir konuşma yapıp 3000 mark aldı.

Alan memnun satan memnundu! Hayatları böyle küçük hesaplarla, dedikoduyla, işletmedeki birinin ayağını kaydırmak için planlar yapmakla geçiyordu. Üç aylık staj sonunda kendi kendine kızdı: "Yahu Onur, bu mu senin seçtiğin meslek? Sen bunun için mi okuyorsun!"

Sonra içinde koşturan çocuğu karşısına aldı: "Onur gel sen üniversitede kal! Üniversitede hayat var. Bu pisliğin içine girme! Belki gerçek hayatta da ilgi çekici işler vardır. Ama böyle meslek olmaz. Üç ayda yaşadığın son olsun. Sen bilime dal!"

Hiç bu kadar alevlenmemişti...

Staj bitti. Sıra diploma tezini hazırlamaya geldi. Çeşitli kürsülerde yapabiliirdi. Önce tek tek profesörleri dolaşacak, sonra kararını verecekti. Psikoloji öğrenimine başladı başlayalı Juan Delius'un derslerini hiç kaçırmamıştı. Delius delimsek biri olsa da hoş adamdı. Görünüşünden çok, bilimsel kişiliği önemliydi. Hem onun yanında yaptığı deney uygulamalarına "İşte bu benim dünyam!" dememiş miydi?

İlk olarak onun yanına gitti. Gene üstü başı tebeşir tozuydu. Gömleğinin ucuna gene düğümler atılmıştı. "Hı hı hı!" etti. "Siz söyle bir tez verebilirim!" dedi. Bir konu anlattı. Birden bire o kadar ilgisini çekti ki Onur'un. "Eğer anlattıklarımın tam olarak aydınlanmadıysanız, bu konuda diploma tezi yapan bir öğrencim vardı. Tezini kitaplıkta bulabilirsiniz. Önce onu bir okuyun, sonra gelin tekrar konuşalım!" Kitaplığa gitti. Tezi aldı. Hemen oradaki masaya oturup okumaya başladı. Beyindeki reorganizasyonla ilgili bir konuydu. Zedelenmelerden sonra kaybolan beyin fonksiyonlarının, hangi yöntemlerle yeniden kazanılabileceği, yeniden fonksiyonel duruma getirilebileceği konusunda bir araştırmaydı. Müthiş bir şeydi bu tez! Üç dört sayfasını ancak okumuştı. Kafasında şimşekler çaktı! Sanki o güne kadar aradığı konuyu, o güne kadar aradığı kendini bulmuştu: "İşte hayatımı buna vermek istiyorum!" diye haykırması geldi. "Yapabilecek miyim, yapamıyacak mıyım bilmiyorum. Ama tam istediğimi buldum!" Tüm üniversite ve okul yaşamında hiç bu kadar alevlenmemişti... Derhal Delius'un yanına gitti. Kararını bildirdi: "Tamam, tezimi bu konuda yapacağım!"

Stajların üzerinde bıraktığı hayal kırıklığını, tembelliği fırlatıp attı. Birdenbire çok okumaya başladı. Kendini İzmir Atatürk Lisesi'nde gibi hissetti! Saffet Bey'in öğrettiği yoğun çalış-

ma temposuna girdi. Çok ilgilendiği bir konuda seve seve çalışıyordu.

Diploma tezi olarak seçtiği beyindeki reorganizasyon konusu, dünyada yeni yeni araştırılmaya başlanmıştı. Literatürde şaşırtıcı bulgular birikiyordu. Bulguların anlattığı şuydu: beyinde tek taraflı bir lezyon meydana geldiğinde, yani beyin belli bir parçası zedelendiğinde sağ ya da sol yarıkürede belli bir fonksiyon farkı ortaya çıkıyordu. Simetrik bir şekilde, diğer beyin yarıküresinde yapay bir zedelenme yapıldığında, bu fonksiyon farkı ortadan kalkıyordu.

Bu gibi durumlar hem insanlarda, hem de hayvanlarla yapılan deneylerde defalarca görülmüştü. Bunun beyin sisteminin özel bir reorganizasyon sistemiyle ilgili olduğu tartışılıyordu. Nasıl meydana geldiği doğru dürüst bilinmiyordu.

Araştırmaya güvercin beyni üzerinde başladı. Çünkü güvercin beyni kısmen insan beynine benziyor; vücudun sağ tarafından gelen sinirler beyin sol yarıkresine, soldan gelenler sağ yarıkresine çaprazlama gidiyordu.

Güvercin beyni üzerinde deney serilerine başladı. nne çözmesi gereken sorunlar ıktı. Birçok teknik sorunun çözülmesi gerekiyordu. Yeni yöntemler bulup geliştirdi. Bunlar çok zamanını aldı. Bu deneylerin değişik yöntemleri vardı. İlk yöntem davranış bilimlerinden kaynaklanan bir deney serisiydi:

nce güvercinlerin gözlerini eğiterek geni ve dörtgeni ayırt etmelerini öğretti. Güvercinler bunu hem sağ, hem de sol gözüyle yapabilecek duruma geldi. Bu açamadan sonra güvercin beyinde, çok iyi kontrol edilmiş bir yerde, çok küçük bir lezyon yaptı. Bu lezyon bir milimetre kpden daha küçüktü. Beynin st kortikal mekanizmalarından alt mekanizmalara inen sinir liflerini zedeledi. Yani kortikal mekanizmaların kendilerine hiç dokunmadan sadece bu kontrol mekanizmasını kesti.

Bunlar çok hassas, çok ince, çok dikkat isteyen deneylerdi. Öyleki, 2,5 gram ağırlığındaki güvercin beyninin içinde, çok derinlerde olan, dıştan hiç görülmeyen bir yeri dakik bir şekilde ameliyat etmek gerekiyordu. Bunun hiç bilinmeyen, denenmemiş teknik sorunları vardı. Bunları özlemek için özel yöntemler, özel mekanizmalar geliştirdi.

Geliştirdiği yöntemlerle ameliyat ettiği güvercinleri daha sonra deneye tabii tuttu. Amacı şunu öğrenmekti: gerçekten beyin sağ ya da sol yarıkrelerini zaman meydana gelen fonksiyon farkı, iki tarafı kestiğinde meydana gelen fonksiyon farkından daha az kötü durumda mıdır?

Aynı zamanda bu iki tarafın, beyin sağ ve sol yarıkürelerinin birbirlerini inhibe ettikleri sinir liflerini de kesmenin yöntemini buldu. Çok zor ve uzun bir deney serisine girdi. nce deneyi tasarlıyor, sonra tasarladığı deneyi gerçekleştirecek yöntemleri buluyordu. Güvercin beynini ameliyat etmenin insan beynini ameliyat etmekten farklı ve zor tarafları vardı. İnsan beyni lokal anesteziyle ameliyat edilirken, güvercin beyni tam anesteziyle yapılabiliyordu.

Var olan gvecin beyni atlasının kısmen bazı ayrıntılarını genişletti. Koordinat sistemi denilen özel matematiksel, trigonometrik hesaplama yoluyla güvercin beyninin derinliğindeki görünmeyen yere dalıp; stereotatik yöntemle çok hassas ameliyat yapabilme yöntemini geliştirdi. Böylesine zor bir konuda diploma tezini hazırlayıp yazarken; Juan Delius'un beyindeki elektrofizyolojik yöntemleri ve beyindeki elektrik akımlarını lme yöntemlerini öğreten semineri başladı.

Bilinen iki görme sistemi vardı. O zaman üçüncü bir görme sisteminin olup olmadığı tartışılıyordu. Juan Delius'un kendi bulgularına göre, beyin o bölgesinde üçüncü bir görme sistemi olması gerekiyordu. Bunu bulmak için elektrofizyolojik yn-

temlerle araştırma yapmak istiyordu. Bu araştırmayı bir seminer şeklinde yapacaktı. Seminere sadece üç öğrenci katıldı. Biri Onur, diğer ikisi de biyoloji bölümünden gelen iki öğrenciydi. Onur bu semineri, yani üçüncü görme sistemini araştırmayı çok sevdi. Diploma tezi çalışmasıyla birlikte yürütüyordu. Fakat araştırma bitmeden sömestr bitiverdi. Juan Delius'a rica etti: "Ben araştırmalara devam etmek istiyorum. Mümkün mü?" Cevabını aldı:

"Tabii devam edebilirsin."

Diploma tezini yazıp verdi. Çok başarılı bir tez çalışması oldu. "Pekiye" dereceyle onurlandırıldı emekleri. Elektrofizyoloji deneylerine gönüllü olarak devam ediyordu. Bir süre sonra kendisine "Studentenhilfskraft" (yardımcı araştırmacı) statüsünde iş verildi. Aldığı ücret geçimine yardımcı oldu. Kendini bilim araştırmalarına tam kaptırmıştı. Başka bir şey düşünmüyordu. Doktora yapmak istiyor, ama düşüncesini Delius'a söyleyemiyordu.

1980 yılında Bochum Üniversitesi'nin 15 değişik bölümünün katıldığı, 114 numaralı "Biologische Nachrichtenverarbeitung" adıyla tanınan büyük bir araştırma yürütülüyordu. "Sonderforschungsbereich" kapsamındaki bu araştırmaya, Alman Araştırma Fonu yüz milyon mark dolayında para döktü.

Sonderforschungsbereich'lar süreli araştırmalardır. Görev alan her bölümün yaptığı çalışmalar bilirkişiler tarafından her üç yılda bir denetlenir. Başarısız görülen bölüm araştırmadan çıkarılır. Verilen para kesilir. Yeni araştırma gruplarına görev ve para verilir.

Juan Delius uzun zamandır bu büyük araştırmaya girmek istiyordu. Başvurusunu yapmıştı. Onur'un tam diploma tezini bitirdiği, gönüllü bilim çalışmasını yürüttüğü günlerde Delius'un isteği kabul edilmiş ve kendisine dört doktora öğrencisine ye-

tecek kadar para verilmişti. Onur, laboratuvarında deney yaparken yanına gelip sordu:

– Okulu bitirdikten sonra ne yapmak istiyorsun? Ne gibi planların var?

– Bilmiyorum. Beyin araştırmalarına çok ilgi duyuyorum; ama sanki psikoloji bölümünde iyi öğrenemedim. Belki tıpa devam etmek isterim. Tam bilmiyorum...

– Doktora yapmak ister misin benimle? İmkânım var...

– Tabii çok isterim!

– Tamam o zaman, hemen başla!

Onur, bunu her yönden hak etmişti. Yaşamının yıldızının parladığı bir gündü.

1 ekim 1980 günü yarım asistan maaşıyla doktora tezine başladı. Bu ekim ayı, büyük sevinç ve mutluluk ayı oldu. Bochum Üniversitesi'ni bitirdi. Diplomasını aldı. Monikayla birlikte bir apartman dairesine taşındı. Sahavet Hanım ve Hulusi Bey için bundan daha iyi bir bayram olabilir miydi?

Beyin evreninde ilk adımlar

Doktora tezi

Lateralizasyon ve görme sistemiyle uğraşırken beynin henüz hiç bilinmeyen derinliklerine daldı. Birçok olgunun varlığı biliniyor; ama nedeni, nasıl oluştuğu, çalışma sistemi, bağlantıları, yapısı gibi büyük sorular yanıtsızdı.

İnsan beyninin sağ ve sol yarıküreleri arasında farklar olduğu biliniyordu. Ama bu farkın oluşumu, öyle değil de böyle oluşmasına neden olan mekanizmalar, bağlantılar ve daha birçok soru cevapsızdı. Beyin denilen evren izlenmiş, gözlemlenmiş, etkileri araştırılmıştı. Ama bütün bunlar daha ilk adımlardı. 1970 - 1980 arasında çok hızlı bir bilimsel ilerlemeyle, beyin evreninin içine girilmişti. Bu evrene girenlerden biri de Onur'du.

En çok dikkatini çeken sağ ve sol beyin yarıküreleri arasındaki farktı. Dıştan bakıldığında bu iki yarıküre arasında renk, biçim bakımından hiçbir fark yoktu. Öyleyse fonksiyonlarda var olan farklar nereden geliyordu? Bu soruyu, bu çok bilinmeyenli süreci araştırmak, açıklamak istiyordu.

Bu sorunun bilimsel adı "Lateralizasyon"du. Doktora tezi olarak bunu aldı. Önce lateralizasyon konusundaki dünya lite-

ratürünü okudu. Didik didik etti. Araştıracığı konunun bilinen ve bilinmeyen yönlerini kafasında netleştirdi.

Lateralizasyon konusunun tarihî gelişimini baştan sona inceledi. Bilgilenme sürecinin nerelerde, hangi zorluklarla karşılaştığını kafasında aydınlattı.

İnsan beynindeki lateralizasyon, sağ ve sol beyin yarıküreleri arasındaki fonksiyonel fark, ilk olarak 1835'te Mark Daks adında bir Fransız hekimin dikkatini çekmiş. Bu konuda bir yazı yazmış, ya da bir kogrede bir konuşma yapmış. Gözlemlediğine göre, beyin zedelenmeleri sonunda, konuşma kabiliyetlerini kaybeden bütün hastaların sağ tarafında felç durumu varmış. Hiç sol tarafı felç olup da, konuşma kabiliyetini kaybeden hasta görmemiş. Bu gözleminden şöyle bir sonuç çıkarmış:

“Çaprazlama sistemine göre, vücudun sağ tarafı felçli olursa beyin sol yarıküresinde bir zedeleme vardır. Beynin sol yarıküresinde bir zedelenme olduğunda insan konuşma kabiliyetini kaybediyorsa, beyin sol yarıküresinde konuşma kabiliyetinin herhangi bir hücresel çekirdeği bulunuyor demektir.”

Bunu bir kongrede anlatmış. Ama zamanla belgeler kaybolmuş. Mark Daks'ın bulgusu unutulmuş.

Ardından 1860'ta Paul Broca adlı çok meşhur bir doktor, yaptığı çok titiz çalışmalarla, gerçekten, insan beyninin sol tarafında konuşma kabiliyetinin merkezi olduğunu gösterebilmiş. Bulgusunu açıklamış.

Mark Daks'ın oğlu Henry Daks, “Sen babamın verilerini çaldın!” diye Paul Broca'yı suçlamış. Ama ispatlayamamış. Yani 1835'ten, 1860'lara kadar lateralizasyon konusuna girişte böyle bir tarihî kavga olmuş.

150 yıllık bir süre içinde lateralizasyon konusunda geniş gözlemler, çok çeşitli araştırmalar yapılmış. 1980'lere gelindiğinde artık şunlar biliniyordu:

İnsan beyninin birçok fonksiyonlarının asimetrisi vardır. Örneğin beyin sol yarıküresinde konuşmanın motorik planlama mekanizması, soyut kelimelerin sözlüğü; bazı dilbilgisi öğelerinin yapısı vardır. Sağ yarıkürenin de konuşmaya bir etkisi vardır.

Örneğin, prozodi denilen konuşmanın melodisinin merkezi, beyin sağ yarıküresindedir. Zedelenme sonucu sağ yarıküre bazı unsurlarını kaybedebilir. Örneğin beyninin sağ yarıküresi zedelenen bir kişi rahatlıkla herşeyi anlatabilir, konuşabilir; ama konuşmasının melodisi kaybolur.

Bazı başka durumlarda, bir kişi her şeyi duyar, bir insanın konuştuğunu bilir ama konuşmanın anlamını çıkaramaz. Böyle bir kişi okuyabilir, okuduğunu anlayabilir. İşte bu tür olgular biliniyordu.

Lateralizasyon konusu klinik açıdan çok önemlidir. Lateralizasyonu anlamadan insan beyninin birçok fonksiyonunu anlayamayız. Bu kadar önemli bir konuda 1980'lerde fazla bilgi yoktu. İnsan beyni ne zaman asimetric bir fonksiyona erişmiştir? Bu asimetric fonksiyon nasıl teşekkül etmiştir? Beynin ve asimetrinin iç organizasyonu; çalışma sistemleri nasıldır? Nasıl oluşur? Böylesine önemli sorular yanıtlanamıyordu.

Bu soruları açıklayabilmek için, üzerinde deneylerin yapılacağı bir modele ihtiyaç vardı. Bilim adamları çok uzun bir zaman, sadece insan beyninin asimetric özelliğe sahip olduğunu düşünüyordu.

Onur, deneylerini yürütebileceği, prensipleri anlayabileceği bir model aradı. Bu olmadan adım atamazdı. Ne yapmalı? Nereden başlamalıydı?

Bu sorulara cevap bulmak kolay olmadı. Uzun, yorucu araştırmalara girdi.

Doktora çalışmasının başlangıcında bu sorularla uğraşırken 109

aynı zamanda güvercinlerde görme sistemini ve bilinen iki sistemden başka olması gereken üçüncü bir sistemin varlığını araştırıyordu. Bu araştırmalarını ilerletince anatomiye ilgi duymaya başladı. 1980-1981 yıllarında çok yeni sistemler, metotlar ortaya çıkmaya başladı. Bu yeni buluşları İngilizce literatürden dikkatle takip ediyordu. Bu yeni metotlar beynin konnektivitesini, yani beyin yapısını araştırmak için yeni ufuklar açtı. Her yeni buluş, her açılan ufuk yeni soruları, yeni bilinmezlikleri getiriyordu aynı zamanda.

Karşısına şu sorun çıktı: beyinde görme sistemi, duyma sistemi, konuşma sistemi gibi değişik sistemler vardır ve bunlar birbiriyle bağlantılıdır. Bu bağlantıların çok özel mekanizmaları ve sistematiği gözleniyor. Öyleyse beyinde neyin neyle bağlantılı olduğunu nasıl bileceğiz? Bunu bilmenin yöntemi, araçları nedir?

Tekrar literatüre döndü, bu sorunun gelişimini araştırdı. 1890'ların, 1900'lerin anatomistlerinin bir buluşu vardı. Bu metot, ta 1970'lerin ortalarına kadar bu konudaki tek metot olarak kullanılmıştı. Bu buluş şuydu:

“Beynin belli bir yerinde zedelenme meydana gelirse; beyin o parçasından başlayıp başka bir yere giden sinir lifleri yavaş yavaş bozulur, dejenere olur.”

Bu buluştan şu araştırma metodunu çıkardılar: örneğin bir kaza sonucu gözünü kaybeden ve kısa bir zaman sonra hastahane ölen bir kişinin kör olan gözünden, beynin içlerine giden görme liflerini özel boyama yöntemiyle izlediler. İnsan gözünün retinasından gelen duyumun, beynin hangi nükleusuna gittiğini gösterebildiler.

Bu metotla epeyce ilerleme sağlandı. Ama çok zorlukları olan bu metodun, hassaslığı fazla değildi. 1970'lerin ortasından itibaren bu konuda yepyeni metotlar ortaya çıkmaya başlamış-

tı. Onur, bu metotlara derin ilgi duydu. Öğrenmek istedi. Ama Bochum Üniversitesi'nde henüz kimse bu metotları bilemiyor-du. Ne yapabiliirdi? Nereden başlamalıydı?

Gizli yapılan başarılı bir deney

Bir yandan doktora çalışmasına devam ediyor, bir yandan da güvercinlerde üçüncü görme sistemi deneylerini sistematik olarak sürdürüyordu.

Karşısına çıkan beynin konnektivitesi sorununu anlamadan ilerleyemezdi. Eski anatomistlerin buluşu ve yöntemi de yetersizdi. Araştırırken karşısına İtalyan doktor Camillo Golgi'nin şans eseri bulduğu ve “Golgi Metodu” diye tanınan bir metot çıktı. Golgi Metodu şöyleydi:

Tek bir nörona, tek bir sinir hücresine bakıldığında, bu nöronun tek bir hücre biçiminde değil, çok karmaşık, birbirine girmiş durumda olduğu görülür. Nöronun dantritleri birbirine girmiştir. Bu karma karışıklık, beyindeki sistemleri anlamayı ve boyama yoluyla doğru çözümlere gitmeyi engeller.

Golgi, bu engeli aşan kendi metodunu keşfetti: beyinden, bir kesit alındığında hücrelerin belki yüzde 1'i bütün uzantılarıyla kapkara, yüzde 99'u cam gibi şeffaf oluyordu. Bunu keşfedince deneylerle bulgusunu ispatladı. Milimetrenin onda biri kadar bir beyin kesitine mikroskopla bakıldığında şurda burda kapkara olmuş sinir hücreleri bütün uzantılarıyla görülebiliyor ve böylece nöronların şekli, fonksiyonları hakkında birçok şey anlaşılabilirdi. Çünkü değişik şekiller, değişik fonksiyonla bağlantılıydı.

Bu metot, Onur'un araştırdığı beynin konnektivitesi sorusuna ışık tutabilirdi. Ayrıca estetik açıdan da bu metodu çok be-

ğendi. Deney için çeşitli araçlar, kimyasal maddeler gerekiyordu. Kendi başına altından kalkabileceği bir iş değildi.

Doktora hocası olan Juan Delius'a düşüncesini açtı. Hiç böyle bir tepki beklemiyordu. Delius sinirlendi, öfkelenildi. "Hayır, sana müsaade etmiyorum!" dedi. "Davranış deneylerin var. Elektrofizyolojiyle uğraşıyorsun. Yeter artık! Ben İngiltere'deyken bir doktora öğrencim vardı. Her şeyi yapmak istiyordu. Sonunda hiçbir şey çıkaramadı. Bu yüzden seni frenleyeceğim. Sana yasak bu deney!"

Doktora hocası kesin konuştu. Deneyi yasakladı! Ne yapacaktı şimdi? İşin içinden nasıl çıkacaktı? Keyfi gene kaçtı. Birkaç gün laboratuvara girmek istemedi. Sabahları gene kalkamaz oldu yataktan! Halbuki güvercin deneyleri başlamıştı. Deney keyfe, şuna buna bakmaz. Anlık bir savsaklama, bir günlük bir gecikme tüm deneyi sonuçsuz bırakabilir. Laboratuvara gidiyor, elinde bir kargınlık, davranışlarında bir dalgınlık... "Ne yapacağım şimdi ben" diye düşünür düşünür bir hal oluyordu! Gizli yapılacak bir deney değildi. Sonra Delius'un yanında gizli iş yapılamazdı. Birden kafasında şimşek çaktı. Tıp Fakültesi'nde tanıdığı genç bir İspanyol anatomi profesörü vardı: Pedro Mestres... Yardımsever, arkadaş canlısı, alçakgönüllü bir Akdenizli. "Delius sen yasaklarsan yasakla! Gönül bu, ferman dinlemez! Hele ben Pedro'nun yanına bir gideyim. Derdimi açayım. Belki bir çare bulur!" dedi içinden. Akşam eve varınca telefon etti, randevu aldı.

Buluşma günü "Benim bir iki saatlik işim var" deyip ayrıldı laboratuvarından. Tıp Fakültesi blogu bulundukları blogun sırasında hemen üst taraflarındaydı. Kestirmeden gitmek mümkündü. Ama ne olur olmaz! Çaktırmadan gitmek gerekiyordu. Asansörle üç kat yukarı çıktı. Geniş koridoru geçti, ön kapıdan çıktı

Tıp Fakültesi'ne yöneldi. Ana giriş kapısından girip asansörle Pedro Mestres'in odasına çıktı. Çoktandır görüşmemişlerdi. Biraz hoşgelişten sonra, derdini açtı. "Ben Golgi Deneyi'ni öğrenmek ve yapmak istiyorum. Bana yardımcı olabilir misin? Anatomi bilgimi geliştirmek için derslerinize katılabilir miyim?" "Rica ederim" dedi Mestres "Ne demek! Sana yardım edebilirsem, sevinirim. Laboratuvarımı kullanabilirsin." Gökte ararken yerde buluvermişti! Çalışma gün ve saatlerini kararlaştırdılar.

Onur artık uygun bahanelerle Delius'un yanından ayrılıyor, tıkr tıkr gizlice Mestres'in laboratuvarına gidiyordu. Mestres'den Golgi deneyini öğrendi. Gerekli kimyasal madde ve araç gereç için Mestres'in olanaklarından yararlandı. Gene çok yoğun çalışıyordu. Üç dört ay geçince, Delius sanki bu gizli işi sezer gibi oldu. Ama birbirlerine bildiklerini açmıyorlardı. Bu oyun bir süre daha böyle sürdü.

Onur, Golgi Deneyi'ni yapmaya, deney serilerini uygulamaya başladı. İlk yaptığı Golgi serisi çok güzel oldu. Bilimde sık sık olur böyle işler. İlk yaptığınız deney tam olur. Ondan sonra yıllarca bocalarsınız deneyi tekrarlamak için. Bir türlü yapamazsınız bir daha... Onur'unki de böyle oldu. Kesitler pırl pırlı. Golgi'yi başarmıştı. Bu Golgi deneyi hayatında yaptığı ilk deney serilerinden birisidir hâlâ! Sonuçlarına zaman zaman bakmaktan tatlı bir zevk alır. Golgi serisinin sonuçlarına Pedro Mestres de şaşırdı. Başlangıçta "Bu deneyi başaramaz" gibi bir düşünce geçmişti aklından. Ama Onur'un heyecanını, merakını görünce ses çıkarmamış "Haydi bakalım!" demişti sadece. Şimdi sonuçlar gözünün önündeydi. "Ama sen bunu becerdin!" sözleri çıktı ağzından. İçinden "Bravo! Beni yanılttın. Başlangıçta yapacağına aklım kesmiyordu!" diye tekrarladı, kesitlerdeki harika güzelliği gördükçe.

Anatomi çalışmaları ve Golgi Deneyleri bir yıl kadar sürdü. 113

İlk başardığı deney serisinden sonra kesitleri kendi laboratuvarına getirip; küçücük, tek gözle bakılan mikroskoplarında bakmaya başladı. Ama gene de Delius'tan gizliyordu.

Bir gün gene ortadan kaybolmuş, Mestres'in laboratuvarına kadar uzanıvermişti. Dönüşünden kısa bir süre sonra Delius yanına geldi. Oyun bitti dercesine bıyık altından gülümseyerek: "Haydi göster bakalım, orada yaptıklarını!" dedi. Onur kesitlerini gururla çıkarıp verdi. "Hı, hı, hı!" sesleri çıkararak baktı, baktı! "Aaaa Onur! Başarmışsın! Çok iyi, çok! Artık sana bir mikroskop alalım!"

Juan Delius'un kürsüsü küçük ve yoksul bir kürsüydü. Araştırma parası yoktu. Laboratuvarda biyoloji bölümünün beğenmeyip hediye ettiği bir öğrenci mikroskopu vardı. Zorda kaldıklarında diğer bölümlerin laboratuvarına gidiyorlardı. Kürsünün yıllık ödeneği sadece 8 000 marktı. Bu para ancak güvercinlerin yemine, fotokopilere, telefon parasına yetiyordu. Araştırma Fonu'ndan gelen parayla bir mikroskop alabilecek duruma geldiler. Delius bu mikroskopu, Golgi başarısının bir ödülü olarak, ince bir anlayışla Onur'a verdi. Mülkiyetinin kürsüye ait olması hiç önemli değildi. Akşam eve vardığında çalışma odasında duran mikroskopunu masasına getirdi. Yıllarca önce, çocukluk günlerinde yaptığı yaprak kesitini merceğin altına koydu. Bir kez daha baktı. "Hiç seni unutmuyum ben! Sen benim ilk göz ağrısın!" Okşadı, silip yerine koydu yeniden.

Hayat bu, sevinci de var, acısı da!

Doktoraya başlayalı iki yıl oldu. Onur harikalar yaratıyordu. Elektrofizyoloji, nöroanatomi, lateralizasyon denemeleri derinleşerek ilerliyordu. Beyin yollarında kendi başına yürüyordu.

Golgi Deneyi'ni başarmıştı. Yenilerine başladı. Araştırma alanının literatürünü dikkatle izliyor, dünyanın bir ucunda beyin evreninde bir gül açsa görüp koklamak istiyordu. Bir yaprak sallansa nedenini bilmek istiyordu.

Ama tüm bu işleri zorlanmadan, kendini parçalamadan, duygusal özelemlerini, istemlerini bastırmadan yapıyordu. "Ya o, ya bu!" deyip birini öldürürken diğerini öldürmüyordu. Bilimsel işlerini ve özel yaşamını "hem o, hem bu!" anlayışıyla birlikte yaratıp, birlikte kuruyordu.

Monika ile iki yıldır aynı evde, birlikte yaşıyorlardı. Monika da üniversitede doktora yapıyordu. Onur ve Monika, birbirlerinin yüreğine yıldız olup çarpalı dört yılı oldu. Aynı heyecanla merhaba diyorlardı akşamları kapıdan girerken. Yaz tatillerini Burhaniye Ören'de kiraladıkları yazlıkta geçiriyorlardı. Ege'nin güneşi, denizi, kumu en iyi ilaçtı Onur için. Doğa aldığı sağlığını geri veriyordu. Güneşiyle, deniziyle, kumuyla.

Onur "Okul bitmeden evlenmem!" demişti. Okul bitti. Doktora bitecek nerdeyse. "Ne zamansız ötmeli, ne de zamanı geçirmeli!" diyor Derviş Bey kızına. Sahavet Hanım, Onur'a söylüyor hiç zorlamasız, dikkatle, saygıyla. Bebeğine "Acıkmışsındır, sütünü iç!" dercesine.

Hulusi Bey, ayrılıkları, hastalıkları zor taşıyabilmişti. Ağır geldi başından beri yaşam. Zorlandıkça sağlığından veriyordu sanki. Önce şeker hastalığı bela oldu başına. Sonra kalbi isyan etti. Sonra içindeki dünya döndürüyordu başını.

Sahavet Hanım hem eş, hem şefkatli bir ana, hem de can yoldaşydı. Çocuklarına, Hulusi Bey'e, tüm aileye, İzmir'dekilere bile kol kanat geriyordu. Hatta bazen kuvvet şurubu, iştah hapıyla geçen çocukluğunu anımsayıp bu kadar enerjinin, bu kadar manevî gücün nereden geldiğine kendisi de şaşıyordu.

Bad Pyrmont'ta, Hulusi Bey'in çalıştığı kliniğin lojmanında

kahyorlardı. Komşuları başhekimdi. Hanımı Doğu Prusyalıydı. Dost canlısı, halden yoldan bilen, yüce gönüllü biriydi. Sahavet Hanımlarla kaynaştılar birbirlerine. Önce Sahavet Hanım'ı, sonra Hulusi Bey'i Doğu Prusyalı Kadınlar Grubu'na götürdü. Tanıttı çevresine. Grubun içinde İzmirli iki Türk...

Bir gün Doğu Prusyalı kadınlarla akşam kahvesi içiyorlardı. Sahavet Hanım'ın bir anne olarak oğlu için yaptığı özveriyi; hastalığı yenmek için gösterdiği direnci iyice öğrenmişlerdi. Laftan laf çıktı, hanımlardan biri sordu: "Nasıl dayandın böyle?" Hiç tereddütsüz verdi yanıtını: "Dünyada herşey tam değil ki! Niye başka anaların başına gelen benim başıma gelmesin? Benim diğer insanlardan ne ayrıcalığım var? O benim evladım!"

Bir an sessizlik oldu. Sonra "Çok güzel söylediniz" dediler. "Hayatta yalnızlık zor. Ama bu hastalıkta yalnız değilsiniz. Çok kurban var. Onların acılarıyla kendi acınızı dayanılır hale getiriyorsunuz!" Tek tek sarılıp kutladılar bu örnek ana yüreğini... Kadınlar Grubu haftada iki gün buluşuyor, yılda üç kez eğlence düzenliyor, dans partileri veriyordu. Erntedankfest dedikleri hasat şenliklerinde, rontlarda özel giysiler dikilip giyiliyordu. Sahavet Hanım, kız enstitüsü mezunuydu. Hem anasından, hem okuldan öğrenmişti terziliği. Burada çok işine yaradı. Doğu Prusyalı Kadınlar Grubu'nun terzisi oldu. Bad Pyrmont'daki yerel gazeteler övgüyle söz etti bu iki Türk'ten.

Arkadaşları, "Bak biz oynuyoruz. Türk olarak sizin de halk oyununuz, folklorunuz yok mu?" dediler.

– Olmaz mı? Hem de pek çok!

– Bir de siz oynayın da görelim bakalım!

"Pilavdan dönenin kaşığı kırılısın!" dedi kendine. "Sahavet, sen İzmirli kızım! Göster kendini, kalma lafın altında!" 1980 sonbaharında babasının sağlığıyla yakından ilgilenmek için İzmir'e gitti. İki ay kadar kaldı. Hep evde oturulup durulmaz ya!

Bir folklor öğretmeni buldu. "Bana bir kaç zeybek oyunu öğrettin lütfen!" dedi.

Önce Harmandalı'yı öğrendi. Ardından Aydın zeybeğini, Tavvas kırmasını. "Durun bakalım Doğu Prusyalılar!" diyordu oynarken, "Folklor nasıl olmuştur göstereceğim size!"

Gitti Kemeraltı'ndan hem kendine, hem de Hulusi Bey'e zeybek kıyafeti aldı. Başlığı, Buldan dokuması kuşağı, cepkeni, fes, puşusu, şalvarı, alınlığı, ipek yazması... Zeybek oyunlarının müzik kaseti... Her şey tam tekmil... Almanya'ya döndükten sonra akşamları Hulusi Bey'e Harmandalı'yı öğretti.

Yeni yıla 1,5 saat kala gösteri sıraları geldi. Hulusi Bey hanımın elinden sevgiyle, gururla tutuyordu. Merdivenden gülererek sahneye çıktılar. "Haydi bakalım Hulusi," diyordu "Bir dök-türün de dünya Harmandalı görsün!"

Kaset dönmeye başladı: "Harmandalı efem geliyor!" Kendiliğinden sustu insanlar. Sahne ışıkları mavili, kırmızılı, beyazlı saten kıyafetlerden yansıyor, bakanların gözünü ahyordu. Öne Sahavet Hanım geçti. Sahne harman yeri gibi gepgeniş. Kolsuz adımladılar sahneyi. Çöküp ellerini kuruladılar yerde. Parmaklar iyi çatlamalı. Sonra doğruldular. Haydi efeler! Kollu... Hulusi Bey bir an bir yerlere gidip geldi. Ağlamaklı bir yel esti. Tuttu kendini... Çök.. kalk...adım.. dönüverin efeler...adım..la...vur dizleri yere, inlesin efem...kalk...adım..la...

Ülen nerenin efesiymiş bunlar? Uyan be Çakıcı Memet Efe uyan! Uçup geliver Ödemiş'teki toprağından da gör şu kızanlarının oynayışını... Kim demiş Çakıcı Memet ölmüş diye? Çakıcı Memet, müziğin içinde, parmakların çatlayışında, hızla akan kanın coşkusunda, cepkenlerin asma ve defne yapraklı yeşil işlemesindeydi... Çakıcı Memetler, kızanları, efeler ölür mü hiç?

Bir alkış, bir alkış... Bir daha, bir daha... Elleri yetmedi, hem elleri, hem ayaklarıyla tempo tuttular... Bir daha, bir daha! Çı-

kıp bir daha oynadılar... Sahne dolu muydu? Efeler gelip oyuna mı durmuştu? Sahavet Hanım Hulusi Bey'i; Hulusi Bey Sahavet Hanımı bir ara gökte uçarken gördü. Ayakları yere değince saygıyla selamladılar salondakileri. Sonra alkış sesleri arasında sahneden indiler.

Yeni yıla coşkuyla girdiler. 1980 kasımında, Nur ilk çocuğunu dünyaya getirdi. Adını Alexander koydular. Aradan iki yıl geçti geçmedi, 30 mart 1982'de, Nur'un ikinci oğlu André doğdu. Hulusi Bey ile Sahavet Hanım, torun sahibi olmanın sevinçini, mutluluğunu yaşıyorlardı.

1982'de Onur'un düğün hazırlıkları başladı. Sade bir düğün olsun istendi... Bochum'da yer tutuldu... Davetiyeler basılıp dağıtıldı... Bad Pyrmont'tan tanıdıklar; Hamburg'dan Erdem Erşay ve çocukları geldi. Bay ve Bayan Schubertler davetliydi. Ama yaşlılık nedeniyle gelemediler. Kutlama telgrafı gönderdiler. Strasburg'da yaşayan Nur ve Fransız eşi Alain bir hafta önceden gelmişlerdi.

Monika'nın ailesi, akrabaları; Onur ve Monika'nın okul arkadaşları salonu doldurdu. Günlerden 5 kasım 1982. Yazdan kalma bir güz günüydü. Hulusi Bey kalbiyle konuştu: "Bu akşam yüzümü kara çıkarma! En mutlu günümüzü zehir etme!" Kalbi sözünü dinledi. Şekeri de sorun çıkarmadı.

Çok güzel bir düğün oldu. Onur ve Monika mutluluğun böylesini de yaşadı. Onur'un çakır gözleri deniz deniz dalgalandı durdu. Sahavet Hanım ve Hulusi Bey eve döndüklerinde "Çok şükür bu günleri de gördük!" diye diye kutladılar birbirlerini. Hulusi Bey bir kez daha kalbine teşekkür etti...

Çok mutlu zamanları olmuştu. Ama Onur'un düğünü, Gündürkün ailesinin en duygusal, en mutlu günü oldu. Hulusi Bey, düğün mutluluğu içinde torunu Alexander ve eşiyle birlikte, Güney Almanya'daki Speyer'e dinlenmeye gitti. Sonra Sahavet

Hanım ile torununu Speyer'de bırakıp, Bad Kreusingen'e kalp kontrolüne gitti. Test sonuçlarına göre kalbi iyiydi. Yorgunluk dışında şikâyeti yoktu. Kontrol sonrası Speyere döndü.

Hulusi Bey tatili zehir etmemek için dişini sıkırsa da, sezdirmek istemese de kalbinin zorlandığı Sahavet Hanım'ın gözünden kaçmadı. "Hemen dönelim!" dedi. Yolda zor dayanıyordu.

Yılbaşında tüm aile Bad Pyrmont'ta toplandı. Onur, Monika, Nur, Alain, Alexander ve André... yeni yılı neşe içinde, umut dolu karşıladılar. Gelenler geri döndü. Hulusi Bey'le Sahavet Hanım gene başbaşa kaldı.

Evde hastalıktan söz edilmiyordu. Hulusi Bey bitkindi. Hep uykusu vardı. Ama işini aksatmıyordu. 11 ocak 1983 günü öğle yemeğini eşiyle birlikte evinde yedi. Biraz iştahsızdı. Neşeli görünmeye çalışıyordu. Evden ayrılırken Sahavet Hanım'ı sevgiyle öptü. "Ben ilk hastama randevuyu bir saat erken verdim. Akşama erken dönerim. Birlikte Hameln'e kahve içmeye gideriz" dedi.

Hastahane'ye gitti. İlk randevu verdiği bir Türk hasta kapıyı çaldığında "Giriniz!" diyebilirdi. Hasta içeri girdiğinde Hulusi Bey perperişan yatıyordu. Hasta hemen geri dönüp doktorlara haber verdi. Tekrar hızla Hulusi Bey'in yanına döndü. Gözlerine baktı. Ölmek üzereydi! Duasını tamamlamak üzereyken doktorlar, hemşireler odaya doluştu. Yapay solunuma, kalp masajına başladılar. Zaman dakika dakika hızla akıyordu. Derhal kalp hastanesine götürdüler.

Sahavet Hanım Hameln'e gitmeye hazırlanıyordu. Acı haber tez yetiştirdi! Kalp hastanesine vardığında, Hulusi Bey bir sürü aletin yardımıyla, yaşama tutunmaya çalışıyordu. Tıbbın tüm olanaklarıyla on gün daha yaşatılabilirdi. 21 ocak 1983 günü son nefesini verdi! Henüz 62 yaşındaydı şu ölümlü kalımlı dünyaya "Elveda!" dediğinde...

Söz uçar, yazı kalırmış...

Mektuplar, şiirler, günlükler, anı defterleri, tebrik kartları, hatta hatta bir takvim sayfasının kenarına yazılıvermiş dört dize... Her biri anılarla yüklü fotoğraflar... Sonsuz ayrılığın ertesinde bir bir elden geçti.

Sahavet Hanım, Hulusi Bey'in her anısını sakladı. İyi adamdı Hulusi Bey! Hangi gülün dikenini yoktu ki! Sildi defterinden bir zamanların dikenlerini... Yüreği ayrılığa biraz alıştıktan sonra, bir ömür boyu yazılmış mektupları, kartları, şiirleri topladı, düzenledi, okudu. Yalnızca eşiyle kendisine ait olan; çok özel, kimsenin okumaması, bilmemesi gereken mektupları, kartları yaktı. Sönünceye kadar gözlerini ayırmadan alevlere baktı... Ne günlerdi o günler! Özlem ve yalnızlık, yaşamın tekrarsız güzellikleri değil mi? Çok duygulu, çok ince bir insandı Hulusi Bey... Bazen insan, bir insanı, o ölünce daha iyi anlıyor. Zaman sevgileri ayıklıyor dikeninden. Anılarda sevgi çiçeği yaşıyor yalnızca... Hele sevgiler, sevinçler, güzellikler yazıya geçmişse, geçen zaman onları daha da dokunaklı duruma getiriyor... Doğum günü ve anneler günü kartlarını Sahavet Hanım, kulağında çınlayan Hulusi Bey'in sesiyle okudu bir bir...

*"Bir devre geldi yaşamda,
Başaklar tümüyle sarardı...
Güneş çekildi akşamdan,
Geceler her yeri sardı!*

*Fakat sen yine aydınlıksın,
Yıllar önceki gibi ılıksın,
Vazgeçilmez bir varlıksın;
Seninle her mevsim bahardı!*

*Otuz yılı aşan zaman,
Yapmadı bizi perişan,
Kâh gülüşen, kâh ağlaşan,
Ölümsüz hatıralardı!"*

16.10.1976

Hulusi Bey, sabah işe giderken eşini uyandırmaya kıyamamış; bu doğum günü kartını onun başucuna koymuştu:

"Bu sabah, şimdiye kadar olduğu gibi ve bundan sonra olacağı gibi, çiçeklerin en renklisi ve kadınların en güzeli, arıların en çalışkanı; annelerin en müşfifi; bezik oyuncularının en sabırlısı ve çevrenin en akıllısı olarak uyanacağından eminim.

Günaydın demek ve sonraki günlerin istediğin gibi geçmesini dilemek arzumdu. Sevgilerimle..."

Sonra 1980, 1981 yılı doğum günü kartları. Ve son yılın iki kartı. Birisi anneler gününde, diğeri doğum gününde yazılmış. Elveda sözleri sanki:

*"Sahavetim,
Yalnız anne kalsaydın bile elin her zaman öpülmeye değerdi. Halbuki sen şimdi anneannesin de... Sana ve bizlere ne mutlu ki, bu günleri seninle beraber tadıyoruz.*

Bütün teselli ve ümidimiz bu mutluluğun elimizden hemen kayıp gitmemesidir.

Sağlık, iyi günler diler ve sevgiyle kucaklarım. 9.5.1982, Pazar"

Son doğum günü duygularını bir şiirle dile getirmişti:

"Sahavetim,
En güzel günler senin
Ve en güzel çiçekler,
Sen hepsini hak ettin
Herkes yolunu bekler..."

Yeni doğum gününde
Herşey armağan olsun
Bayram ve düğünde
Çevren mutluluk dolsun.

Yanında olmak senin
İşte bu benim mutluluğum
Baksın güzel gözlerin
Ben ne kadar mesudum.

Sonsuz sevgi ve dileklerle, Kocan Hulusi,
Bad Pyrmon'tan 16.10.1982"

Sahavet Hanım, kırmızı siyah kaplı, Çin malı, çizgili, küçük defterin içindeki şiirleri okudu. Birinci sayfadaki "Umut" başlıklı şiir şöyle başlıyordu:

"Bir dünya umuyoruz, bizim için,
Bahçesinde sırf bize açılmış güller...
Sormadan neden ve niçin?
Papatyalar gibi yayılsın gönüllere!..."

Defterde Onur'a hitaben yazılmış bir de günlük vardı. Kalp ameliyatından 25 gün sonra, Bad Kreuzingen'de, 2.3.1980 günü yazılmıştı:

"Çocuk soruyordu babasına:

'Ne dersin, bir gün bir mucize olabilir mi Baba?'

Baba içinin akan pınarlarına belli etmemeye, ama boşuna da bir teselli vermemeye çalışarak oğlunu yanıtladı: 'Mucizeyi Tanrı vermeyecek. Onu sen kendin yaratacaksın oğlum. Gerektiğinde tekerlekli sandalyeyle onun önüne dimdik gidecek ve 'Allahım' diyeceksin, 'bana verdiklerin için sana binlerce teşekkür. Bacaklarımı kullanmama artık gerek kalmadı'

Tanrı sana seven gözlerle bakıp; aynı gözlerle seni okşayacak ve fakat kızmış gibi,

'Sen, çocuk! Benim kanunlarımı alt üst ettin!' diyecek.
Ve ben oğlum, deliler gibi sevineceğim!"

Oğlunun Tanrı'nın kanunlarını altüst edişinin çok azını görebildi! "Deliler gibi sevindi!"

Onur'un ilk buluşu

Doktora çalışması ilerliyor, davranış fizyolojisi, elektrofizyoloji konusundaki deneyleri devam ediyordu. Anatomiye de katmıştı işe. Nöroanatomi deneylerini paralel yürütüyordu. Güvercinlerle yürüttüğü lateralizasyon ve beynin konnektivitesi, beynin iç bağlantılarıyla ilgili deneyleri derinleşiyordu. Karşısına bir sorun çıktı. Elde ettiği veriler düşündüğü varsayımı doğrulamıyordu!

Güvercinlerin sağ ve sol beyin yarıkürelerinin birbirleriyle inhibe bir şekilde interaksiyon gösterdiklerini araştırıyordu. Bu olayı doğru dürüst gösterebilmek için güvercinleri teste tabi tutuyordu. Bazen güvercinlerin sağ gözüyle yani beynin sol yarıkü-

resiyle bazen sol gözle yani beynin sağ yarıküresiyle değişik öğrenme deneyleri yapıyor; hayvanlara, dörtgenle üçgeni ayırmayı öğretiyordu. Aslında beklediği sağ ve sol gözle; sağ ve sol beyin yarıküresiyle elde ettiği verilerin eşit değerde olduğunu göstermekti. Fakat tam tersine sonuçlar veriyordu güvercinler!

Kontrol grubundaki güvercinler de doğru dürüst veriler vermiyordu. Kontrol grubundan sağ ve sol gözle yaptıklarının eşit derecede olmasını bekliyordu. O bile yoktu! Tersine sistematik bir şekilde farklılık vardı. Güvercinler daima sağ gözle, yani beynin sol yarıküresiyle daha iyi öğreniyorlardı. Bütün deney alt üst oldu. Başlangıçta ne planladıysa, hiçbiri olmuyor; ters sonuçlara varıyordu. Sinirleniyor, öfkeleniyor, bütün deney verilerini kontrol ediyor birşey anlayamıyordu. “Ayy ne kadar kötü bir şansım var benim!” diyerek bilimsel işi şansa, kadere bağlıyor, hayvanlara kızıyordu. Ama kızsada, öfkelenirse de sonuçlar acayip olmaya devam ediyordu.

Bu deneyle birlikte yürüttüğü deney de çıkmaza girdi. Sonuçlar orada da beklediği gibi değildi. Bu deneyde, güvercinlerin sağ ve sol beyin yarıkürelerinde çok küçük, toplu iğne başından bile küçük lezyonlar yaparak sinir sistemini kesiyor, bu hayvanlarla öğrenme denemelerini sürdürüyordu. Şaşarak bakıyordu elde ettiği verilere beynin sol yarıküresinde yaptığı lezyonların hayvana çok büyük etkisi vardı. Sağ yarıkürede yaptığı lezyonların hiç etkisi yoktu. Bu verilerin eşit olmasını bekliyordu. Varsayımına göre yapılan bir lezyonun ister sağda, ister solda olsun eşit değerde etki etmesi gerekiyordu. Delius da karışmıyordu deneylerine. Her şeyi kendi yürütüyordu. Tüm deneyler, iki üç yıldır sürdürdüğü doktora çalışması, onca emek boşa mı gidecekti böylece?

Böyle düşüncelerle kahrolduğu günlerde Moskova’da Uluslararası Beyin Araştırmaları Kongresi toplandı. Laboratuvarda

birlikte çalıştığı Belçikalı bir asistanla Juan Delius, bu kongreye katıldılar. Dönüşlerinde Belçikalı arkadaşıyla kantine kahve içmeye gittiler. Laboratuvarın yorgunluğunu unutmak için havadan sudan konuşuyorlar. Onur “Eee, anlat bakalım Rusya nasıl? Söyle bakalım Moskova’da ne var ne yok? Kongre nasıldı? Kimlerle tanıştın?” sorularıyla sözün önünü açtı. Belçikalı işin şakasında: “Ya Moskova’da Avustralyalı bir bilim kadınıyla tanıştım. Sevice bir kadın. Devamlı traş olması gerekiyormuş. Kongre sırasında traş da olmamış. Yarı kadın yarı erkek, çok acayip görülüyordu.” Böyle böyle kongreden insan manzaralarını anlattı. Birlikte dalga geçiyor, gülüşüyorlarken, Onur,

– Eee bu kadının araştırma konusu neymiş?” diyerek konuyu değiştirmek istedi.

– Vallahi ben de pek anlayamadım. Bulduğu yeni sonuçları anlattı. İnansam mı, inanmasam mı bilemiyorum. Kadının tezi ne göre kuşlarda da, aynı insanlarda olduğu gibi bazı asimetrikler olabilirmiş. Kuşların da sağ ve sol beyin yarıküreleri eşit çalışmıyormuş!

– Allah Allah! Bunun hakkında bir yazı falan var mı?

– Şimdiye kadar hiç yayın falan çıkmamış, ama kongrenin kısa yayınları var, onu vereyim sana.

Kantinden dönüşte kongre yayını alıp okudu. Çok ilginçti. Acaba kendi deney verilerinde de böyle şeyler olabilir miydi?

Oturdu bütün verileri ilk olarak sağ ve sol beyin yarıküreleri verileri şeklinde ayırarak ayrıntılarıyla analiz etti. O ana kadar verileri böyle ayırarak analiz etmemiş; buna gerek bile görmemişti. Hay Allah! Gerçekten elde ettiği veriler ilk kez anlamlı sentez yaratıyordu. Sol beyin yarıküresinde tek taraflı yaptığı lezyonlar gerçekten çok önemli ölçüde farklar meydana getiriyor; güvercin önceden yaptığını birdenbire yapamaz duruma geliyordu. Aynı lezyonu sağ beyin yarıküresinde yaptığı zaman,

sanki hiç ameliyat olmamış gibi davranıyor, hiçbir fark göstermiyordu. Aynı şekilde, kontrol grubundaki, hiç ameliyat olmamış güvercinler, sağ gözleriyle çok daha iyi veriler veriyor; sol gözleriyle ise daha kötü veriler veriyordu. Açık bir şekilde herşey sol beyin yarıküresine bağlı oluyor. Sol yarıküre zedelendiğinde performans düşüyor, fark ortaya çıkıyordu. Sol yarıküreye bağlı olan sağ göz çok daha iyi bir şekilde ayırt edebiliyordu. Daha önce anlamsız veriler ortaya çıkıyor diye üzüldüğü deney serileri böylece anlam kazandı. Veriler güvercinlerde de insanlarda olduğu gibi beynin sağ ve sol yarıkürelerinin çok ayrı çalışma mekanizmaları olduğunu gösteriyordu.

“Hay Allah bak şu işe!” dedi kendi kendine. Deney verileri Avustralyalı bilim kadınının sistemine yerleştirildiğinde anlam kazanmıştı.

Dünyada ilk kez güvercinlerde lateralizasyon olduğunu kesin deney verileriyle buldu. O güne kadar bütün dünyada güvercin beyninin sağ ve sol yarıkürelerinin eşit olduğuna inanılıyor; deneyler buna göre düzenleniyordu. Onur, gerçek bulgularıyla, bu görüşü kökünden yıkıyordu. Sevinçten uçtu! Kızdığı güvercinleri öpesi geldi. Yeni bir buluş yapmanın heyecanıyla hemen şefinin yanına gitti. Buluşunu anlattı: “Şimdi anlıyorum aylardır bu acayip, anlaşılmasız verilerin niçin ortaya çıktığını!”

Juan Delius pek inanmadı bu buluşa. Heyecandan yerinde duramayan doktora öğrencisine baktı, baktı; herhangi bir sevinç davranışı göstermeden; “Hu, hu, hu, hu!” dedi “Dur bakalım, hemen uçma! Biraz daha analizini yap verilerin. Yarın gel, verilerini bana bir göster!” O pek inanmasa da yeni bir buluş yaptığının kesin bilincindeydi. Ertesi gün verileri götürdü. Genişçe anlattı. Juan Delius öğrencisinin buluşuna yavaş yavaş inanmaya başladı. Bu kez “Olabilir!” dedi “Ama bunu gösterebilmen için daha çok deney gerekir...”

Artık bundan sonrası kolaydı. Bir buluş yapmanın heyecanını, sevincini duydu tüm benliğinde. Tüyleri diken diken oldu. Beyin evreninde kanatlanmış uçuyordu.

Delius “Daha çok deney gerekir!” demişti. “Desin, diyeceği kadar!” dedi içindeki Onur’a “Bir değil bin deney daha yaparım güle oynaya!” Güvenle, sevinçle, mutlulukla yeni deneylere girişti. Avustralyalı bilim kadını bunun tavuklarda olabileceğine dikkat çekmiş. Onur ise güvercinlerde lateralizasyonun var olduğunu deneylerle ispatlamıştı. Bütün okul yaşamında insan durmadan başkalarının bulduklarını, deneylerini okuyor, öğreniyor, sınav kazanıyordu. Ama kişinin özel bir katkısı olmuyordu. Dersler hep öğrenme; öğrendiğini anlatmayla geçiyordu.

Monika, Bochum Üniversitesi’nde iktisat okumuştı. O da aynı düşünceleri dile getiriyordu. “Derslerde öğren, sınavlarda anlat!” Heyecan veren bir yaratıcılık yoktu bunda.

Onur yaşamında ilk kez elektrofizyoloji alanında “Ben de sadece benim olan bir buluş yaptım!” diyebilmenin hissini duydu. Bu his çok coşku veren bir his! “Ben de bir keşif yaptım, benim de bilime bir katkım oldu!” demenin coşkusu insana güç veriyor; insanı daha büyük araştırmalara yöneltiyordu.

Bu buluş Onur’un dünyasını aydınlatan güneş oldu hep.

İlk büyük ödül

Juan Delius da öğrencisinin yeni ve önemli bir buluş yaptığını kabul etti. Kendi kürsüsünde doktora yapan bir öğrencisinin başarısı onun da başarısı demektir. Deneyler ilerledikçe bu buluşun beyin araştırmalarında iyi ve verimli model olacağını daha iyi gördü. Elektrofizyoloji ve lateralizasyon alanında ufuk açıcı bir adımdı.

Onur'u bu buluşundan dolayı Bochum Üniversitesi Üstün Araştırmalar Ödülü'ne aday gösterdi. Değişik bilirkişiler gelecek Onur'un elektrofizyoloji alanındaki çalışmalarını inceleyip ödüle layık gördüler. Doktora çalışmasındaki başarısı ve güvercinlerdeki lateralizasyonu keşfetmesi nedeniyle Onur Güntürkün'e, 1983 yılı Bochum Üniversitesi Üstün Araştırmalar Ödülü verildi. Onur, çok gururlandı. Beyninde, gönlünde, elinde baharlar açtı!

O yıl Bochum Üniversitesi'nin tüm bölümlerinden sadece 15 öğrenci bu ödülü almıştı.

İlk bilimsel makale

Profesör Juan Delius, Onur'dan ödül alan buluşunu makale olarak yazmasını, uluslararası önemli bir bilim dergisine göndermesini istedi. Uzun uğraşlarla makaleyi yazıp şefine götürdü. Delius okudu, inceledi. Sonra da "Şunu şöyle yaz, burasını çıkar, şunu ekle" gibi şeyler söyledi, Onur dediklerini yapıp tekrar götürdü:

– Bu kez şu paragrafı bozmuşsun! Düzelt getir! dedi.

Böyle böyle, Delius "Şimdi oldu!" deyinceye kadar, Almanca olarak yedi sefer yazdı makaleyi Onur. Sıra İngilizce'ye çevirmeye geldi: İngilizce'ye çevirmek, Almanca yazmaktan daha zordu o zaman... Uğraştı, didindi çeviriyi bitirdi. Yeniden Juan Delius'la düzeltmeler başladı. Bir sefer, iki sefer, üç, dört, beş, altı. Delius "Tamam şimdi oldu" deyince bu kez de makaleyi laboratuvarında birlikte çalıştığı Jacky Emmerton adlı İngiliz asistan arkadaşına verdi. Jacky hazır makalenin altını üstüne getirdi. Onur, Jacky "Tamam" deyinceye kadar uğraştı, yeniden yazdı.

Sonunda makale yayıma hazır hale geldi. Onur makaleyi, Amerika'da yayımlanan, dünyanın çok önemli beyin dergilerinden biri olan *Brain Research*'a gönderdi.

Üç dört ay sonra yanıt geldi: "Makalenizi prensip olarak kabul ediyoruz. Ama ektteki iki ayrı bilirkişinin raporunu dikkate alarak şunu, şunu, şunu değiştirmelisiniz."

Bu olağan bir durumdu. Genellikle hiçbir makale olduğu gibi kabul edilmez, daima bilirkişi denetiminden geçerdi. Bunun işleyişi şöyledir: derginin editörü gelen makaleye bakar. Makalenin konusuna göre bilirkişileri seçer. Bilirkişi sayısı duruma göre üç dört kişi olur. Bilirkişilerin kesinlikle makale yazarının yakını, arkadaşı, dostu olmamasına dikkat eder. Makale bilirkişilere gönderilir. Bu kişiler makaleyi kılı kırk yararcasına incelerler. Zayıf noktaları, yanlışları, eksikleri bulurlar. Sonunda ya "Bu makale yayınlanamaz" raporunu yazarlar; ya da "Şu, şu noktaları zayıftır, yazarı bunları düzeltip yeniden yazarsa yayınlanabilir" derler. Editör, bilirkişi raporlarını değerlendirir. Eğer bilirkişilerden biri "ret" demişse makale yayınlanmaz, yazarına geri gönderilir. Eğer bilirkişiler, "Kabul ama şu noktalar yeniden düşünülün" demişse; editör makaleyi genellikle kabul eder ve bilirkişi raporlarıyla birlikte yazarına gönderir. Bilirkişi raporlarına göre makale değiştirilir. Yapılan her değişiklik, her ekleme- çıkarma genişçe anlatılır. Eğer yeni analizler istenmişse bu analizler belirtilir. Uzun bir mektupla birlikte tekrar editöre gönderilir. Editör yeniden inceler, değişiklikleri kontrol eder. Herşey tamamsa yazara "Makaleniz kabul edildi, yayımlanacak" haberini bildirir.

Bir bilimsel makalenin yazılması da, yayına hazır hale getirilmesi de uzun sürer. Çünkü bilim sistemi kendini böyle mekanizmalarla kontrol etmek zorundadır. Saçma sapanlık, özensizlik bilimle bağdaşmaz. Bilim ciddiyet ister.

Bilim dergileri arasında çok şiddetli bir rekabet vardır. Örneğın beyin konusunda dünyada 100 kadar dergi yayınlanır. Dergiler önemli makaleleri yayınlamak için yarıırlar. nemli makaleleri yayımlayan bilim dergilerinin “Impact factor” denilen güvenilirlik derecesi artar.

Dergilerin “Impact factor”lerini inceleyen, içi sadece bu olan enstitüler vardır. Bu enstitüler yayınlanan makalelerin literatür listesini inceler. Örneğın John Miller’in 1986 yılında, A dergisinde yayınlanan makalesini, Gerd M. adlı yazar bilimsel makalesinin literatür listesine almış. İlgili enstitü hemen bunu bilgisayara kaydeder. Böyle böyle onbinlerce makalenin literatür listesi analiz edilerek bilgisayarda bir yıl toplanır. Toplanan veriler yıl sonunda değeriendirilir. Sonuç açıklanır:

A dergisinde 1985 yılında yayınlanan 1000 makaleden, 550 tanesi 1986 yılında; 1500 tanesi 1987 yılında literatür listesine alınmıştır. O halde A dergisinin yayınladığı 1000 makale, iki yıl içinde toplam 2050 makalenin literatür listesine girmiştir. Bu nedenle A dergisinin “Impact faktor” 2,05’tir.

“Impact faktor” yüksek olan dergiler, daha çok satılan dergilerdir. Bilim adamları böyle dergilere makale gönderir. Çok makale gelen dergi, makaleleri daha sıkı denetimden ve elemenden geçirir.

Bilim adamları makalelerinin literatür listesine en güvenilir dergilerin makalelerini almak isterler ve en üstün dergilerde, çok sayıda makale yayımlamak isterler.

Az makale yazan ve “Impact faktor” kötü dergilerde makalesi yayınlayan bir bilim adamı bilim dünyasında fazla dikkate alınmaz, notu düşük sayılır.

Onur’un ilk bilimsel makalesi, dünyada “Impact faktor” en yüksek olan dergilerden birinde yayımlandı. Dünya literatürüne en önemli bir dergi ile adım atmıtı. Çok sevindi.

Sevincini artıran, mutluluğunu talarındıran bir olay da tam o günlere denk geldi. Monika ilk çocuklarını 19.12.1983’te dünyaya getirdi. Adını Barış Pascal koydular. Baba olmanın, anne olmanın sevincini, mutluluğunu yaşamaya baladılar. Onur’un başarıları, mutlu bir aile yaşamıyla daha da renklendi, ieklendi...

Summa cum laude - Yıldızlı pekiyi

Doktora çalışmasını 1984 yılında, Latince “summa cum laude” denilen, “yıldızlı pekiyi” derecesiyle bitirdi. Henüz 25 yaşındaydı.

Doktora ğrenciliğı süresince üniversitede yrtlen Sonderforschungsbereich’in dediğı yarım asistanlık maaıyla geçimini sağlamaya alımıtı. Doktorayı bitirdikten sonra, doktora çalışmasından çıkardığı sonuçları teker teker makaleletirerek dünyanın en güvenilir bilim dergilerinde yayımlamaya başladı.

İnsan uluslararası beyin kongrelerine katılmadan, bilim dünyasında genileyemez. Bilim dünyasında sosyal ilişkiler, dostluklar, bilim arkadalıkları çok önemlidir. Kongrelerin, genç doktora öğrencileri için özellikle eğitsel bir yönü vardır. Bunun bilincindeydi. Parasal zorlukları arkadaşlarıyla birlikte açtı. Bilim akıyla tutuan arkadaşlarıyla, kongrelere katılıyor, birlikte çadırlarda kahyordu. Yaşamında ilk kez Belçika’da uluslararası bir kongreye katıldı. Tümüyle İngilizce konuuluyordu. O zamanlar henüz İngilizcesi çok iyi değildi. Okul yaşamında sadece 3,5 yıl devam ettiğı Richard Wagner Lisesi’nde İngilizce ğrenmiti. Bütün literatür İngilizce’ydi. Doktora süresince zorlana zorlana bu eksiğini giderdi. Bilimsel makaleleri Almanca ve Türkçe’den daha rahat yazabilecek hale geldi.

Makaleleri bilim dünyasında yankı buluyordu. Doktora çalışmasının başından beri sürdürdüğü deneylere aralıksız devam ediyordu. Sonderforschungsbereich maaş ödediğı doktora öğrencilerini devamlı denetliyordu. Çalışmaların gidişine, verimine, başarısına göre, anlaşmasını altışar ay uzatıyordu.

1984 yılında; başarıları, bilimsel yayınları ve almış olduğı Üstün Başarı Ödülü nedeniyle Onur'a tam asistanlık kadrosu verildi.

Böylece daha güvenli ve daha iyi çalışma koşulları elde etti. 1975'te öğrenime başladığı Juan Delius'un kürsüsünde asistanlık artık. Ders veriyor, öğrencilerle haşır neşir oluyordu. İşlerini yoluna koymuşken karşısına yeni bir sorun çıktı. Aldığı asistanlık kadrosunun süresi, yürütölen Sonderforschungsbereich'in 15 yıl kadar süren ömrüyle sınırlıydı. Bu durumda iki yıl sonra asistanlık işi bitecek demektir. Ailenin geçimini nasıl sağlayacak, bilimsel çalışmalarını nasıl, nerede yürütecekti? areler düşünmeye başladı. Yanında gizli Golgi Deneyi yaptığı İspanyol profesör Pedro Mestres Hamburg Üniversitesi'nde bir kürsü almıştı. Anatomi çalışmalarına devam etmek için, 5 aylığına Hamburg'a gitti.

Juan Delius, hiç politik bir kişi değildi. Uzun vadeli planları yoktu. Yanında doktorasını tamamlayan Onur'a "Sen benim yanımda doktora yaptın. Araştırmaların giderek derinleşiyor. Bu araştırmaların merkezi Amerika'dır. Senin Amerika'ya gitmen çok yararlı olur" gibi yollar göstermedi.

Onur kendi başına bu yolları düşünmeye başladı. "Ben Amerika'ya gitmeliyim!" kararını verdi. Kararını gerçekleştirmesi bir burs bulmasına bağılıydı. Ama nereden? Delius'a gidip düşüncesini açtı. O da "Sen habilitasyon bursu için Alman Araştırma Fonu'na başvur. Senin için en uygunu budur." yanıtını verdi.

Yeni ufuklar

Alman Araştırma Fonu'ndan burs

Araştırma Fonu'ndan habilitasyon bursu için bilgi istedi. Bir sürü değişik formlar geldi. "Eksik doldurmayayım, Delius bu konuda deneyimlidir" düşüncesiyle şefinin yanına gitti. "Bu bursun dilekçesini nasıl yazacağım?" dedi. "Aman çok kısa olsun!" dedi Delius. "Ben bilirkişi olarak çalışıyorum. Uzun uzun yazılmış dilekçeleri hiç sevmem. Kimse de sevmez... Olabildiğince kısa olsun dilekçen." Onur, ömründe hiç böyle burs dilekçesi yazmamıştı. "Kısa olsun, kısa olsun! Şu bölümü çıkarayım, bu paragrafa gerek yok!" diye diye tüm çalışmasını altı sayfada özetledi. Okuyup kontrol etmesi için şefine verdi. "Olur"unu aldıktan sonra Alman Araştırma Fonu'na gönderdi. Dört ay sonra başvurusunun reddedildiğı haberi geldi. Onur bunu beklemiyordu. Çok kötü bir durumda reddedilmişti. Delius'un kürsüsünde asistanlık kadrosu yoktu. Sonderforschungsbereich'tan aldığı asistanlığın sonu geliyordu. Pascal daha bebektir. Monika, Pascal'a bakmak için işinden ayrılmıştı. Şefine üzüntüyle ret haberini söyledi. Delius'da ret beklemiyordu. Öğrencisine güveni tamdı. Delius, Araştırma Fonu'na telefon etti. Ret gerekçesini sordu. Bilirkişiler raporlarında "bu başvuru yazısı, bu kişinin ne

istediği anlaşılmayacak kadar kısa! Biraz daha ayrıntılı yazsaydı belki anlayabilir, isteğini kabul edebilirdik!" diyorlardı.

Aldığı yanıt onu da şaşırttı. Biraz öfkeli bir şekilde:

– Göster bakayım yazdığını! dedi.

– Buyurun!

Delius iki saat sonra Onur'un yanına geldi. Öfkesinden yüzü kızarmıştı.

– Bunu mu yolladın?

– Evet, onu yolladım!

– Bunu bana önceden gösterdin mi?

– Gösterdim elbette. Göstermeden gönderir miyim?

– Nasıl olur? Tabii böyle bir başvuru reddedilir!

Onur ne diyeceğini bilemedi. "Ben size verdim, siz okumadıysanız şuç benim mi?" diyecekti. Demedi. O an gerek yoktu. Delius yazıyı okumadan "Olur!" demişti. Ahlamaya, puflamaya gerek yoktu. Olan olmuştu bir kere! Ama ev nasıl geçinecekti? Altı yıldan beri yürüttüğü araştırmalar ne olacaktı? Münih ve Ulm üniversitelerine asistanlık kadrosu için başvurdu. Cevap gelmedi. Alman Araştırma Fonu'na telefon etti. "Bir şans verebilir misiniz?" Telefondaki kişi, "Hayır! Karar kesin!" diye kesirip attı. Ne yapabilirdi? Gene elinin keyfi kaçtı. Laboratuvara gidip geliyor ya, tadı yok işlerin! Çok sevdiği güvercinlere bile bakası gelmiyor. Umutsuz bir günde Araştırma Fonu'ndan bir telefon geldi. Arayan kişi müjdeli bir sesle konuşuyordu: "Araştırma Fonu Senatosu'nda başvurunuz yeniden görüşüldü. Senato, bilirkişi raporunu kabul etmedi. Size yeni bir başvuru hakkı verildi. Bilirkişi raporlarını gönderiyoruz. Bu raporlarda belirtilen eksiklikleri tamamlayarak, başvurunuzu yenileyiniz!"

Karanlık ve umutsuz bir gecenin sabahı olmuştu. Bilirkişi raporlarını gözönüne alarak; coşkuyla, dikkatle, uzun uzun çalışmalarını, bulgularını yazdı. Delius'a verdi. Delius bu kez dik-

katle okudu. Onur'a "şurasını değiştir, burasını genişlet" gibi önerilerde bulundu. Değişiklikleri yeniden kontrol etti. "İşte şimdi oldu, şimdi gönderebilirsin!" dedi. Kendi hatasını düzeltilmiş olmanın sevinci vardı yüzünde. Kısa bir süre sonra, "Başvurunuz kabul edildi!" yanıtı geldi. Yıllar sonra kendisine burs verilmesini sağlayanın kim olduğunu öğrenecekti. İşin iç yüzü şöyle olmuştu:

Araştırma Fonu Senatosu önemli bilim adamlarından oluşuyordu. Senatörler, bilirkişi raporlarını, başvuru dilekçesine bakarak "Burada bir nokta dikkatinizden kaçmış. Lütfen bir kez daha inceleyiniz" diyerek geri gönderebiliyordu. Ama bu durum binde bir olurdu. Çünkü, binlerce başvuru dilekçesini senatörlerin tek tek yeniden okuyup incelemesi olanaksız bir işti. Fakat Onur'un dilekçesi şans eseri, Araştırma Fonu Senatörü olan, tıp alanında "Grüsser" adıyla tanınan Berlinli fizyoloji profesörünün eline geçmişti. Grüsser, bilim dergilerindeki makalelerinden Onur'u tanımış, başvurusunu yeniden okuduktan sonra bar bar bağırmaya başlamıştı. "Nasıl bilirkişiler seçmişsiniz? Saçma sapan karar vermişler. Bu adam başvurusunu kötü yazmış. Ama iyidir bu adam, tanıyorum yazılarından. Bu bursu mutlaka verin ona!"

Grüsser, ağırlığı olan saygın bir kişi olduğundan Alman Araştırma Fonu'nu kararını değiştirmeye mecbur etmiş.

Burs istemi kabul edilince, Onur'a Amerika'nın yolu göründü.

Profesör Harvey Karten Tanrı mı acaba?

Alman Araştırma Fonu'nun vereceği habilitasyon bursunun sonucu henüz belli olmadan, Onur Amerika'da kimin yanına gideceğini, orada ne yapacağını kafasında iyice netleştirdi; "San

Diego Üniversitesi'nde çalışan dünyaca tanınmış, beyin üzerine çok önemli bir bilim adamı olan Harvey Karten'in yanına gideceğim ve laboratuvarında bir yıl çalışacağım..."

Derhal yazışmalara başladı. Durumunu, araştırmalarını, bulgularını anlattı. "Habilitasyon bursu için başvurdum. Alabilirsem laboratuvarınıza gelebilir miyim?" diye sordu.

Bazen insan kişileri Tanrılaştırıyor. Çok önem verdiği bir bilim adamına sanki insan değilmiş, daha üstün bir varlıkmuş gibi bakıyor. Harvey Karten de Onur'un gözünde öylesine büyüktü! "Harvey Tanrı mı acaba?" diyordu içinden bir ses! İşte bu "Beyin Tanrısı Harvey Karten" bilim aşkıyla coşan genç bilim adamı Onur Güntürkün'ün birlikte çalışma dileğini kabul etti. "Kabul!" yanıtı geldiğinde henüz habilitasyon bursu isteminden bir haber yoktu. Çok çok sevindi, umutlandı! "Harvey kabul ettiğine göre, Araştırma Fonu da mutlaka kabul eder!" diyordu içindeki küçük Onur. Ve çok geçmeden beklediği olumlu yanıt geldi.

Mutluluklar, sevinçler içinde yüzerken, bir mutluluk daha geldi evlerine. Monika 5.7.1986'da ikinci oğlunu dünyaya getirdi. Birinci oğullarının adını "Barış Pascal" koymuşlardı. "Pascal" adını kullanıyorlardı. Monika "Bunun adı Türkçe olsun!" dedi kocasına. Onur "Levent" adını koydu. Monika da ikinci ad olarak "Mattias"ı seçti. Çağrı adı "Levent" idi. Pascal ve Levent. İki sevgi denizi, iki mutluluk pınarı oldular ailede. Onur en yoğun bilimsel çalışmalarını yürütürken çocuklarıyla giderdi yorgunluğunu. Tüm hafta sonlarını ailesine, çocuklarına ayırdı. Bilimsel çalışmalarını çok zorunlu olmadıkça eve taşımadı. İşte şimdi de mutluluklar üst üste gelmiş. Ailecek Amerika'ya, San Diego'ya gideceklerdi. Monika sevinçliydi. Ailecek bir yıllığına tatile gidiyorlardı sanki. Karten'in yanına gitmeden önce 1986 sonlarında, Paris'e gitti. Nöroanatomi konusunda araştırma yapan Fransız bilim adamı Jacques Repérant'ın laboratuvarında iki ay çalıştı.

Paris dönüşü Bochum'daki evlerini topladılar, eşyalarını bir hangara koydular. Profesör Juan Delius, Konstanz Üniversitesi'nde daha büyük bir kürsü buldu. Asistan kadrosu da vardı. Onur'la konuştu. "Dönüşte doğru benim kürsüme geleceksin. Başka yere gitmek yok!" dedi. 12 yıldır beraber çalıştığı öğrencisiyle baba oğul gibi olmuştu. Onur'un başarılarından, bilim aşkından gurur duyuyordu.

1987 ocak ayında ailecek Amerika'ya uçtular. Onur'un ilk Amerika'ya gidişiydi bu. Harvey Karten'in sekreteri Güntürkün ailesine uygun, giriş katında, üç odalı, yeşillikler içinde bir daire hazırlamıştı. San Diego Üniversitesi'ne iki kilometre uzaklıktaydı. Doğruca bu daireye yerleştiler. San Diego'da tam bir yıl kalacaklardı. Pascal dört, Levent henüz bir buçuk yaşındaydı. Günlük yaşamı bir yıllık da olsa yeniden kurmak gerekiyordu.

Harvey Karten'in şato gibi kürsüsü nerde acaba?

Harvey Karten, Onur'un gözünde yarı Tanrı yarı insan gibi bir mitoloji Tanrısıydı adeta... Sabah erkenden kalktı, hazırlığını yaptı. Üniversiteye ilk adımını atacak. Harvey ile ilk kez görüşecekti... Heyecandan bazen ürperiyordu... San Diego, Kaliforniya'nın en güneyinde, Meksika sınırına yakın bir şehir. Sanki cennetten bir köşe! Koskoca kent yeşillikler içine gömülmüş. Üniversite de, böyle geniş bir alanı kaplıyordu.

Harvey Karten'in kürsüsünün bulunduğu binaya vardı. "Bu şato gibi yapı Harvey'indir herhalde!" Adres elinde. Harvey üçüncü katta. Asansörle çıktı. Koskocamanı, geniş, uzun bir koridor. Koridorun iki tarafında sağlam soluk odalar. Çok üniversite koridoru, salonu görmüştü. Bochum Üniversitesi'nin koridorları da burdan geri kalmazdı. Ama o an, Harvey'in bulunduğu

üçüncü kat koridoru, çok büyük geldi gözüne. Küçük Onur'la Türkçe konuşuyordu sessizce:

"Demek bu kat, bu koridor, bu odalar Harvey'a ait?"

"Elbette Onur, Elbette! Dünya'nın bir numaralı beyincisi, avuç içi kadar yerde mi çalışacak!"

"Haklısın, haklısın!"

"Dur bakayım şu adrese bir daha. Üçüncü kat 345 numara. Çevir bakalım tekerleri."

"Yok bu tarafta çift numaralı odalar var. Karşıda olmalı."

"325... 327... 329... Ama bu odaların kapısında hep başka isimler yazılı?"

"Acele etme anlarınız şimdi?"

"339...342, eveeet geldik 345! Profesör Harvey Karten!"

"Allah, Allah! Yahu Onur, bu adamın sadece üç odası var!"

"Dur bakalım, dur! Anlarınız şimdi!"

O gün akşama kadar Profesör Harvey Karten'in bir insan olduğunu; Harvey'ın şatoda değil, üçüncü katta; sadece üç odacık yerde, o küçük laboratuvar da çalıştığını şaşarak gördü.

O üç odanın birini üç bölüme ayırmışlardı. Bu üç bölümden küçük olanı, ancak altı metrekaare geleni, Harvey Karten'in kendine ait çalışma odasıydı. Diğer bölme, en fazla on metrekaare gelirdi ve sekreter odasıydı. Ama bu on metrekaare sadece sekretere ait değildi. Üç asistan da bu odada oturuyordu. Bitişikte içinde dört beş mikroskop olan küçücük bir oda daha vardı. Ondandır sonra iki tane büyük laboratuvar odası. Araştırmalar bu iki laboratuvar da yapıyordu! Onur Güntürk'ün çalışması masası laboratuvarlardan birindeydi. Bu masanın sadece üçte ikisi Onur'a aitti; üçte biri mikroskopa ayrılmıştı. Masadaki altı çekmecenin yarısı Onur'un; yarısı başka bir teknisyenin. Herşey iç içe girmişti. Laboratuvar odaları penceresizdi. Aslında bu Almanya'da yasaktı. Kimyasal maddelerle çalışılan bir

laboratuvar penceresiz olamazdı. Amerika'da normaldi! Amerikan sisteminde her profesör çalışma odalarını üniversiteden kirliyor, parasını cebinden ödüyordu. Eşyalar, araç gereçler iç içe; insanlar sıkış tepiş yanyana... Herkes rekabet içinde. Herkes koşuyor, gülüyor, şakalaşıyor... Ama herkes yaratmak, üretmek zorunda... Hiç görmediği bir rekabet ilişkisi.

"Dur bakalım Onur! Gün ola, devran döne!"

Bir araba alma öyküsü

San Diego'da çoluk çocuk arabasız olmuyor. Geldikleri hafta hemen bir araba kiraladılar. Sonra elden düşme, şöyle bir yıl kullanılabilecek, karavan bir araba almak için gazete ilanlarına bakmaya başladılar. Değişik değişik arabalar. Hiç bilmiyorlar neyin ne olduğunu... Almanya olsa, kolay...

Harvey'ın laboratuvarına gittiği gün orada çalışma yapan genç bir Alman bilim adamıyla tanıştı. Bir ara Onur'un kulağına yanaşıp Almanca olarak fısıldadı:

– Bakın Sayın Güntürk'ün, bu Amerikalılar o kadar yüzeyseldir ki! Sana ilk ne diyecekler biliyor musun?

– Hayır!

– Söyleyeyim... Önce 'Biz sana yardım ederiz' derler. Sonra seni unuturlar. Ben den sana söylemesi... Bunların yardımlarına falan güvenme!

– Ben de böyle bekliyordum zaten!

Dediği gibi ilk gün kürsüdeki herkes ayrı ayrı: "Sayın Güntürk'ün, bir yardıma ihtiyacın varsa, derhal söyleyiniz; evde olmanız bile hemen bir telefon ediniz" dedi. Eve döndüğünde izlenimlerini Monika'ya anlattı. "Monikacığım, Amerikalılar tam beklediğimiz gibi. 'Hemen yardım ederiz' dedi hepsi!"

Monika da, Onur da Amerikalılara karşı tipik önyargılar içindeydi. Fakat önyargı mönyargı! Araba almak için onların yardımına ihtiyaçları vardı.

Bilmemezlikden dolayı daha başında bazı terslikler oldu. Yanlarına fazla para almamışlardı. "Kredi kartımız var. Bununla para çekeriz" demişlerdi. Evdeki hesap çarşıya uymadı! Bankada hesap numarası açmak sorun oldu. İki hafta sürdü. Banka kartıyla da bir haftada en çok 1000 mark çekilebiliyordu. Aile kalabalık; yeme içme, kiralık araba derken 1000 mark bitiverdi. Ne yapsın? Araba alacaklar para yok! Ezile büzüle, gözüne kestirdiği Amerikalı asistanlardan birinin yanına gitti.

– Sevgili arkadaşım, kusura bakma, araba alacağım, biraz paraya ihtiyacım var; banka kartım sorun çıkardı, acaba 800 dolar borç verebilir misin? dedi.

– Rica ederim Onur! Elbette veririm. Ama şu anda yanımda yok. Yarın getiririm. Gerçekten de getirip verdi. "Ne zaman ihtiyacın olursa, hiç çekinmeden söyleyiniz!" dedi. O gün gazete ilanlarına birlikte baktılar. Onur'u uyardı: "Şu marka arabalara dikkat et. Şunlara yaklaşma. Bak bu markalara telefon et!" Evde Monika ile bir araba ilanı buldular. Onur telefon etti. Bir kadının çıktı telefonda karşısına: "Aaa, evet... daha satılmadı... şöyle gelebilirsiniz...bekliyoruz efendim..." Ailecek kiralık arabaya binip gittiler. Direksiyonda Monika vardı. Karşılarına çok dindar bir Amerikan ailesi çıktı. Evin her yerine haçlar, İsa'dan sözler asılıydı. Ev sahibi hanım sormadan anlatıyordu:

"Biz San Diego'dan ayrılıyoruz. İki arabamız vardı. Biri satıldı. Bu kaldı. Gelenler dönüp gitti. Neden almadıklarım, ve sizin niçin almak istediğinizi anlayamadım! Buyurun oturun. Ne çersiniz? Çocuklar ne içerler? Önce içiniz. Buyurun arabanın anahtarını. Binip kontrol ediniz. 1600 dolar istiyorum. Gördüğünüz gibi araba iyidir..."

Portakal sularını içtiler. Arabanın yanına gittiler. Monika direksiyona geçti. Aman Allahım! Dev gibi bir araba!

– Monika sen ömründe hiç böyle bir araba gördün mü?

– Hayır, böylesini hiç görmedim!

– Ben de görmedim.

– Şu kaportanın, şu motor kapağının büyüklüğüne bak! Yahü Monika bu kapağın altına iki üç motor sığar! Dur açıp bir bakalım. Gerçekten kaç motor var, merak ettim! Bir motor için bu kadar kapak olamaz!" Monika arabayı rastladıkları ilk park yerine çekti. İnip kapağı kaldırdı. Yepyeni, gıcır gıcır, dev gibi bir motor. Arabanın içi harman yeri gibi. Yat yuvarlan... Arka bagaj kapağı yukarı kalkmıyor. Dolmuş kapısı gibi iki yana açılıyor. İçinde dev gibi yedek bir koltuk daha. Önünde bir boşluk. Pencerele açılabiliyor... Onur bayıldı arabaya. Ne de olsa İzmirli. Türk kafasıyla, "Büyük araba, iyi arabadır!" sonucuna vardı.

– Haydi Monika, bas gaza!

– Nasıl iyi gidiyor mu?

– Ne bileyim. Anlamıyorum. Gidiyor!

– Frenle bakalım... Hızlan bir daha frenle... İyi duruyor. Alalım bunu Monika!

– Alalım Onurcuğum! Gepgeniş hem de!

– Acaba burada pazarlık yapılır mı? Pahalı mı desek?

– Bilmem ki. Sen karar ver!

Geri döndüler. Onur 1600 doları güzelce saydı, kadının eline verdi. Alan memnun, satan memnun! Üstüne bir daha meyve suyu içtiler. Arabanın trafik belgelerini aldılar. Kadın çok nazik! "Size arabanın yedek tekerleklerini de vereyim!" Karşılıklı teşekkür ettiler birbirlerine...

Üç gün kullanabildiler arabayı! Dördüncü gün ekzozdan duman çıkmaya başladı. Duman, ama ne duman! Araba yanıyor sanki! Egzozdan sesler çıkıyor. Duyan bomba patlıyor sanacak!

Koskoca araba, öküzü ölüsüne döndü. Zorla çalıştırıyorlar, beş on kilometre gitmeden, bir duman, bir çatırtı, bir patırtı...

Monika çocukları eve bıraktı. "Onurcuğum sen çocukların başında kal. Ben arabayı bir tamirciye gösterip geleyim" dedi.

Bir saat, iki saat. Bekle Allah bekle! Onur meraklan çatlayacak! "Ne oldu acaba? Kötü bir şey olmasa bari!"

Monika geldi sonunda. Yüzü bozarmıştı.

– Hayrola Monika, araba nerde?

– Araba tamircide!

– Sen neyle geldin?

– Otobüsle.

– Nesi varmış arabanın?

– Durum kötü. Motor yağ yakıyormuş. Tamirci bugün kontrol edecek. Sonucu yarın bize bildirecek.

– Canını sıkma Monikacığım. Koskoca araba, tamir edilir herhalde.

Birbirlerine moral vererek beklediler tamircinin telefonunu. Telefon nihayet geldi. Onur kaldırdı ahizeyi:

"At olsa, kurşunlar öldürürüm!" diyordu tamirci üzgün ve öfkeli bir sesle. "Ama bu araba, demirden. Kurşunlanamaz! Malesef siz bu arabayı kullanamazsınız!"

"Ayy! Nasıl olur? Bütün paramızı yatırdık bu arabaya. Ne yapacağız şimdi?"

Yeniden bir araba kiraladılar. Gazetelere bakmaya başladılar. Onur arabayı satan kadına telefon etti. Öfkeli öfkeli:

– Siz bu arabayı bize sattınız. Sağlam dediniz. Ama biz bunu üç gün kullanabildik. Tamirci, "Atın bu arabayı!" dedi. Alın arabayı geriye, verin bizim paramızı.

– Hayır, paranızı veremem. Kocam beni öldürür. Ayrıca söylemiştim. Ben başka bir eyalete gidiyorum.

– İstedığınız yere gidiniz. Parayı verin yeter!

– Beyefendi, size başka bir eyalete taşınıyorum, diyorum. Başka eyalete gidince küçük davalar düşer!

Böylece haklarını kaybettiler. Gitti 1 600 dolar! Araba bir daha yerinden kıpırdamadı.

Kürsüdeki arkadaşlar, "Biz sana söylemiştik" dediler, "Bu arabaya telefon etme demiştik. Bu araba serisi General Motors'un çürük çıkan serisidir. Üretimi çoktan durduruldu!"

"Aman giden para olsun! Cana gelecek mala gelsin! Takma kafana Onur!" İçindeki Onur, hep böyledir zaten. Hızır gibi imdada yetişir. Canı sıkılsa neşe, darda kalsa derman verir. "Üzülme Monikacığım! Cana gelecek, mala gelsin, diye bir söz vardır Türkçe'de. Başka bir araba buluruz. Bu kez daha dikkatli oluruz. Arkadaşlar söyledi. 20 dolar verdin mi, tamirciler kontrol ediveriyorlarmış!" Bir araba ilanı daha buldular. Gene ailecek gittiler. Kapıyı çaldılar. Jack diye birisi çıktı karşılarına. Koyu gözlüklü, üstü çıplak, etrafa kuşkulu kuşkulu bakıyor... Onur'un hiç gözü tutmadı. Ama birşey demeden geri dönmek olmaz.

– Hay!

– Merhaba, arabanızı almaya geldik.

– Haa!.. Tabii!.. Al anahtarını, araba karşıda. Kahverengi... Çalıştırın, bakın...

Kapıyı çat kapadı. Onur ile Monika birbirlerine şaşkınlıkla baktılar.

"Ne acayip bir adam!"

Arabaya baktılar. Dıştan sağlam görünüyor.

– Monika çalıştır bakalım.

– Kapısı açılmıyor!

– Dur ben adamı çağırayım. Kendisi gösterecek.

Gitti. Zili çaldı. Jack açtı kapıyı. Tedirgin tedirgin:

– Ne var? Ne oldu?

– Arabanın kapısı açılmıyor. Yardım eder misiniz?

Çekine çekine, etrafa kuşku kuşku baka baka geldi. Orasına baktı, burasına baktı. O da açamadı kapıyı.

– Siz bu arabayı nasıl kullandınız şimdiye kadar?

– Aaa, ben... hı... ben bu arabayı fazla kullanmadım. Aslında ben çiçek saksısı satıyorum. Bıraktım bu işi. Bu yüzden satıyorum bu arabayı!

Sonunda Monika açtı kapıyı.

– Haydi siz bakın arabaya, ben eve gidiyorum.

– Jack, biz bu arabayı tamirciye götürüp göstereceğiz. Bir gece sürer. Yarın getirebilir miyiz?

– Tabii tabii! Alın bir gece için anahtarı. Kontrol ettirin, beğenirseniz alırsınız!

Kaçarcasına evine döndü. Tamirci kontrol etti. “Bu listede belirtilenler eksik. Ama bu araba bir iki yıl daha rahatça kullanılabilir” dedi.

Ertesi gün pazarlık yaparak, tamircinin eksik, bozuk listesini göstererek 1 250 dolardan 1 000 dolara indirip aldılar arabayı.

Araba kayıt bürosuna gittiler. Ellerindeki belgeleri verdiler. İşlemleri yapan bayan memur:

– Bu belgeler eksik, gerisi nerde? dedi.

– Hay Allah! Bir araba almak ne kadar maceralıymış bu Amerika’da!

Monika korkmaya başladı. Durmadan söyleniyor:

– Bu araba çalıntı, bu araba çalıntı! Aman Allahım! Bunu da elimizden alırlarsa ne yaparız?

– Dur Monika, dur! Çalıntıysa çalıntı. Biz çalmadık ya! Sahibine telefon eder isterim belgelerin gerisini!

Telefon etti, durumu anlattı. Postayla bir tomar daha kâğıt geldi. Monika haklı. Bir bit yeniği var bu işte! Araba yedi sene boyunca Boston taraflarında bir sigorta şirketi tarafından kul-

lanılmış. Sonra birden bire Batı kıyılarında kayıtlara geçmiş. Bir haftada on sefer el değiştirmiş!... “Monika haklı, bir bit yeniği var bu işte!”

Korka korka, tir tir titreyerek kayıt bürosundaki bayan memurun yanına gittiler. Bir tomar belgeyi verdiler. Memur inceledi, inceledi... O da işin içinden çıkamadı. Şaşırdı.

“Aman Allahım! Bu ne böyle? Anlayamadım. Ayy, ne kadar karma karışık bu belgeler böyle? Ama önemli değil.”

Sonra Onur ile Monika’ya döndü:

“Atın bu lüzumsuz kâğıtları çöpe. Tamam, kaydettim arabanızı; buyurun belgesini! Haydi güle güle kullanın!”

Bir yıl hiç arıza yapmadan koşturdu bu araba San Diego yollarında... Araba alma maceraları akıllarına geldikçe güldüler, dostlarına da gülererek anlattılar...

Bir bilim mabedinde

San Diego’da Harvey Karten’in kürsüsünde lateralizasyon alanında çok yeni bilgiler, bilmediği yöntemler öğrendi. O daracık, herkesin birbiriyle rekabet içinde olduğu laboratuvarında verimli çalışmalar yaptı. En önemlisi Amerikan bilimsel çalışma sistemini yakından tanıdı. Kendi bilimsel araştırmalarıyla Harvey’in çalışmalarını karşılaştırma olanağı buldu. San Diego’da geçen bir yıllık sürede kendisini etkileyen önemli bilim olaylarından biri New Orleans’ta toplanan, tüm dünyadan yirmi beş bin bilim adamı ve bilim kadının katıldığı beyin konferansı oldu. Her yıl düzenlenen, İngilizce adı “Neuroscience Convention” olan bu Dünya Beyin Araştırmaları Konferansı bir bilim mabedi gibiydi. Daha önce çeşitli konferanslara katılmış, büyük toplantılar görmüştü. Ama tam yirmi beş bin beyin uzmanı-

nun bir araya gelmesini; böylesine uluslararası bir konferansın düzenleniş tekniğini, iç işleyişini ilk kez görüyordu. Bilim böyle ilerliyor, bilim dünyasına böyle giriliyordu demek! Bu konferansa sadece dinleyici olarak katıldı. Konferanstaki bilgi akışını izledi. İlerki yıllarda ne yapması konusunda ufku açıldı. Literatürden tanıdığı, makalelerini okuduğu dünyaca ünlü bilim adamlarıyla tanışma; onları insan olarak yakından görme fırsatı buldu. 1987 yılına kadar dünyanın en saygın, en güvenilir bilim dergilerinde birçok makalesi yayınlanmıştı. Konferansa giderken, “Orada herhalde benim de adım geçer” diye bir his vardı içinde. Bunca makaleden sonra böyle bir ilgiyi beklemek hakkıydı.

Konferans salonlarında dolanıyor; sayısı on bin kadar olan “poster” diye adlandırılan yeni buluş ve bilgilerin sunulduğu salonlara girip çıkıyor, etrafa bakınıyordu... Hayret! “Sen kimsin?” “Nerden gelirsin?” “Sen neyi araştırırsın?” diye soran; bir “Merhaba!” deyip elini sıkan kimse yoktu! Oraya bakındı, buraya bakındı. Üzülmeye, dünyada kendini yalnız hissetmeye başladı. Yalnızlık insana ya türkü çektirir, ya da kendi kendine konuşur. Bilim mabedinde türkü çekilmez. Ama konuşulabilir:

“Gördün mü Onur kimse tanımıyor seni!”

“Dur bakalım, bir tanıyan çıkar belki.”

“Sen otur bakalım, Delius’un kürsüsünde.”

“Delius’a söz yok, az mı yardım etti bugüne kadar!”

“Onur avutma kendini! Kimse tanımıyor seni! Emek emek yazdığın, yıllarını verdiğin, yayımlandığında sevinçten uçtuğun makalelerini okuyan yok!”

“Ama başka konferanslarda vardı. Birçok bilim adamı benim makalelerimi literatür listesine alıyor!”

“O konferanslar başka, bu başka!”

Kendi dünyasına dalmış, biraz da yüzü gerilmiş, çakır gözle-
rindeki rüzgâr dinmişti. Bir Japon bilim adamı birdenbire yolu-

nu kesti. “Bu adam niye yolunu ...?” Cümleinin sonunu getiremedi bile... Japon bilim adamı kollarını açtı. Nerdeyse boynuna sarılacak. Sevinçten İngilizce sözcükleri karıştırdı: “Sayın Onur Güntürkün, sizi gördüğüme o kadar sevindim ki. Konferansın başlangıcından beri sizi arıyordum. Makalelerinizi çok büyük bir ilgiyle okudum. Japonya’da sizin çalışmalarınıza benzer çalışmalar yapıyorum. Sizinle mutlaka konuşmak, bazı konuları tartışmak istiyorum.”

Bu Japon bilim adamı, o gününü zehir olmaktan kurtardı. Emekleri boşa gitmemiş, dünyanın bir ucundan yankı gelmişti.

Konstanz’a dönüş

1988 yılı başlangıcında Konstanz Üniversitesi’ne, Profesör Juan Delius’un kürsüsünde asistan kadrosuyla göreve başladı. Delius’un kürsüsü, Bochum’dakine göre daha büyüktü. Harvey Karten’in kürsüsündeki daracık odaların yanında Konstanz’daki kürsü çok ferahtı. Onur Güntürkün’e genişçe bir oda verildi.

Ev tutuncaya kadar bir öğrenci yurdunda kaldı. Kendilerine uygun bir daire kiraladı. Monika’ya Ruhr havzasından, doğup büyüdüğü Bochum’dan, Gelsenkirchen’den ayrılmak zor geldi. Bir yıllık Amerika günleri ona uzun bir tatil gibi gelmişti. Oysa şimdi, gerçekten Bochum’dan kopuyordu.

Konstanz, Bodensee denilen gölün kuzey kıyısındadır. Gölün karşı yakası İsviçre, Doğu ucu Avusturya’dır. Bodensee’den Ren Nehri doğar. Suyu tertemizdir. Batı ucu iyice daralır. Büyüğe bir nehir haline gelir. Bu nehir-göl üzerine kemerli bir köprü kurulmuştur. Almanya ile Doğu İsviçre’yi birbirine bu köprü bağlar. Köprünün Almanya yakasında Konstanz, İsviçre yakasında Kreuzingen şehirleri vardır. Kışın gölün üstüne, çev-

resine sık sık sis çöker. Ama baharına , yazına doyum olmaz. Gölün masmavi sularına çevrenin yeşili ve başı karlı İsviçre dağlarının, Sântis Doruğu'nun beyaz gölgesi düşer. Sarıp sarmalar insanı bu Bodensee. Tez alışılır. Sonra ayrılamaz insan gölün mavi sihrinden.

Hele Bochum'un, Ruhr Havzası'nın kirli, kömür kokan havasından; yüzü bir türlü gülmeyen gökyüzünün kederli görününden sonra Bodensee'nin tertemiz havası çarpar insanı. Monika için de böyle oldu. Çabucak alışverişiler Konstanz'a.

Monika, akşam üzerleri Pascal ile Levent'i gölün kenarında ki kırlara götürüyordu. Onur'da Üniversite'den çıkar çıkmaz doğruca çocukların yanına geliyordu. Doğa herkese cömertçe sunuyordu güzelliklerini. Piknik yapıyor, oynuyor, çocuklar suya giriyor; güneşin batışını seyrediyor, akşam serinliği çıkınca eve dönüyorlardı.

Yaşamları güllük gülüstanlık akıp gidiyordu. Pascal ilkokula, Levent çocuk yuvasına gidiyordu. Monika da yeniden Üniversite'de çalışmaya başladı.

Onur, araştırmalarını gittikçe geliştirdi. Güvercinler üzerindeki deney serileri yeni boyutlar kazanıyordu. Konstanz'da lateralizasyon konusunda insanlar üzerinde deneyler yapmaya başladı. Anatomi alanında San Diego'da öğrendiklerini Konstanz'da kurduğu laboratuvarında uygulamaya başladı. Makaleleri aralıksız yayımlanıyor, konferanslardan, bilimsel toplantılardan sık sık davetler alıyordu. Bilim dünyasında tanınmaya, adından övgüyle söz ettirmeye başladı. Dünyanın tanınmış bilim adamlarıyla şahsen tanışıyor, mektuplaşıyor, ortak projeler üzerinde çalışıyor; bu alanda kalıcı bilim arkadaşlıkları geliştiriyordu. Juan Delius'un kürsüsünün içinde bir de Onur Güntürkün bölümü oluştu giderek.

San Diego'da hiç ders vermemişti. Bochum'da dersler fazla

değildi. Bilim yaşamında yoğun olarak ders vermeye Konstanz'da başladı.

1992 yılında habilitasyon çalışmasını bitirdi. Doçentlik tezi kabul edildi. Almanya'da bir kürsü alabilmek için habilitasyon yapmak şart. Onur Güntürkün'ün profesör olabilmesi için önü tamamen açıldı. Ama 1992 yılında bilim yaşamının önemli bir olayı onun tüm Almanya'da daha da tanınmasına yol açtı.

Gerhard Hess Bilim Ödülü

Alman Araştırma Fonu ilk kez 1992 yılında bilim adamı Gerhard Hess adına bir yarışma düzenledi. Daha sonra bu yarışma Almanya çapında düzenli olarak her yıl düzenlendi ve çeşitli bilim dallarından on bilim adamına verildi.

Bu yarışmaya katılacak adayların 33 yaşından genç ve habilitasyonunu bitirmiş adaylar katılabilir. Yarışmaya katılan adaylar beş yıllık araştırma planlarını sunar; değişik bilirkişiler bu planları değerlendirir. Bilirkişilerin seçtiği on kişiye, araştırma planlarını yürütebilmeleri için birer milyon mark verilir.

Bu büyük bir yarışmadır. Yarışma haberini Onur'a Juan Delius verdi. Koşullarını gösterdi. "Bir dene!" dedi.

Onur Güntürkün, elektrofizyoloji, anatomi ve davranış alanında yapacağı araştırmanın beş yıllık planını uzun uzun yazdı. Düşündü, taşındı. Okuması için şefine verdi. Delius "İyi olmuş!" dedikten sonra yarışma merkezine yolladı. Sonuçlar açıklandığında yarışmayı kazanan on bilim adamından biri Onur Güntürkün'dü.

Bu ödül, sadece Onur'un bilim tutkusunu alevlendirmekle kalmadı; bu tutkuyu gerçekleştirmesi için önemli parasal olanak da sağladı.

Juan Delius ile sürtüşmeler

nemli bir dl kazanmak ve bir milyon mark paraya sahip duruma gelmek Juan Delius'un kürsüsündeki her Şeyi alt üst etti. Krsde asıl para babası; araştırma olanakları daha fazla olan kişi, Onur Güntürkün oldu.

Anlaşılmaz gibi görünen nedenlerden, önemsiz olaylardan Delius ile sürtüşmeler oluyordu. Hani hayvanlar aleminde kuraldır. Dişi hayvan zorluklar içinde doğurur, Őefkatle büyütür, bakar, eker; avlanmasını, korunmasını ğretir. Ama kendisiyle rekabet edecek duruma gelince yuvadan atar! Onur böyle bir hava sezmeye başladı. Juan Delius sözle söylemese de tutumuyla "Onur artık sen bu yuvayı terket!" diyordu.

Onur Güntürkün bir milyon marklık projesini hemen uygulamaya geçmeliydi. Elinde parası vardı. Araştırmayı yürüteceği kişileri seçmeli, işe başlamalıydı. Ama bunlar için Őefinden onay alması gerekiyordu. Elektrofizyoloji araştırması için bir eleman istedi. Delius ile durumu konuştu. Asistan olarak yanına alacağı kişiye aramaya başladı. Katıldığı bir kongrede insanları bu yönden dikkatle izledi. Değişik kişilerle konuştu. Bettina adında geçen bir bayanı uygun buldu. O da altı yıl Amerika'da çalıştıktan sonra Almanya'ya dönmüştü. Düşüncesini söyledi. Bettina teklifini kabul etti. Kongre dönüşü Delius'un yanına gitti. "Kongrede bir asistan buldum. Yanıma almak..." Daha "istiyorum" sözü ağzından çıkmadan, Delius birden bire bağırmaya başladı: "Bu kürsü artık benim değil! Senin krsn haline geliyor! Ben artık bundan sonra sana soracağım ne yapacağımı!"

Delius, 17 yıldır yanında büyüttüğü, kol kanat geğiği yavrusunun rekabetine dayanamadı. O atmadan, Onur'un yuvayı terketmesi gerekiyordu.

Onun aydınlığı yüzümüzün akıdır!

Acele kürsü aranıyor!

Habilitasyonu bittikten sonra, Juan Delius ile sürtüşme belirtilerini sezer sezmez Almanya niversitelerinde yeni açılan psikoloji kürsülerini takip etmeye, kendine uygun olanlarına başvurmaya başladı. 1993 Gerhard Hess dl'nü kazanmış, yürüteceği araştırma planı için bir milyon mark verilmişti. Almanya ve dünyada beyin alanındaki buluşlarıyla tanınmıştı. Habilitasyonunu tamamlamış bir asistanın profesör olarak yeni bir kürsü alabilmesi çok etin bir yarışı kazanmasıyla mümkündü. Onur kazandığı ödüller, yayınlar, makaleler, konferanslarla yarışı kazanacak koşullara sahipti. Kendine gveniordu.

İşte tam o günlerde Bochum'daki Delius'un kürsüsünün yeniden boşalıdığı haberini aldı. Delius, Konstanz'a gelince, yerine Alman Profesör Markowitsch atanmıştı. Markowitsch iki yıl çalıştıktan sonra 1992'de Bielefeld niversitesi'ne gitti. Krs yeniden boşaldı. Üniversite kürsüye geçen bir profesör arandığını ilan etti. Aranılan koşullara sahip olan birçok kişiyle birlikte Onur Güntürkün de başvurdu.

Almanya'da bir kürsüye profesör seçimi ve ataması çok sıkı bir eleme ve değerlendirme süreciyle olur. Hatır gönül işiyle, al

gölüm ver gülümle; bugün bana, yarın sana anlayışıyla olmaz. Elemlerde bu tür olumsuzlukları, kayırmacılığı en aza indirecek önlemler alınmıştır. Boş kürsü için ilan verildikten sonra, başvurular dekanlıkta toplanır. Fakültenin kendi içinde seçici kurul oluşturulur. Ayrıca bir de fakülte dışında güvenilir bilim adamlarından üç bilirkişi belirlenir. Fakülte seçici kurulu başvuruları değerlendirir, elemeyden geçirir. Altı adayı saptar. Bu adayları, sözlü sınav niteliğinde bir konferans vermeye davet eder. Konferans sonrası üç aday seçilir. Bu üç adayın bütün bilimsel yayınları, araştırmaları, araştırma planları bilirkişilere yollanır. Bilirkişiler üç adayı inceleyerek, atama sıralaması yapar. Sonucu dekanlığa bildirir. Bilirkişiler ile fakülte seçici kurulu aynı sıralamayı yapmışsa, sorun çıkmaz. Birinci seçilen başvuru sahibine Almanca deyimıyla "Ruf" yazılır, yani görüşmeye geliniz çağrısı yapılır.

Eğer fakülte seçici kurulu başka, bilirkişiler başka sıralama yapmışsa tartışma yeniden başlar. Eğer bilirkişilerin üçü de aynı sıralama yapmışsa, fakülte kendi sıralamasını esas alabilir. Ama bütün bilirkişiler c, b, a; fakülte ise a, b, c sıralaması yapmışsa sorun çıkar ve kolay kolay fakülte kendi sıralamasını uygulayamaz. Bu kontrol mekanizmalarıyla imtiyaz, kayırma, bilim dışı işler önlenmeye çalışılır. Fakülte ve bilirkişi raporları Eyalet Bilim Bakanlığı'na gider. Bakanlık Değerlendirme Kurulu raporları inceler. Raporlar çelişkiyise tüm seçimi iptal edebilir.

Onur Güntürkün, Fakülte raporunda birinci sıradaydı. İki bilirkişi birinci sıraya, biri ise üçüncü sıraya koymuştu. Üçüncü sıraya koyan bilirkişi raporu kısa ve yüzeysel bulunmuştu. Sonuçta seçimi kazandı. Bakanlık seçim sonucunu onayladı. Kendisine "Ruf" yazıldı.

Onur Güntürkün, Konstanz'ı en kısa zamanda terketmek is-

tiyordu. Çağrı alan profesörün, kürsüsünü kurması için gerekli koşulları üniversite rektörü ve fakülte dekanıyla tartışıp anlaşması gerekir. Bochum Üniversitesi rektörü ve Psikoloji Fakültesi dekanıyla konuştu. Hemen Bochum'a gidip tartışmaları sonuçlandırdı. Elinde bir milyon mark ve Gerhard Hess Ödülü'nün ağırlığı vardı. Tartışmada güçlü konumdaydı. Fakat bir de gelenek işliyordu: bir asistan ilk kez bir kürsüye profesör olarak alınırken fazla tartışma gücü olmaz! İlk profesörlüğü reddeden asistan senelerce sürünür!

Gücünün sınırlarını ve geleneği gözönüne alarak tartışmayı çok kısa tuttu. Rektör ve dekanla kürsüye alınacak malzemeler için 100 000 mark, yanına alacağı asistan sayısı, sekreter gibi ön koşullarda anlaştı. Düsseldorf'a, Eyalet Bilim Bakanlığı'na gitti. Rektörlükte yaptığı anlaşma koşulları onaylandı. Normalde iki yıl kadar sürebilen işlemleri altı yedi haftada tamamladı. 1 nisan 1993 günü yaz sömestriyle birlikte; okuduğu, doktora yaptığı, asistan olarak çalıştığı kürsüye, Juan Delius'un yerine profesör olarak geri geldi.

1997 yılında ise kürsünün ordinaryüs profesörlüğüne yükseltilecekti. Bundan üstü zaten yoktu.

Biopsikoloji Kürsüsü'nün kuruluşu

Profesör olarak geldiğinde kürsü bomboştu. Kürsünün adı vardı sadece. İki bilgisayar ve iki boş odayla işe başladı. Konstanz'dan gelirken iki asistanını da yanında getirmişti.

Monika ve çocuklar beş yıl içinde Konstanz'a alışmışlar, sevmişlerdi. Ayrılmak zor geldi. Prof. Dr. Onur Güntürkün kısa zamanda kürsüyü baştan başa, kendi bilim anlayışına, çalışma sistemine göre yeniden donattı. Laboratuvarını yeniden kurdu.

Sanki yeniden lise günlerine dönmüştü; Saffet Bey'in çalışma metodunu uyguluyordu. İki asistan araştırmaya yetmez oldu. Genç bilim adamlarına, genç bilim kadınlarına olanak verdi. Zamanla maaşları üniversite dışı fonlardan karşılanan sekiz asistanı oldu. Beş personelin maaşı da üniversite tarafından karşılanıyordu.

Kürsünün çalışmaları yoluna girdikten sonra, sıra Onur Güntürtün'ün özel bir gereksinimine geldi. Biopsikoloji kürsüsünde bir özürlü tuvaleti yoktu. Var olan üç kabinli tuvaleti uygun bir tadilatla kullanılabilir duruma getirmeyi düşündü. Toplam 350 mark masraf gerektiren bir planı, dilekçeyle üniversitenin ilgililerine sundu. Bir hafta sonra altı kişilik bir bilirkişi heyeti geldi. Onur Bey'in odasına oturdular. Birlikte kahve içildi. Sohbet edildi. Sonra tuvalete gidip inceleme yaptılar. Tekrar odaya dönüp sonucu açıkladılar:

– Sizin önerdiğiniz tadilat planı uygulanamaz, olamaz!

– Niçin olamaz?

– Çünkü bu tadilat, Alman Standartlar Kurumu'nun normlarına aykırı. Siz bu ucuza büyütülmüş tuvalette düşüp bir yerinizi kırsanız, sorumluluk bilirkişi olarak bizim üstümüzde kahr! Ucuza mal olacak planda yeterince güvenlik önlemi yok. Size, özel bir özürlü tuvaleti yapmaya mecburuz.

– Hay Allah! Gerekmez bu ...

Sözünü yarısında kesti, bilirkişi sorumlusu:

– Sayın Güntürtün, sizin düşüncenize göre gerekmebilir.

Ama biz gerekli güvenlik önlemini almak zorundayız.

Tuvalet tartışması sürerken bir yandan da çalışma odasını inceliyorlardı.

– Sayın Güntürtün, sizin çalışma masanız da, normal bir masa. Oysa sizin rahat çalışabilmeniz için, yükselip alçalabilen ayarlı bir özürlü masasına ihtiyacınız var.

– Hayır, o kadar bana gerekmez!

– Böyle bir masaya sizin ihtiyacınız var. Kanunen de sizin böyle bir masaya hakkınız var.

Onur, içi rahat etmeden masa önerisini de kabul etti.

Bu kez, başka bir bilirkişi üyesi, dosya dolabını göstererek:

– Bu dolapdaki dosyaları, özellikle de yüksek raflardakileri alabilmeniz çok zor. Bu da size uygun değil. Sizin elektrikli dosya dolabına ihtiyacınız var. Basacaksınız düğmeye dosyalar istediğiniz seviyeye gelecek. Rahatça indirip kaldırabilirsiniz. Hiç itiraz etmeyiniz. Size bir hafta içinde masacıyı, dolapçıyı göndereceğiz. Ölçüp biçecek; size en uygununu bildirecekler. Rengi ni, biçimini seçeceksiz dedi.

Dediği gibi bir hafta sonra masacı, dolapçı geldi. Dosya sayısını hesapladı. Üç yüz klasörlük bir dolap önerdi. İki üç hafta geçmeden tuvalet tadilatına başlandı. Bu iş bitmek üzereyken özel masa ve dolap geldi. Yerleştirildi. 350 marka çıkarmayı düşündüğü tadilat ve diğer işler yüz bin marka mal oldu. Tüm masrafları Landschaftsverband adlı Özürlülere Yardım Kuruluşu karşıladı.

Başlangıçta çekingendi. Ama masa, dosya dolabı gelince çok rahatladı. Dosya indirip kaldırmaya harcayacağı enerjiyi araştırmaya ayırabiliyordu.

Kuvay-ı Milliye Destanı

Onur Güntürtün, bilimle özdeşleşmiş yaşamında kendini kültürel etkinliklerden, siyasal gelişmelerden soyutlamadı. Almanya'da yaşıyordu; ama doğup büyüdüğü; hamurunun mayalandığı ülkesinden hiçbir zaman kopmadı. Türkiye'de açan bir çiçek, yüreğinde bahara dönüştü. Türkiye'ye, İzmir Atatürk Li-

sesi günlerinde aşık olmuştu. Bu aşk hiç sönmedi. Bochum Üniversitesi'ndeki öğrencilik yıllarında ve çalışma yaşamında ülkesinin ilerlemesine, kültürünün tanıtılmasına arkadaşlarıyla birlikte katkıda bulunmaya uğraştı. Bochum Türk Akademisyenler Birliği (TABO) adlı derneğin ilk üyelerindendi. Dernek, Türklerle Almanların birbirini daha yakından tanınması için kültürel etkinlikler düzenliyordu. Bochumlu müzikseverler İdil Birret'i, Onur ve arkadaşlarının çabalarıyla dinleyebilmişti. Birçok resim sergisinin açılmasında; çeşitli bilimsel toplantıların düzenlenmesinde TABO'nun emeği geçmişti.

Nâzım Hikmet'in *Kuvayn Milliye Destanı*'nın Bochum'da oynanması da derneğin kültürel etkinliklerinden birisiydi. Eser, Berlinli bir avuç Türk tiyatro sanatçısı tarafından sahneye uyarlanmıştı. Oyun Kammerhaus tiyatro salonunda, 19.30'da başlayacaktı. Onur arkadaşlarıyla akşamdan konuştu. Saat 19.00'da tiyatronun fuayesinde olacaktı. Sözleştikleri saatte oradaydılar. Ortalıkta pek kimse görülüyordu. Başlama saati yaklaştığı halde seyirciler yeni yeni geliyordu.

Onur'u tanıyanlar hemen etrafını çeviriyor sevgiyle selamlıyordu. Üzerindeki kırmızı yün gömleğin rengi, gülümseyen tertemiz yüzüne sıcak bir güzellik vermişti. Saat 19.30 oldu. Fuaye daha dolmadı. Onur'u bir merak, bir heyecan sardı. Arkadaşlarına "Acaba salon dolar mı?" diye soruyor; "Yüzde altmış dolsa bari!" dileğinde bulunuyordu.

Oyun saat 20.00'de başladığında salonda boş yer kalmadı. Onur, içeri girerken salonu dolduran insanlarla göz göze geldi. En ön sırada yerini aldı. Hesabını bozanlara oyun başlayıncaya kadar dönüp dönüp baktı. Bochumlu işçiler, öğrenciler, öğretmenler, emekliler; başka bir yerde bir araya gelemeyen çeşitli görüşten insanlar Nâzım'ın oyununu seyretmek için salonu tıklım tıklım doldurmuştu. Çok mutlu oldu. Bu mutluluğun coşku-

suyla seyretti Kartallı Kâzım'ı, Kambur Kerim'i, Karayılan'ı, Bizim Kadınlar'ı, İstanbullu Şoför Ahmet'i, Arhavili İsmail'i... Onlar bir yudum özgürlük için su ve rüzgârdılar! Ne kadar benziyordu birbirine bu insanların tutkularıyla, Onur'un beynin karanlıklarında yürüyüşü... Hepsi tutkuyla coşan su ve rüzgârdılar! Seyirciler salondan çıkarken yürekleri o suyla yıkanmış; yüzleri o rüzgârla aydınlanmış gibiydi...

Türkiye'de bilim bir ilerlese!

İnsanın dünyası okuyarak, görerek, yaşayarak genişliyor. Ama okuduğunu, gördüğünü, yaşadığını kavrayabilmesi için sevmesi, sorumluluk duyması şart. Onur, bilimsel çalışmalarını Almanya'da sürdürüyor. Kendi alanındaki gelişmeleri yakından izliyor. Çeşitli ülkelerdeki uluslararası bilimsel toplantılara katılıyor. Amerika'dan Japonya'ya, Brezilya'dan Avustralya'ya kadar birçok ülkenin üniversitelerinde konferanslar, dersler veriyor. Kendi çalışmalarının, kürsüsündeki araştırmaların düzeyini karşılaştırıyor. Üniversiteler, ülkeler arasında hem müthiş bir bilimsel rekabet, hem de üretken bir işbirliği var.

Onur Güntürk'ün, "Onur Güntürk'ün ve araştırma ekibinin dünyadaki yeri nedir?" sorusuna verdiği yanıt insanı gururlandırıyor:

"Bazı konularda biz ilerdeyiz, bazı konularda onlar. Ama birçok konuda biz ilerdeyiz diyebilirim. Her konuda biz ikinciyiz diyemeyiz. Bazı konularda biz birinciyiz; bazı konulara hiç gücümüz yetmiyor; başka gruplar önde. Ama çalışma alanımızda en önde, en önemli grup bizimkidir diyebilirim."

Onur Güntürk'ün, bilim dünyasında ilerledikçe; çeşitli ülkelerin üniversitelerinin bilimsel ürünlerini gördükçe Türkiye'nin

yerini daha iyi anlayabiliyor. Türkiye’de üniversite sayısına ve genel nüfusa oranla bilimsel makale az yazılıyor sonucuna varıyor. Bu acı gerçek üzerinde düşünüyor. Çözüm yollarını araştırıyor. Bilimsel üretimin artırılmasına gönüllü olarak yardımcı olmaya çalışıyor. Bochum Üniversitesi ile İstanbul Üniversitesi yıllar önce kardeşlik ilişkisi kurmuştu. Kardeşlik, karşılıklı yardımlaşmayı ve ortak bilimsel çalışmalar yapmayı amaçlıyor. Onur, profesör olarak Bochum Üniversitesi’ne geldiğinden beri, bu kardeşliğin canlandırılması için çırpınıyor. Bochum Üniversitesi adına görüşmelere katılıyor. Ortak yürütülecek projelere parasal kaynak bulabilmek için, işini gücünü bırakıp Bonn’a gidiyor, ilgili devlet kurumlarının kapısını çalıyor. İstanbul Üniversitesi’nden gelen meslektaşlarıyla görüşüyor.

Kendisine Türkiye’de bilimsel çalışmaların neden yeterli düzeyde olmadığı; neden Türkiye’den Nobel Ödülü alan bir bilim adamı çıkmadığı; bilimsel çalışmaların nasıl ilerleyebileceği sorulduğunda: “Gerçekçi cevap verebilmem için, Türkiye’de bir üniversitede çalışmam gerekir” kaydını koyarak düşüncelerini şöyle açıklıyor: “Türkiye’de bilim yok değil. Elbette var. Ama Türkiye nüfusuna, üniversite sayısına göre, üretilen bilimsel makale az. Aslında şu anda ürettiğinin iki katını üretmesi gerekir. Ama niçin olmuyor?”

Bu konuda iki tane maval anlatılır: birincisi bilimsel araştırmalar için para yok! Yazılan makaleleri önemli bilimsel dergilere gönderemeyiz. Çünkü Türkiye’den geldiği için reddedilir. Devamlı bu gibi gerekçeler söylenir. Pek tabii ki bilim yapabilmek için belli bir miktar paraya ihtiyaç vardır. Beş kuruşsuz hiçbir şey yapamazsınız. Ama aslında bilim yapabilmek için olağanüstü miktarda paraya ihtiyaç yok. Ben de başlangıçta pahalı araştırmalara girişemezdim. Gerhard Hess Ödülü’den gelen bir milyon mark ile bir çok pahalı işleri yürütebildik. Fakat

para her şeyi çözemez. Başlangıçta bilgi gerekir. Bilimsel çalışmanın nasıl yapıldığını bilmek gerekir. Bilgi olduktan sonra az parayla da bilim yapılabilir. Örneğin davranış bilimlerinden gelen observasyonla yapılan çalışmalar çok ucuz olabilir. Bana 500 mark verin; size uluslararası bilim dergilerinde yayımlayabileceğiniz bir makale üretivereyim.

İlke olarak, Tanzanya gibi fakir bir ülkede bile, çok iyi bilim yapılabilir. Hele hele Türkiye’de yüzde yüz bilim yaratılabilir. Şili’de, Arjantin’de bilim adamları az parayla dünya çapında bilim yaratırlar. Önemli bilimsel veriler ürettirler. En önemli bilimsel dergilere girdiler. Doğal olarak bazı korkunç pahalı araştırmalar fakir ülkelerde, Türkiye’de yapılamaz. Amerika’da, Avrupa’da, Japonya’da yapılır. Fakat bu tür pahalı araştırmalar bilimin sadece yüzde beşi ya da sekizidir. Bilim yapabilmek için önemli koşullar vardır: Önce ‘Sorun nedir? Açık sorular nedir?’ bileceksiniz. Bunu bilmeden adım atılamaz. Çünkü yaptığınız araştırma belki başka bir ülkede çoktan sonuçlandırılmıştır. İkincisi nasıl yapacağınızı öğreneceksiniz. Bunlar ancak bilimsel yayınları titizlikle izleyerek, okuyarak olur. Bilim yapmanın en önemli koşulu çok okumaktır. Üçüncüsü, bilim adamlarıyla, bilim kadınlarıyla, önemli kişilerle tanışmak, konuşmak, karşılıklı ilişkiye girmektir. Bunun için uluslararası konferanslara katılmak gerekir. Dünyanızı bu ilişkilerle genişletebilirsiniz.

Bu üç koşulu belirleyen önemli bir etken de, bir ülkede bilim geleneğinin varolmasıdır. Bu geleneğin içinde olan, iç mekanizmaları daha iyi bilen, dünya çapında bağlantıları olan hocalara ihtiyaç vardır. Şili’de, benim alanımda çalışan, çok değer verdiğim, Maturana adlı bir bilim adamı var. Askerî darbeden sonra, asistanları yurtdışına kaçtığı; solcu olduğundan, büyük tehlike içinde yaşadığı halde Santiago’da kaldı; araştırmalarına devam etti. ‘Bir bilim geleneğini yıkmak çok kolaydır. Ama ye-

niden yaratmak elli altmış yıl alır. Bu yüzden burada kalmaya mecburum!’ demişti. Bilim, zengin kitaplıklara sahip olmakla gelişir. Türkiye’de kitaplıkları fakir bırakmamalı. Bu çok önemlidir. Çünkü kitaplıkları fakir bıraktığımız zaman, bilgi akışını durdurmuş olursunuz. Zengin bir kitaplık çok para ister. Ama artık bu sorun da İnternet sayesinde çözüldü. Çok şükür, İnternet bağlantısıyla, kitap almadan dünyanın her yerinden bilgi edinebiliyorsunuz. Literatür listelerini tarayıp istediğiniz makaleyi okuyabiliyorsunuz. Böyle bir olanak, fakir ülkeler için; bilimle uğraşan insanlar için büyük bir şanstır.

Türkiye’de bilimsel makale üretiminin azlığını açıklamak için; ‘Türkiye’den çıkan bir yayına kötü gözle bakılır!’ görüşü ileri sürülür. Yüzde yüz yanlıştır bu! Yok öyle bir şey! Ben de dünyanın en saygın bilim dergilerine bilirkşi oluyorum. Yüzlerce makaleyi okudum. Değerlendirdim. Tam tersine, bilimsel dergilerin bilirkşileri fakir ülkelere gelen, çok emek verilmiş makalelere; zengin ülkelere gelenlere oranla daha hoş görülür; daha teşvik edici olurlar. Kimileri de bir yandan vatan millet Sakarya nutukları çekiyor; ama iş bilime geldi mi; ‘Biz yapamıyoruz, biz onlarla yarışamayız!’ diye boyun büküyor! Kendine güvensizliktir bu. Biz de düşünebiliyoruz. Biz de çalışabiliyoruz. Biz de okuyup, hesaplayabiliyoruz! Başkaları nasıl yapıyorsa, biz de yapabiliriz! Hiçbir sorun yok ortada. Yeter ki tutkuyla sarılalım işimize! Yeter ki güvenelim kendimize!”

Beyin evrenini aydınlatan buluşlar

Onur Güntürkün, güvercinlerle deneylere tutkuyla, kendine güvenerek, 1980 yılında başlamıştı. Lateralizasyona, yani sağ ve sol beyin yarıküreleri arasındaki farkların nedenlerini araştır-

maya; beynin yapısı, beyindeki bağlantılar, beyindeki sistemler üzerine çalışmalara ise 1983’te başladı. 15 yıllık yoğun, geceli gündüzlü çalışmalardan sonra dünyada önemli buluşlara imzasını attı.

İlk buluşu güvercinlerde de insanlarda olduğu gibi lateralizasyonun varlığını bulması ve deneysel olarak ispatlamasıydı.

Bu ilk, ama çok önemli bir adımdı. Çünkü bu buluşuyla beynin prensiplerini anlayabileceği, deneylerini yürütebileceği bir modeli elde etmiş oldu. Güvercin deneylerini güvercini anlamak için yapmıyor; uygun bir modelde beynin prensiplerini anlamak için yapıyordu. Asıl önemli olan bu idi.

Güvercinlerde lateralizasyonun varlığını bulduktan sonra; araştırmalarını bu lateralizasyonun nasıl, hangi mekanizmalarla oluştuğunu; hangi kimyasal, fizyolojik, biyolojik etkenlerin bu süreci belirlediğini araştırmaya başladı.

Beynin sağ ve sol yarıküreleri arasındaki asimetriklerin varlığı kesinse, o zaman şöyle soruları yanıtlamak gerekiyordu: beyinde asimetrik yapılar nasıl stabilize oluyor? Asimetrik yapıların moleküler mekanizmaları nasıl meydana geliyor? Beyindeki sinirlerin, sinir sistemi içindeki bağlantıları ayrıntılarıyla nasıl kuruluyor, nasıl gelişiyor?

Araştırmaların asıl amacı elde edilen sonuçları, keşfedilen prensipleri diğer beyinli canlılara ve en önemlisi de insan beynine uygulayabilmek, yansıtabilmektir.

Onur Güntürkün, Amerika dönüşü, Konstanz’da geçen beş yıl ve Bochum’daki kürsüsünde geçen iki yıl boyunca, 1995 yılına kadar yaptığı araştırmaların hedefini şöyle belirlemişti:

“Güvercinlerin görme sistemini, ilk genetik başlangıcından, embriyonun pozisyonuna; embriyonun pozisyonundan bütün hücrelerin adım adım birbirleriyle bağlantı yapmalarına ve en sonunda düşünme sistemlerinin asimetrisine kadar tümüyle

nasıl geliştiğini ayrıntılarıyla görmek, anlamak ve deneylerle yeniden uygulamak.”

Eğer bu amaca ulaşılabilirse, şu anda anlaşılamayan insanlardaki beyin asimetrisi de belki daha iyi anlaşılmış olacaktır. Böyle bir aşamada, keşfedilen moleküler mekanizmaların, beyinin bazı mekanizmalarını meydana getirdiği, fonksiyonlarını belirlediği söylenebilir...

1995 yılına kadarki araştırmaları, 250 güvercin üzerindeki yoğun, titiz, dikkatli deneyleriyle bu soruların önemli bir kısmını; başlangıçta kurduğu hipotezlerini bilimsel olarak yanıtladı. Güvercinlerde beyin asimetrisinin oluşum sürecini adım adım, gün gün ortaya koydu. Bunun mekanizmalarını keşfetti. İnsanlar üzerinde yaptığı deneylerle hormonların beyin asimetrisi üzerindeki etkilerini keşfetti. Asimetrisinin oluşumunda neurotrophin denilen molekül grubunun etkisini buldu. Bu önemli buluştan sonra, neurotrophinlerin beyin mimarisini; yani beyin hücrelerinin ayrıntılı bağlantılarını nasıl değiştirdiğini göstermeyi başardı.

Krupp Bilim Ödülü

Laboratuvarda yeni bir deney serisi üzerinde çok yoğun çalıştığı bir gündü. Aldığı sonuçların sevinci, deneyin olumlu gidişi yorgunluğunu hafifletmişti. Yeni bir yol, yeni bir bilgi buluyor gibiydi. Yeni bir serüvenin heyecanı sarmıştı gene dünyasını. Çalışma odasında kahvesini yudumluyordu. Kapı çalındı. Psikoloji Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Reiner Guski'yi gelen. Arada sırada uğrar, bölümün işlerinden, deneylerin gidişinden, yeni bulgulardan konuşurlardı. Onur'un bilimsel çalışmalarını yakından izler; bulgularından kendi bulgularınıymış gibi sevinç du-

yardı. Kıskançlığın izi bile yoktu davranışlarında. Dost canlısı, değerbilir bir bilim adamıydı. Onur kahve sundu konuğuna. Reiner Guski yeni deney serisinin gidişini sordu. Sözü bir yere getirmek istiyordu. Onur, yanıtını bitirince kafasından geçeni dile getirdi:

“Biliyorsun her yıl Almanya’da Krupp Bilim Ödülü veriliyor. Ödüle layık görüleni bir başkası öneriyor. Ben seni önermek istiyorum. Bu ödüle seni layık görüyorum. Lütfen bana bilimsel yayınlarını ve biyografini yollar mısın?”

Onur Güntürkün bunu hiç beklemiyordu! Çok sevindi. Emeklerine verilen değerden kıvanç duydu. Kendine fazla şans tanımıyordu. Daha önce Bochum Üniversitesi Üstün Başarı Ödülü’nü ve Gerhard Hess Ödülü’nü almıştı. Bu ödüller bir projeye, bir araştırmaya verilen ödüllerdi. Adaylar kendileri başvuruyordu. 1986 yılından beri verilen Krupp Bilim Ödülü ise bir adayın tüm bilim yaşamına veriliyor; layık görülen aday bir başka kişi ya da kurum tarafından öneriliyordu. Bu özellikleri yönünden de Almanya’nın çok saygın, en değerli bilim ödülüydü. Dekan arkadaşının önerisinden kazanmışçasına sevinç duydu. İstediklerini gönderdi. Usul gereğince, ödüle layık görülenin tüm bilimsel yayınları, yaşam öyküsü başvuru dilekçesine ekleniyordu.

Reiner Guski’nin bu ziyaretinden bir iki hafta sonra, Münih’ten bir telefon geldi. Telefondaki, Max Planck Enstitüsü Psikoloji Araştırmaları Bölümü Başkanı Prof. Dr. Wolfgang Prinz’in sekreteriydi:

“Sayın Güntürkün, Wolfgang Prinz sizi Krupp Bilim Ödülü’ne önermek istiyor. Lütfen yayın listenizi, yaşam öykünüzü ve gerekli bilgileri hemen bize gönderir misiniz?” “Elbette, gönderirim!”

Bu kadarını beklemiyordu. Psikoloji Fakültesi Dekanı ile

Münih'deki Max Planck Enstitüsü Psikoloji Araştırmaları başkanı birbirinden habersiz olarak kendisini Krupp Bilim Ödülü'ne layık görerek, Seçici Kurul'a önermişlerdi... Çok çok sevindi! Kazanıp kazanmamak o an önemsizdi. İstenenleri gönderdi. Aklının bir köşesinde sadece sevinçle sarmalanmış "Önerilmişim" düşüncesi vardı. Fazla ümit bağlamadı. Arada sırada, yolda belde, ders sırasında, laboratuvarda kazanmış olmanın düşü, ılık bir bahar yeli gibi gelip geçiveriyordu gönlünden... İçindeki o hep çocuk kalan Onur, sevincinden koşturuyordu çiçekli bağ yollarında. "Fazla ümit bağlamamak lazım!" diyerek dizginliyordu küçük Onur'u!

Giderek "Önerilmişim" düşüncesi, daha az aklına gelir oldu. Küçük Onur da başka sevinçlere daldı.

Dersler, seminerler, laboratuvarda aralıksız sürdürülen araştırmalar, deneyler derken, "Önerilmişim" düşüncesi de silindi aklından.

Ders vermiş, odasına dönüyordu. Kürsüdeki ince uzun kordorda kapıdan kapıya geçiyordu. Birdenbire sekreteri önüne geçti! Elinde bir kâğıt vardı. Yüzü, gözleri sevinç saçıyordu etrafa. Kâğıdı hiç konuşmadan uzattı. Bir telgraftı bu:

"Sayın Prof. Dr. Onur Güntürkün, 1995 yılı Krupp Bilim Ödülü'nü kazandığınızı saygıyla bildirir; sizi içtenlikle kutlarım.

*Prof. Dr. Bertholt Beitz
Krupp Vakfı Başkanı"*

Çok çok sevindi! Çok sevindi! Gerçekten kazanacağını hiç beklemiyordu. Odasına gelir gelmez Monika'ya telefon açtı. Sevincini paylaştı. İçindeki Onur sevincinden duramıyor, "Demedim mi ben sana! Kazanacaksın demedim mi?" diye bir gökder-

de uçuyor, bir yerde koşturuyordu. Bir saat sonra dekanın yanına uğradı. Bu haberi vermek için değil; ön elemeyi kazanmış altı aday arasından kürsüye alınacak bir profesörü seçmek için yapılan tartışma toplantısına gitmişti. Söz arasında, "Oldu o iş!" dedi. Reiner Guski güldü. "Biliyorum!" dedi. Ödülü kendisi almışçasına sevinçle kucakladı. "Başarımı kutluyorum Onur!" Sonra başladı başvurudan sonraki gelişmeleri anlatmaya: Meğer Dekan'a Krupp Vakfı'ndan sürekli haber geliyormuş. "İnce elemeye alındı..." "İlk ona girdi..." "Son üçün arasına girdi!" "Son üç" arasına girmek, hemen hemen kazanmak demek! Reiner Guski, sevincini hep içine gömdü. Onur'a hiç sezdirmede, bir şey söylemedi.

Usulen "son üç"e kalan adayları Krupp Vakfı Başkanı Prof.Dr. Bertholt Beitz bir yemeğe davet ediyor; yemekteki izlenimlerine göre ödül kazananı belirliyormuş. Çok ender durumlarda, yemeğe çağırmadan karar veriyormuş. Böyle olağandışı bir uygulamayla kararını kesinleştirmiş. Onur Güntürkün'ü ödüle layık görmüş.

Dekan Reiner Guski, yeni profesör adayını küçük amfiye almadan önce, seçici kurul üyelerine, "Profesör adayımızı tanıtmadan önce, sizlere çok sevinçli bir haberi duyurmak istiyorum."dedi. "Şu anda, arkadaşımız Onur Güntürkün Almanya'nın en büyük bilim ödülü olan Krupp Bilim Ödülü'nü almış durumdadır!" Amfide bulunan profesörler Onur'u ayakta alkışladılar. Tek tek sarılıp kutladılar. Akşama doğru Bertholt Beitz'dan telefon geldi. Onur'u kutladı. Öğle yemeğine davet etti. Üç gün sonra yemeğe gitti.

Onur, Bertholt Beitz'ı gazetelerden, dergilerden, televizyon yayınlarından tanıyordu. Almanya'nın tanınmış kişilerinden birisiydi. "Schindler'in Listesi"ne benzeyen çok ilgi çekici bir yaşamöyküsü vardı. Nazi döneminde, nazilere karşı tutumunu

belli etmeden, çok akıllı bir politikayla Yahudilere ve baskı altında kalan kişilere yardım edebilecek bir mevkiye gelip, onlara yardım eden bir kişiydi. İkinci Dünya Savaşı, Almanya'nın yenilgisiyle sona erince, Hitler'e çok yardım etmiş olan Krupp Şirketi kısmen dağıtıldı. Krupp'un oğlu hapse atıldı. Krupp ailesi sürgün edildi. Amerikalılar Krupp'dan geri kalan şirketleri yönetecek birini arıyorlardı. Bertholt Beitz, nazilere karşı tutumundan dolayı ve ekonomiden anladığı için, genç bir kişi olduğu halde, Krupp'un başına getirildi. O günden beri görevini sürdürüyor; yaşı seksen olduğu halde hâlâ Krupp'u yönetiyordu. Onur Güntürkün, ilk kez bu ilginç ve etkili kişiyle karşı karşıya geldi. Yemek sırasında Bertholt Beitz seçim sürecini anlattı.

1995 yılı bilim ödülüne 80 kişi önerilmiş. Her aday hakkında ayrıntılı bilirkişi raporları istenmiş. Yaşamöyküsünde, bilimsel öğreniminde ve çalışmalarında adı geçen her bilim adamına mektup gönderilmiş. "Bu kişiyi ödüle layık görüyor musunuz?" "Niçin layık görüyorsunuz?" "Diğer bilim adamlarıyla kıyasladığınızda, niçin bu adayı layık görüyorsunuz?" gibi sorulara yanıt vermeleri rica edilmiş.

Adaylar hakkındaki raporlar, mektuplar Krupp Bilim Ödülü Seçici Kurulu'ndaki bilim adamları tarafından kılı kırk yararçasına incelenmiş. Adaylar elenmiş. "Son üç'e girenler Bertholt Beitz'a bildirilmiş. Son kararı Beitz kendisi vermiş. Onur Güntürkün hakkında Juan Delius'dan, Harvey Karten'den de rapor istenmişti. Çok sonra, şans eseri olarak karşılaştığı, Krupp Bilim Ödülü'nün teknik işlerini yürüten bir kişi "Juan Delius sizin hakkınızda çok ender aldığımız, olağanüstü bir rapor yazdı!" diyecekti. Ne iyi insandı şu Juan Delius! Çok ender bir raporu da Harvey Karten yazmıştı. "İnce eleme"ye alınan kişiler hakkında didik didik ayrıntılar aranıyordu. Bilim adamlarından oluşan seçici kurul, raporları dikkatle inceliyordu. Tek bir kötü rapor,

adayı mahveder; elenmesine yol açardı.

Amerika'daki bir bilimsel toplantıda Karten'le karşılaştı. Harvey Karten yanında bir yıl araştırma yapmış olan arkadaşının başarısını kutladı. Yazdığı çok olumlu raporun gerekçesini şakayla, gülerek şöyle açıkladı: "Senin için yapmadım! Monika için yaptım! Sen bu konuda hiç onurlanma! Sen layık değilsin bu ödüle! Ne yaptıysam Monika için yaptım!" Şu dünyada ne hak bilir, ne yüce gönüllü insanlar var. İnsanın hası, büyüdükçe, ünlendikçe alçak gönüllü oluyor! Harvey Karten gibi, Juan Delius gibi...

Ödül töreni 30 kasım 1995 günü Krupp ailesinin, Essen kentti yakınlarındaki "Villa Hügel" adlı şatosunda yapıldı. Törene annesi, çocukları ve eşiyle birlikte gitti. Arabayı Monika kullanıyordu. Onur, aslında küçük bir tören bekliyordu. Ömründe hiç Villa Hügel'e gitmemişti. Şatonun gelinişini geçmişini o gün orada öğrenecekti. Şatonun dış kapısına varır varmaz, gazeteciler, televizyoncular, radyocular etraflarını sardı. Monika şaşırıldı. Zorlukla arabasını park etti. Basın ve yayın mensupları saygıyla, sevgiyle, incitmeden, yormadan Krupp Ödülü'nü kazanmış olan bilim adamının resmini çekmek, görüntüsünü almak, birkaç soru sorabilmek için çırpınıyordu. Onur Güntürkün, daha önce de ödülleri almıştı. Ama böylesini görmemiş, yaşamamıştı. Şaşıp kaldı! Ardı ardına flaşlar patlıyor; bol bol resim çekiliyor; televizyon kanalları o anı görüntülüyordu. Ömründe ilk kez bu kadar çok fotoğrafı çekildi. O an gözleri sessizce Türk televizyon kanallarından ya da radyolarından birini aradı. Bir tanesi bile, Almanya'nın en büyük bilim ödülünü kazanan bir Türk bilim adamının ödül törenine gelmemişti! Sadece bir gazetenin Bonn temsilcisi oradaydı. Resmini çektikten sonra Türkçe teşekkür etti, başarısını kutladı. Bu bir gazeteci bile ferahlattı gönlünü. Gazeteciler, televizyon muhabirleri soru üstü-

ne soru yöneltiyorlardı. Soruları yanıtı bırakmamaya çalıştı. Sonra iç içe salonlardan, ödöl töreninin yapılacağı “Şömineli Salon”a geçildi.

Törene rektörler, bilim adamları, eyalet başbakanı, önceki yıllarda Krupp Bilim Ödölü’nü almış olanlar, Sahavet Hanım, Pascal, Levent ve Monika katıldı. Prof. Dr. Juan Delius, Prof. Dr. Wolfgang Prinz, Prof. Dr. Rainer Guski hem Onur’un; hem de Krupp Vakfı’nın davetlileriydi. Herkes adı yazılı sandalyeye oturuyordu. Sahavet Hanım’a “Anne Güntürkün’ün sandalyesi”ne oturmak nasip oldu! Bu şerefi çoktan hak etmişti!

Kuzey Ren Westfalya başbakanının hazır bulunduğu törene sadece Türkiye’nin Bonn büyükelçisi ile Essen başkonsolosu katılmıştı. Türkiye’den ne bir bakan, ne bir hükümet temsilcisi; ne de bir TÜBİTAK sorumlusu gelmişti. Onur Güntürkün bunları beklemiyordu. “Neden gelmediler?” diye hayıflanmadı. Böylesine bir soru aklına bile gelmedi. Ama bunlar bilime, bilim adamına verilen değerin ölçüsü, göstergesidir. Türkiye’den on tane Onur Güntürkün çıkmıyor! Almanya ve Dünya çapında Onur Güntürkün gibi bir bilim adamı çok zor yetişiyor. Bir bakan, bir hükümet temsilcisi, ya da Bochum Üniversitesi ile kardeş olan İstanbul Üniversitesi’nin rektörü gelseydi, belki Onur’un gülleri dört değil beş yaprak açardı! Gelmeyeceklerini bildiğinden gözleri aramadı bile. İçindeki Onur hüzünlendi biraz!...

Herkes yerini aldı. Onur Güntürkün, ön sırada, eyalet başbakanı ile Krupp Vakfı başkanının arasında oturuyordu. Sahavet Hanım, Monika, Pascal, Levent ikinci sırada, tam Onur’la Başbakan Rau’nun arka tarafındaydılar.

Açış konuşmasını Bertholt Beitz yaptı. Onur Güntürkün’ü Dekan Reiner Guski anlattı. Konuşma süresi on beş dakikaydı. Dolu dolu, duygulu, candan konuşmasına son noktayı yarım sa-

atte koyabildi. Kuzey Ren Westfalya Eyalet Başbakanı Dr. Johannes Rau, Krupp Bilim Ödölü’nü vermeden önce özlü bir konuşma yaptı. Gözleri büyülenmiş gibi bakıyordu. Duyguluymdu. Konuşmasının başlangıcında 1965’te Bochum Ruhr Üniversitesi’ni nasıl kurduklarını; genç bir milletvekili olarak bu kuruluşa nasıl katkıda bulunduğunu anlattı. “O zamanlar ormanlık, olan bir yerde kurulmuş olan bir üniversitede, otuz yıl sonra bu gün bir profesör, Almanya’nın en yüksek derecedeki ödölünü almış oluyor. Bochum Üniversitesi uzun zamandan beri ulusal ve uluslararası öneme sahip bir üniversitedir. Bir zamanlar, Kayzer Wilhelm; ‘Ruhr Bölgesi’nde ne üniversiteye ne de kışlaya yer vardır. Burada ne öğrenci, ne de asker bulunabilir’ demişti. Şimdiki Kuzey Ren Westfalya’nın üniversitelerine, yüksek okullarına bakınca başbakan olarak gururlanıyorum, kıvanç duyuyorum ve minnettar kalıyorum.”

Sözünü Onur Güntürkün’e getirdi. “Bu ödölün verildiği bilim adamı için bir kaç noktanın altını çizmek istiyorum” dedi. “Onur Güntürkün iki anavatana sahiptir. O sadece doğum anında İzmir’de yaşamadı. Çocukluğu orada geçti ve liseyi Türkiye’de bitirdi. O, ilk ve ortaokulu Almanya’da okumuştı. İki anavatanın yüreği olan bir bilim adamına ödöl verilmesini çok güzel buluyorum! Onur Güntürkün hiçbir zaman ‘Ben bir zamanlar Türk’tüm, ama şimdi Almanım’ demedi. Onur Güntürkün hiçbir zaman ‘Ben Türküm, burada sadece misafirim’ de demedi. Sayın Profesör Güntürkün iki ülkede, iki dilde, iki kültürde, iki ülkenin bilim dünyasında ve iki ülkenin geleneğinde yaşıyor. Özellikle değinmek istiyorum. Onur Güntürkün hiçbir zaman Türk olduğunu unutmamış bir kişidir. Buna özellikle seviniyorum. Bu nedenle onu yürekten kutluyorum! Böyle bir bilim adamına, bu büyük ödölü vermekten kıvanç duyuyorum!”

Onur, tören konuşmalarında kendisi hakkında çok güzel,

övicü sözler duydu. Ama en çok Johannes Rau'nun bu sözlerinden hoşlandı. Gurur duydu. Salonda odak noktası biraz da ailesi ve Onur Güntürk'ü yetiştiren Sahavet Hanım'dı. Rau konuşurken, ara sıra gözleri karşısında oturan Sahavet Hanım'a ilişiyordu. Sahavet Hanım duygusallıkla nereye bakacağı bilemiyordu. Çok mutlu anlar yaşadı o kısa sürede. Kendini tutamadı. Gözlerinden yaş geliyordu. Vaktiyle acıyla ağlamıştı. Şimdi ise sevicele ağlıyordu.

Juan Delius, yirmi yıldan beri tanıdığı, yanında büyüttüğü; bir bilim adamı ciddiyeti ve şefkatiyle eğitip gelişmesine yardım ettiği öğrencisinin bu başarısından yaşamının en büyük kıvancını duydu. İçi içine sığmıyordu.

Johannes Rau, konuşmasının sonunda ödül sahibini kürsüye davet etti. Onur Güntürk, Şömineli Salon'u dolduran konukların alkışları; saygı ve sevgi dolu bakışları altında, sakince kürsüye yürüdü. Alkışlar... Alkışlar... Alkışlar! Alkışların arasından bir an annesine, Monika'ya, çocuklarına baktı. Güçlüydü... Ama onların salondaki varlığı gücüne güç, sevincine sevinç katıyordu. Gözlerindeki deniz, duygu seliyle coşmuştu! Dalgalar o an annesinin, eşinin, çocuklarının yüreklerine çarpıyordu mavi mavi!

Monika; eşine, çocuklarına kol kanat geren; eşinin bilimsel çalışmalarına sınırsız sevgisiyle şevk veren Monika sevinçle ağlıyordu! Yüreklerine yıldız çarptığı o geceden sonraki ortak yaşamları sıcak bir esintiyle geçti gözlerinin önünden. Onuruyla gururlandı! Dünyası o an yalnızca Onuruydu. "Sevgilim benim! Canım benim!" haykırışlarının sesizliğiyle yankılandı yüreği... Çocukları sevinçliydi. Pascal babasıyla gururlanıyordu.

Johannes Rau, Onur'a ödülünü verdi. Konuşma sırası Onur Güntürk'e geldi. Serbest, duygulu, kısa öz bir tören konuşması yaptı. Ne hakkında çalıştığını, bu işin kendince önemini

anlattı. Sözlerini niçin bilime aşık olduğunu; niçin dünyanın en güzel işinin bilim yapmak olduğunu açıklayarak bitirdi:

"Biliyor musunuz bütün bu yaptıklarınızı, devamlı insanlara yardım etmek istediğim; hastaları iyileştirmek istediğim için yapmıyorum! Araştırmalarımın sonuçları, bilimsel bulgularım insanların yaşamlarını zenginleştirir; insanların yararına, hastaların tedavisinde kullanılabilir. Bunlar gerçekleşirse çok çok sevinirim. Ama, 'Bilimi bunun için yapıyorum!' dersem yalan olur... Çünkü benim asıl istediğim bilmek.

Bilimsel çalışmalarımı, araştırmalarımı sonsuz bir bilim tutkusuna sahip olduğum için yapıyorum. Yeni bir şey bulmanın tutkusuna kapıldığım için her sabah koş koş üniversiteye, laboratuvarıma gidiyorum. Hayat boyunca sanki bir yelkenliyle, Kristof Kolomb gibi bir okyanusta dolaşıyorsunuz. Küçük adacıklar için, siz, Kristof Kolomb oluyorsunuz. O koskoca bir kıtayı keşfetmişti. Siz, bir kıta olmasa da, okyanustaki küçük küçük adaları keşfediyorsunuz. İşte bilimin özü budur. Bu tutku olmadan, bu heyecanı duymadan bilim olmaz. Bana hayat boyunca, bilim yolunda, yeni serüvenlere devam edebilmem için yardım ettiğinden dolayı Krupp Vakfı'na özellikle teşekkür etmek istiyorum."

Törenin son konuşmasını Konstanz Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Hubert Markl yaptı. Onur, Konstanz Üniversitesi'nde göreve başladığında Hubert biyoloji bölümünde ordinaryüs profesördü. Araştırmalar sırasında tanıştılar; zamanla arkadaşlıkları gelişti. Onur'u daima destekledi. Önemli bir bilim adamıydı. Alman Araştırma Kurumu'nun başkanlığını yaptı. Max-Planck Enstitüsü'nün de başkanlığını yapıyordu.

Tören konuşmasının başlığı, "Bilim: Toplumun beyni" idi. Konuşması biraz uzayınca Packal ile Levent sıkılmaya başladı. Levent zaten babasına gösterilen yoğun ilgiyi kıskanır gibiydi.

Herkes babasından söz ediyordu. Oysa babası sadece onundu. Bir ara aradan sıyrıldı! Annesi, babaannesi tutuncaya kadar kaşla göz arasında babasının yanına geldi. Kucağına oturdu. "Baba, baba!" diyerek babasıyla konuşmaya, saçlarını çekmeye başladı. Bunu gören bir Şato hizmetçisi yavaşça geldi, "Haydi, ben size Şato'nun kimsenin bilmediği yerlerini gezdireyim!" diyerek Pascal ile Levent'i götürdü. Tören sonuna kadar çocukları eğlendirdi.

Prof. Dr. Hubert Markl, insanın evriminde bilim tutkusunun önemini; bilimin gelişimini; başlangıçtaki kaba kaba deneylerden kalkarak; adım adım bu günkü bilim sisteminin nasıl oluştuğunu anlattı. Bilimin toplumun beyni olduğunu özellikle vurguladı.

Törenin öğleden sonraki bölümünde yapılan sempozyuma sadece bilim adamları, bilim kadınları katıldı. "Temel bilimlerin önemi" konusunda bilimsel bildiriler sunuldu.

Bilimin, toplumun beyni olarak kabul edildiği bir ülkede, bilim adamına, bilim kadınına böyle değer veriliyordu. Bilim yapmak, dünyanın en saygın bir işi olarak görülüyor; bilimle uğraşanlar böyle onurlandırılıyordu.

Prof. Dr. Onur Güntürkün, bilimin nasıl yapıldığının; bilim geleneğinin nasıl oluştuğunun; bilimsel ilerlemenin nasıl gerçekleştiğinin ve insana nasıl değer verildiğinin canlı bir örneğidir. O, bilim aşkı, bilim tutkusuyla bilinmeyen gerçeklikte, bilginin aydınlığını keşfetti. O, umutsuzluktan umudu yarattı. Onun aydınlığı yüzümüzün akı; bilim yolunda yürüyüşü gerçek bilgiye susamış bir toplumun umudu ve onurudur.

29 mart 1998

Hotel Burg Sternberg - Extertal

İçindekiler

Koşan yıllar 9

Gözlerime baktı, içimi okudu sanki, korktum! 9

Zonguldak'ta koşan dört yıl 17

Sahavet topla kendini! 22

Umutsuzluktan umudu yaratma 25

Hastalıkla savaş başlıyor 25

Bir umut ışığı 30

Merhaba Almanya! 34

Weserbergland Klinik'te bir hafta 35

Sekiz ay mı, sekiz yıl mı? 38

Her şey Onur için, Onur'a göre 42

Wenn du pamuk koyst! 45

Okul ne kadar sıkıcı böyle? 49

Okul başlıyor 49

İlkokulda özürlü bir çocuk 51

Bulaşık yıkama parasıyla alınan mikroskop 55

Ameliyatlar... ameliyatlar... 57

Gymnasium başlıyor 59

Annette'nin sorusu 63

Haydi çocuklar, İzmir'e dönüyoruz! 67

Yolunuz açık olsun! 67

İzmir'de yaşam hızlı başladı 69

1581 kalk ayağa! 70

Oyuna, çocukluğa son! 72	
Derviş Dede'nin hatıra defteri 74	
TÜBİTAK yarışması 79	
Bilim yolunda tutkulu yürüyüş 89	
Yeniden Almanya'ya dönüş 89	
İnsana verilen değer 91	
Juan Delius adlı bir profesör 92	
Bir yıldız çarptı yüreğine 95	
Aman Allahım! Psikolog olmak bu mu? 96	
Hiç bu kadar alevlenmemişti 101	
Beyin evreninde ilk adımlar 107	
Doktora tezi 107	
Gizli yapılan başarılı bir deney 111	
Hayat bu; sevinci de var, acısı da... 114	
Söz uçar, yazı kalırmış... 120	
Onur'un ilk buluşu 123	
İlk büyük ödül 127	
İlk bilimsel makale 128	
Summa cum laude - Yıldızlı pekiyi 131	
Yeni ufuklar 133	
Alman Araştırma Fonu'ndan burs 133	
Profesör Harvey Karten Tanrı mı acaba? 135	
Harvey Karten'in şato gibi kürsüsü nerde acaba? 137	
Bir araba alma öyküsü 139	
Bir bilim mabedinde 145	
Konstanz'a dönüş 147	
Gerhard Hess Bilim Ödülü 149	
Juan Delius ile sürtüşmeler 150	
Onun aydınlığı yüzümüzün akıdır! 151	
Acele kürsü aranıyor! 151	
Biopsikoloji Kürsüsü'nün kuruluşu 153	
<i>Kuvay-ı Milliye Destanı</i> 155	
Türkiye'de bilim bir ilerlese! 157	
Beyin evrenini aydınlatan buluşlar 160	
Krupp Bilim Ödülü 162	

